

บทที่ 2

วรรณคดีที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์เนื้อหาในโฆษณาทางโทรทัศน์ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาวรรณคดีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจากหนังสือ เอกสาร บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้สร้างเครื่องมือวิจัย และเป็นข้อมูลในการสรุปอภิปรายผล เปรียบเทียบกับข้อค้นพบที่ได้ โดยนำเสนอเรียงลำดับหัวข้อดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม
 - 1.1 ความหมายของสิ่งแวดล้อม
 - 1.2 ความสำคัญของสิ่งแวดล้อม
 - 1.3 ประเภทของสิ่งแวดล้อม
 - 1.4 สาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อม
 - 1.5 ปัญหาสิ่งแวดล้อม
 - 1.6 การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
2. แนวคิดเกี่ยวกับสื่อมวลชนกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
3. แนวคิดเกี่ยวกับโทรทัศน์
 - 3.1 บทบาทของโทรทัศน์ในการให้ข่าวสาร
 - 3.2 อิทธิพลของโทรทัศน์
4. แนวคิดเกี่ยวกับโฆษณา
 - 4.1 ความหมายของโฆษณา
 - 4.2 วัตถุประสงค์ของโฆษณา
 - 4.3 โฆษณาทางโทรทัศน์
 - 4.4 องค์ประกอบของโฆษณาทางโทรทัศน์
 - 4.5 โฆษณาในสังคมปัจจุบัน

- 4.6 โฆษณาส่งเสริมสังคม
- 4.7 บทบาทของโฆษณาส่งเสริมสังคม
- 5. แนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์เนื้อหา
 - 5.1 ความหมายของการวิเคราะห์เนื้อหา
 - 5.2 องค์ประกอบในการวิเคราะห์เนื้อหา
 - 5.3 วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา
 - 5.4 ขั้นตอนในการวิเคราะห์เนื้อหา
 - 5.5 ความเชื่อถือได้ของผลการวิเคราะห์
 - 5.6 ประโยชน์ของการวิเคราะห์เนื้อหา
 - 5.7 เกณฑ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์เนื้อหา
- 6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

1.1 ความหมายของสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อม สภาวะแวดล้อม และภาวะแวดล้อม เป็นคำที่ใช้แพร่หลายโดยคำเหล่านี้ตรงกับคำภาษาอังกฤษคำว่า Environment ซึ่งหมายถึง "ปัจจัยภายนอกทุกสิ่งที่มีอิทธิพลหรือผลกระทบต่อโอกาสที่สิ่งมีชีวิตรอดและสืบพันธุ์" หรือหมายถึง "สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ช่วยอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตทางตรงหรือทางอ้อม หรือเป็นอุปสรรคเมื่อสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นพิษ"

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงให้ความหมายว่า สิ่งแวดล้อมหมายถึง "สภาวะรอบตัวซึ่งมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของคนเรา"

สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ให้ความหมายของสภาวะแวดล้อมหรือสิ่งแวดล้อมไว้ดังนี้ สภาวะแวดล้อมหรือสิ่งแวดล้อมคือ "ผลรวมของปรากฏการณ์ทั้งหลายอันเกิดขึ้นอยู่โดยรอบ และมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของชีวิต"

สำนักงานสิ่งแวดล้อมแห่งชาติได้นิยามว่า "สิ่งแวดล้อม หมายถึง สภาพธรรมชาติของดิน น้ำ และบรรยากาศ รวมทั้งพืชและสัตว์ ซึ่งเป็นสิ่งมีชีวิตที่มนุษย์ต้องพึ่งพาอาศัยในการดำรงชีวิต ทั้งทางตรงและทางอ้อม นอกจากนั้นคือสิ่งใด ๆ ที่เกิดขึ้นและมีผลต่อความเป็นอยู่และสังคม แห่งสภาพธรรมชาติและทรัพยากรไม่ว่าผลนี้จะเกิดจากการกระทำของมนุษย์หรือปัจจัยอื่น"

สุรพล สุตารา ได้นิยามว่า "สิ่งแวดล้อมคือทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้นทั้งสิ่งที่มองเห็นและไม่สามารถมองเห็นได้" (ชนบธรรมนิยม ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ)

พจนานุกรมศัพท์ภูมิศาสตร์ อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2516 : 124) ได้ให้ความหมายของคำว่า Environment ว่า "สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่แวดล้อมตัวมนุษย์อยู่โดยรอบ ในทางวิชาภูมิศาสตร์ หมายถึง สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และทางสังคม"

วิไลเจ็ด ทวีสิน (2520 : 1) ให้นิยามสิ่งแวดล้อมไว้ว่า "สิ่งแวดล้อมคือ สิ่งที่อยู่รอบ ๆ หรือสภาพที่เกิดขึ้นกับตัวมนุษย์ มนุษย์และสิ่งแวดล้อมทั้งหลายมีกำเนิดอยู่ภายใต้สิ่งแวดล้อม"

ณรงค์ ณ เชียงใหม่ (2525 : 1) ให้ความหมายสิ่งแวดล้อมไว้ว่า "สิ่งแวดล้อม หมายถึง ทุกสิ่งที้อมรอบตัวเรา ทั้งสิ่งมีชีวิต และสิ่งที่ไม่มีชีวิต ทั้งที่เป็นสสารและพลังงาน"

เกษม จันทรแก้ว (2530 : 3-4) ได้สรุปนิยามของคำว่า สิ่งแวดล้อมไว้ดังนี้ "สิ่งแวดล้อมนั้นเป็นทุกสิ่งทุกอย่างบนพื้นโลก (อาจรวมไปถึงจักรวาล) เป็นทั้งของแข็งของเหลว ก๊าซ (ทั้งเป็นพิษและไม่เป็นพิษ) สารเคมี (ทั้งเป็นพิษและไม่เป็นพิษ) ดินไม้ สัตว์ มนุษย์ ดิน หิน แร่ อากาศ วัตถุธาตุ สิ่งก่อสร้าง บ้านเรือน ถนน โรงเรียน วัด เมือง ชุมชน วัฒนธรรม ศาสนา ประเพณี กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ เป็นต้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า สิ่งแวดล้อมอาจเป็นสิ่งที่ให้คุณและโทษต่อมนุษย์ หรือสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ เป็นสิ่งซึ่งสามารถสัมผัสได้ด้วยอาการทั้งห้า หรืออาจเป็นทรัพย์หรือไม่ใช่ทรัพย์ก็ได้"

คาร์เตอร์ วี กู๊ด (Carter V. Good 1973 : 214) ให้ความหมายว่า
 สิ่งแวดล้อม หมายถึง "วัตถุทุกชนิดและสถานการณ์ซึ่งมีอิทธิพลต่อบุคคล"

ยูเนสโก (UNESCO 1985 : 19) ให้ความหมายว่า "สิ่งแวดล้อมประกอบด้วย สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ หรือชีวภาพ และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือระบบทางสังคม วัฒนธรรม ซึ่งมนุษย์สร้างขึ้นและมีความสัมพันธ์กัน"

จากความหมายของสิ่งแวดล้อมดังกล่าวมาแล้วสามารถ สรุปได้ว่าสิ่งแวดล้อม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งที่เป็นสิ่งมีชีวิตและสิ่งที่ไม่มีชีวิตเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น ทั้งนี้มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์

1.2 ความสำคัญของสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อมคือ สิ่งต่าง ๆ รอบตัวเรา ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม มีชีวิตและไม่มีชีวิต รวมทั้งปรากฏการณ์ทั้งหลายที่เกิดขึ้น สิ่งเหล่านี้มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตมากทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยธรรมชาติแล้วสิ่งแวดล้อมมีความสมดุลในตัวเอง ซึ่งทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ได้อย่างเป็นระบบ แต่ในปัจจุบันจะเห็นได้ว่า สิ่งแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงไปในหลาย ๆ ด้าน ทำให้หลายหน่วยงานเล็งเห็นถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อม จึงได้ทำการศึกษาหาความรู้ และให้ความสนใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น มีการศึกษาวิจัย และรณรงค์ให้เห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ซึ่งรัฐบาลเองก็ได้ตระหนักถึงปัญหานี้จึงได้กำหนดนโยบายและแผนงานสิ่งแวดล้อมในด้านต่าง ๆ ไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 4 เป็นต้นมา และสำหรับในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ได้กำหนดแผนพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมีการบรรจุเรื่อง สิ่งแวดล้อมไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติทุกระดับ สิ่งเหล่านี้ย่อมแสดงให้เห็นว่าสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญต่อมนุษย์มาก

นอกจากนี้ สิ่งแวดล้อมยังมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และมีความสัมพันธ์กับมนุษย์จนเป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ออก ซึ่งมีความสัมพันธ์กันดังนี้ (เกษม สนิทวงศ์ ณ อยุธยา,

2522)

1. มนุษย์เป็นต้นเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อม เพราะสาเหตุทั่วไปของปัญหาสิ่งแวดล้อม 3 ประการ คือ การเพิ่มของประชากร การขยายตัวของเมืองและอุตสาหกรรม และการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างไม่เหมาะสม

2. มนุษย์เป็นผู้ได้รับผลเสียหายจากปัญหาสิ่งแวดล้อม ขนาดของผลเสียหายเป็นสัดส่วนโดยตรงกับขนาดของปัญหาที่มนุษย์ก่อขึ้น นับตั้งแต่ความเสียหายระดับมนุษยชาติ เป็นต้นว่า ความแปรปรวนของอากาศจากการกระทำของมนุษย์ อาจทำให้เกิดสภาวะแห้งแล้ง จนถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นในระดับบุคคล

ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตเป็นส่วนหนึ่งของนิเวศวิทยา ซึ่งเป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตกับถิ่นที่อยู่และสิ่งแวดล้อม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2530) สิ่งเหล่านี้ต่างก็ทำหน้าที่ช่วยเหลือกันและกันเป็นระบบ เช่น พืช เป็นตัวการที่นำแร่ธาตุต่าง ๆ ที่เป็นอนินทรีย์วัตถุ และอนินทรีย์วัตถุ เปลี่ยนสภาพให้เป็นอาหาร โดยมีพลังงานแสงแดดช่วยสังเคราะห์แสง มนุษย์และสัตว์เป็นผู้นำพืชมาบริโภคในรูปของอาหาร เมื่อมนุษย์ พืช และสัตว์สิ้นชีวิต จะมีผู้ย่อยสลายคือแบคทีเรีย ทำให้เน่าเปื่อยผุพัง กลายเป็นอาหารของพืชต่อไปอีก นอกจากนี้สิ่งที่มีชีวิตทั้งหลายจะใช้พลังงานให้เกิดต่อเนื่องกัน ประดุจโซ่อาหาร คือ เมื่อแบคทีเรียได้รับอาหารจากพืชและสัตว์แล้วจะมีพลังงานย่อยซากพืชและสัตว์จนกลายเป็นอาหารพืช ต่อจากนั้นสัตว์และมนุษย์นำพืชไปเป็นอาหาร เกิดเป็นพลังงานต่อเนื่อง หมุนเวียนเป็นวงจรต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด (ทวี ทองสว่าง และทัศนีย์ ทองสว่าง, 2523)

สำหรับเรื่องระบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ของสิ่งแวดล้อมนั้น เกษม จันทรแก้ว (2530) ได้กล่าวว่า

สิ่งแวดล้อมนั้นจะไม่อยู่โดดเดี่ยวในธรรมชาติ แต่จะมีสิ่งแวดล้อมอื่นอยู่ด้วยเสมอ และสิ่งแวดล้อมประเภทหนึ่งก็มีความต้องการ สิ่งแวดล้อมอื่น เช่น ปลาต้องการน้ำ พืชต้องการแร่ธาตุจากดิน มนุษย์ต้องการก๊าซ

ออกซิเจนเพื่อหายใจ เป็นต้น นอกจากนี้สิ่งแวดล้อมจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม และมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์ต่อกันและกันเป็นลูกโซ่"

สรุปได้ว่า ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเรามีคุณประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตในสังคมอย่างยิ่ง ถ้ามนุษย์ไม่รู้จักใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้ถูกต้องเหมาะสมแล้ว จะก่อให้เกิดผลเสียหายตามมาหลายประการ ได้แก่ สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ บ่อนทำลายชีวิตของมนุษย์ พืชและสัตว์ ตลอดจนเกิดการขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ ป่าไม้ แร่ธาตุ และสัตว์ป่า

1.3 ประเภทของสิ่งแวดล้อม

วิลเลียม ทวีสิน (2520 : 1-2) ได้แบ่งประเภทของสิ่งแวดล้อมดังนี้

1. สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ คือ สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ

1.1 สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ ลักษณะภูมิประเทศ รวมทั้งทิวทัศน์ต่าง ๆ ลักษณะภูมิอากาศ และทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งหมายถึงสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ และเป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ เช่น ดิน น้ำ อากาศ และแร่ธาตุ เป็นต้น

1.2 สิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ ได้แก่ ป่าไม้ สัตว์ป่า มนุษย์ และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ที่อยู่รอบตัวเรา

2. สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์เสริมสร้างหรือกำหนดขึ้น ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางสังคม สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม เช่น ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมประจำชาติ และศิลปกรรม ทั้งสิ่งแวดล้อมทางการเมือง และความเจริญทางด้านวิทยาการต่าง ๆ ด้วย

เกษม สนิทวงศ์ ณ อยุธยา (2522 : 2) กล่าวถึงประเภทของสิ่งแวดล้อมไว้ว่า สิ่งแวดล้อมประกอบด้วย ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ในช่วงระยะเวลาหนึ่งเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์

สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ ได้แก่

1. บรรยากาศ (Atmosphere) ประกอบด้วยชั้นของโอโซน ออกซิเจน ไนโตรเจน ฯลฯ
2. ส่วนที่เป็นน้ำบนผิวโลก (Hydrosphere) ได้แก่ แม่น้ำ ทะเลสาบ น้ำใต้ดิน และมหาสมุทร
3. ส่วนที่เป็นดินของโลก (Lithosphere) ได้แก่ ดินและแร่ธาตุต่าง ๆ
4. ส่วนที่สิ่งมีชีวิตอาศัยอยู่ (Biosphere) รวมถึง พืชและสัตว์ต่าง ๆ สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่
 1. สาธารณูปการต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ถนน เขื่อนกั้นน้ำ ฯลฯ
 2. ระบบของสถาบัน และสังคมที่มนุษย์ดำเนินชีวิต

เกษม จันทรแก้ว (2530 : 4-6) ได้แบ่งประเภทของสิ่งแวดล้อมออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (Natural Environment) ได้แก่ อากาศ น้ำ ดิน แร่ธาตุ คน พืช สัตว์ เป็นต้น
2. สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (Man-made Environment) แบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ

2.1 สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Environment) ได้แก่ วัสดุ สิ่งของ บ้านเรือน ถนน สะพาน เมือง ฯลฯ

2.2 สิ่งแวดล้อมทางสังคม (Social Environment) ได้แก่ วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา กฎหมาย การเมือง ฯลฯ

สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (2530 : 15) ได้แบ่งประเภทของสิ่งแวดล้อมออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ (Natural Environment) ได้แก่ ป่าไม้ ภูเขา ดิน น้ำ อากาศ และทรัพยากรทุกประเภท

2. สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (Man-made Environment) ได้แก่ ชุมชน เมือง สิ่งก่อสร้าง โบราณสถาน ศิลปกรรม ชนบทธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ฯลฯ

วินัย วีระวัฒนานนท์ (2532 : 13) ได้กล่าวถึงประเภทของสิ่งแวดล้อม ซึ่งแบ่งได้ดังนี้

1. สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ เป็นสิ่งที่มีกำเนิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ มิได้มีมนุษย์ไปกระทำให้เกิดหรือพัฒนาขึ้น ได้แก่ พื้นดิน พื้นน้ำ อากาศ ต้นไม้ สัตว์ ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาวต่าง ๆ ตลอดจนปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ได้แก่ ฝนตก พายุร้อน พายุผ่า ฯลฯ

2. สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงธรรมชาติ มากขึ้น จึงเกิดเป็นสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ชุมชน เมือง ถนนหนทางและสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ ซึ่งมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์

วิชัย เทียนน้อย และประชา อินทร์แก้ว (2533 : 6-7) ได้แบ่งประเภทของสิ่งแวดล้อมออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (Natural Environment) ได้แก่ ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ ทรัพยากรธรรมชาติ

2. สิ่งแวดล้อมทางสังคม (Social Environment) ได้แก่ ประชากร อาชีพ วัตถุ วัฒนธรรม

มานพ เล่าที่ประเสริฐ (2534 : 103) ได้แบ่งประเภทของสิ่งแวดล้อม ออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ (Natural Environment)

1.1 สิ่งแวดล้อมที่มีชีวิต ได้แก่ พืช สัตว์ มนุษย์

1.2 สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ ลม ไฟ อากาศ ดิน ฯลฯ

2. สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (Man-made Environment) ซึ่งมีความสำคัญต่อแบบแผนการดำเนินชีวิตของสังคมมนุษย์ อาทิ ชนบทกรรมนิยมประเพณี ศิลป-วัฒนธรรม สิ่งก่อสร้าง สถาปัตยกรรม สังคม ศาสนา เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา เป็นต้น

ยูเนสโก (UNESCO 1985 : 20-31) ได้แบ่งประเภทของสิ่งแวดล้อมออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (Natural Environment) ได้แก่ บรรยากาศ พื้นน้ำ พื้นโลก และบรรยากาศที่สิ่งมีชีวิตสามารถอยู่ได้

2. สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (Man-made or Socio-Cultural Environment) ได้แก่ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม เศรษฐศาสตร์ การเมือง และศิลปกรรม กล่าวโดยสรุปแล้ว การแบ่งประเภทของสิ่งแวดล้อมนั้นสามารถแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 2 ประเภทด้วยกัน คือ

1. สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (Natural Environment) ได้แก่ สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ ภูเขา ดิน น้ำ อากาศ และทรัพยากรทุกประเภท

2. สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (Man-made Environment) เช่น ชุมชน เมือง สิ่งก่อสร้าง โบราณสถาน โบราณวัตถุ ชนบทกรรมนิยมประเพณี และวัฒนธรรม เป็นต้น

1.4 สาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อม

สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (2530) ได้กล่าวถึงสาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่นเดียวกับ นาท ตันวิรุฬห์ และนุลลทรัพย์ สมุทรสาคร (2528) ว่า สาเหตุหลักของปัญหาสิ่งแวดล้อม มีอยู่ 2 ประการด้วยกันคือ

1. การเพิ่มของประชากร (Population Growth) เมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้น ความต้องการในการบริโภคทรัพยากรก็เพิ่มขึ้นทุกทางไม่ว่าจะเป็นอาหาร ที่อยู่ อาศัย พลังงาน เป็นต้น

2. การขยายตัวทางเศรษฐกิจ และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี (Economic Growth & Technological Progress) ความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจนั้น ทำให้มาตรฐานในการดำรงชีวิตสูงตามไปด้วย มีการบริโภคทรัพยากร จนเกินกว่าความจำเป็นขั้นพื้นฐานของอาชีพมีความจำเป็นต้องใช้พลังงานมากขึ้นตามไปด้วย ในขณะเดียวกันกับที่ความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีก็ช่วยเสริมให้วิธีการนำทรัพยากรมาใช้ได้ง่ายขึ้นและมากขึ้น นักวิชาการสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่มีความเห็นตรงกันว่า มนุษย์เป็นตัวการสำคัญที่สุดในการทำลายธรรมชาติและสภาวะแวดล้อม โดยมีเทคโนโลยีเป็นตัวเร่ง ดังนั้นวิธีการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ตรงจุดที่สุดคือ การแก้ที่พฤติกรรมของคนอันเป็นสาเหตุของปัญหา

เอนก สิทธิประศาสน์ (2523 : 6-8) กล่าวว่า ปัญหาสิ่งแวดล้อมเกิดจากสาเหตุสำคัญ 6 ประการ ดังนี้

1. การเพิ่มขึ้นของประชากร เป็นมูลเหตุสำคัญยิ่งที่ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมเนื่องจาก เมื่อประชากรเพิ่มขึ้น ความต้องการในด้านการบริโภคก็มีมากขึ้น มีการผลิตและใช้ทรัพยากรมากขึ้น ซึ่งในที่สุดทำให้เกิดปัญหาใหญ่ติดตามมา คือ การขาดแคลนทรัพยากรและเพิ่มพูนภาวะเน่าเสีย
2. ทรัพยากรมีอยู่อย่างจำกัด หากการใช้ทรัพยากรยังเป็นไปอย่างฟุ่มเฟือย ขาดการวางแผนการใช้อย่างต่อเนื่องและรัดกุม ตลอดจนไม่มีมาตรการที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพแล้ว โอกาสที่ทรัพยากรจะหมดสิ้นไปย่อมมีมากและขณะเดียวกันปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษก็ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นด้วย
3. ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี นับเป็นมูลเหตุสำคัญที่ทำให้ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกต้องประสบกับปัญหาสิ่งแวดล้อม เนื่องจากเทคโนโลยีได้เจริญก้าวหน้ามากขึ้น ความสามารถที่จะนำทรัพยากรมาใช้ให้เป็นประโยชน์ก็ยิ่งจะมีเพิ่มขึ้น และหากมิได้คำนึงถึงผลสะท้อนที่จะตามมาในรูปของความเสื่อมโทรมของคุณภาพสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปด้วยแล้ว สิ่งที่จะเกิดขึ้นตามมาก็คือ สิ่งปฏิภนและภาวะเน่าเสีย
4. ประชาชนขาดความรู้และใช้ทรัพยากรอย่างไม่รู้คุณค่า ทรัพยากร

ธรรมชาติต้องถูกทำลายโดยบุคคลที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ หรือบุคคลที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม ทั้งนี้เนื่องจากขาดการประชาสัมพันธ์จากหน่วยงานของรัฐ ที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงให้ประชาชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากร และขาดมาตรการในการป้องกันปราบปรามบุคคลที่เห็นแก่ได้อย่างจริงจัง ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด ก็คือ การตัดไม้ทำลายป่า การปล่อยของเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมสู่น้ำลำคลอง เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นมูลเหตุที่ทำให้ทรัพยากรของชาติถูกทำลายและขณะเดียวกันก็เป็นการสร้างปัญหาสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้นด้วย

5. มาตรการในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมยังต้อง

ประสิทธิภาพ

จากสาเหตุปัญหาของสิ่งแวดล้อมดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมเกิดจากสาเหตุที่สำคัญ คือ การเพิ่มของประชากร การขยายตัวทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าของเทคโนโลยี ตลอดจนการขาดมาตรการที่เหมาะสมในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้เกิดปัญหามลพิษต่าง ๆ และทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมลง

1.5 ปัญหาสิ่งแวดล้อม

ปัญหาสิ่งแวดล้อมนับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้น และส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ไปทั่วทั้งในประเทศไทยและใน โลก ได้มีผู้สรุปถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมไว้ดังนี้

สาคร กือเจริญ (2523 : 215-216) ได้สรุปปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สำคัญไว้ดังนี้

1. ปัญหาความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่

1.1 ปัญหาป่าไม้ ซึ่งเป็นปัญหาที่น่าวิตกเป็นอย่างยิ่ง คือ การที่เนื้อที่ป่าไม้ลดลงอย่างรวดเร็วทุกปี ซึ่งจะมีผลกระทบต่อความสมดุลธรรมชาติ เช่น ความชุ่มชื้นลดลง สัตว์มีจำนวนลดลง เป็นต้น

1.2 ความเสื่อมโทรมของที่ดินเพื่อการเกษตร เนื่องจากการใช้ที่ดินอย่างไม่มีประสิทธิภาพ การปลูกพืชไม่เหมาะสมกับคุณสมบัติของดิน หรือปลูกพืชที่จะทำให้คุณภาพ

ของดิน แลวงอย่างรวดเร็ว ตลอดจนการใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลงอย่างไม่ถูกวิธี

1.3 ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรแร่ธาตุ ทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ เช่น จากการสำรวจหาแร่ธาตุ การนำแร่ธาตุขึ้นมาใช้โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม

1.4 การขาดการอนุรักษ์ธรรมชาติ โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวและสถานที่ที่มีความงามตามธรรมชาติ ทำให้สถานที่เหล่านั้นเกิดความเสื่อมโทรม เช่น การทิ้งขยะเกลื่อนกลาดบริเวณชายหาด น้ำบริเวณชายฝั่งทะเล ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญหลายแห่งเกิดการเน่าเสีย

1.5 การขาดการอนุรักษ์พืชและสัตว์ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการรักษาคุณภาพ ระบบนิเวศ ทำให้พืชและสัตว์ป่าบางชนิดสูญพันธุ์ หรือมีปริมาณลดลงเรื่อย ๆ

2. ปัญหาในการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ได้แก่

2.1 ความไม่สมดุลของการกระจายตัวของประชากร ในลักษณะที่จำนวนประชากรไม่พอเหมาะกับทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่น ทำให้เกิดปัญหาเชื่อมโยงไปถึงความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และสภาพแวดล้อม

2.2 ปัญหาสิ่งแวดล้อมในการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ เนื่องจากการขยายตัวของเมืองใหญ่ไปทุกด้าน ในขณะที่ประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทยากจนเกิดการอพยพเข้าสู่เมืองใหญ่ เพื่อหางานทำและเพื่อความ เป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทำให้เมืองใหญ่ เช่น กรุงเทพฯ มีปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้น ดังนี้

2.2.1 การขยายตัวของเมือง ไม่มีการวางแผน ทำให้การขยายตัวสิ่งปลูกสร้างเป็นไปโดยขาดระเบียบ ซึ่งมีผลต่อการจัดการด้านสาธารณูปโภคต่าง ๆ

2.2.2 การขาดแคลนสถานที่พักผ่อนหย่อนใจตามธรรมชาติ เช่น สวนสาธารณะ เป็นต้น

2.2.3 การขาดการอนุรักษ์สิ่งที่มีคุณค่า ที่สงวนไว้เป็นสมบัติของชาติ เช่น ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ดังจะเห็นได้จากโบราณสถานหลายแห่งถูกรุกทำลายหรือขาดการดูแลรักษา

3. ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ได้แก่

- 3.1 ปัญหาน้ำเสีย ทั้งแหล่งน้ำในผิวดินและน้ำทะเล ซึ่งเกิดจากการระบายของเสียและสิ่งปฏิกูลจากบ้านเรือน โรงงานอุตสาหกรรม
- 3.2 ปัญหาอากาศเสีย จากแก๊สพิษต่าง ๆ ที่ปล่อยจากโรงงานอุตสาหกรรม และรถยนต์
- 3.3 ปัญหาจากเสียง และความสั่นสะเทือนจากอุตสาหกรรม และการจราจร
- 3.4 ปัญหาขยะมูลฝอยที่ไม่มีการจัดเก็บและทำลายอย่างถูกต้อง และเหมาะสม
- 3.5 ปัญหาสารพิษทั้งทางตรงและจากการแทรกซึมในอาหาร เช่น สีส้มอาหาร
- 3.6 ปัญหาดินเป็นพิษจากปุ๋ย และยาฆ่าแมลง ปัญหาดินเปรี้ยว และดินเค็ม ซึ่งจะมีผลทำให้ผลิตผลทางการเกษตรตกต่ำลง

ศุภวิทย์ เปี่ยมพงษ์สานต์ (2530 : 4-5) ได้กล่าวถึงปัญหามลพิษ และปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ประเทศไทยในปัจจุบัน ดังนี้

ปัญหามลพิษ

ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ปัญหามลพิษที่สำคัญ เร่งด่วนที่จะต้องดำเนินการแก้ไข มีอาทิเช่น

1. ปัญหามลพิษทางน้ำ ซึ่งเกิดขึ้นเนื่องจากขาดระบบการกำจัดน้ำทิ้งจากชุมชน โรงงานอุตสาหกรรม และพื้นที่การเกษตร ก่อนที่จะระบายลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ
2. ปัญหาสารเป็นพิษ ซึ่งเกิดขึ้นเนื่องจาก การใช้แร่ธาตุสารเคมีในทางเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และอื่น ๆ อย่างไม่ถูกต้องวิธี หรือโดยไม่ระมัดระวัง อันตรายที่จะเกิดขึ้น
3. ปัญหามลพิษทางอากาศและเสียง ซึ่งเกิดขึ้นจากการจราจร ทั้ง

ทางบกและทางน้ำ รวมทั้งจากโรงงานอุตสาหกรรม

4. ปัญหามลพิษและสิ่งปฏิกูล ซึ่งส่งผลออกมาในรูปของการไม่สามารถรวบรวมมูลพิษและสิ่งปฏิกูล จากแหล่งกำเนิดในชุมชน ไปกำจัดได้หมดตลอดจนพบผลกระทบสิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากการกำจัดมูลพิษและสิ่งปฏิกูลที่ไม่ถูกต้อง

ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ

แผนพัฒนาสิ่งแวดล้อมสำหรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ได้ระบุปัญหาที่สำคัญ ๓ ไว้ 4 ประการด้วยกัน ดังนี้

1. ปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้ เนื่องจากการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า การบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อขยายพื้นที่เกษตรกรรม ทำไร่เลื่อนลอย ในเขตพื้นที่ต้นน้ำลำธาร และการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าไม้เพื่อกิจการต่าง ๆ ของรัฐ
2. ปัญหาการใช้ดินและที่ดินอย่างไม่เหมาะสม กับสมรรถภาพของดิน และปัญหาความเสื่อมโทรมของคุณภาพดิน อันเนื่องมาจากการชะล้างพังทลายของดินและที่เกิดจากสภาพธรรมชาติของดินเอง เช่น ปัญหาดินเปรี้ยว และดินเค็ม
3. ปัญหาทรัพยากรธรณี (แร่ธาตุ ก๊าซธรรมชาติ และปิโตรเลียม ฯลฯ) เนื่องจากมิได้คำนึงถึงการป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นหรือใช้เทคโนโลยีที่ไม่ถูกต้อง ก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมโดยส่วนรวม
4. ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรชายฝั่งทะเล เช่น ป่าชายเลน และแนวปะการัง อันเนื่องมาจากสาเหตุต่าง ๆ เช่น การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การทำเหมืองแร่ในบริเวณป่าชายเลน การสร้างท่าเรือ และเขื่อน

สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ได้แบ่งปัญหาสิ่งแวดล้อมออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. ปัญหาสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เช่น ปัญหามลภาวะ (Pollution) ความร่อยหรอของทรัพยากร (Resource Depletion) และปัญหาการใช้ทรัพยากรไม่ถูกวิธี

2. ปัญหาสิ่งแวดล้อมทางสังคม เช่น ปัญหาความยากจน การขาดแคลนอาหาร ปัญหาที่อยู่อาศัย ความไม่รู้หนังสือ ความเจ็บไข้ได้ป่วย และปัญหาที่เกี่ยวข้องกันตามมามากมาย

วินัย วีระวัฒนานนท์ (2532 : 1-2) ได้กล่าวถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์เผชิญอยู่ มี 3 ประการ ดังนี้

1. ปัญหาการร่อยหรอของทรัพยากร การดำรงชีวิตของมนุษย์ ไม่ว่าจะในอดีตหรือปัจจุบัน และอนาคต จะต้องอาศัยทรัพยากรธรรมชาติ เป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญเมื่อมนุษย์มีความต้องการทรัพยากรเพิ่มขึ้น จึงต้องมีการแสวงหาทรัพยากรเหล่านั้นให้ทันกับความต้องการ และมนุษย์ก็ได้นำทรัพยากรในพื้นที่ พื้นน้ำ ภูเขา ทะเลทราย มาใช้ทุกแห่ง เพื่อตอบสนองความต้องการในการใช้ทรัพยากรทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม

2. ปัญหาสารพิษ ในการดำรงชีวิตตามปกติ การแสวงหาทรัพยากรในกระบวนการผลิต ทั้งในทางเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม ตลอดจนการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ย่อมก่อให้เกิดสารพิษขึ้นและสารพิษที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะในปริมาณและความเป็นพิษมากน้อยเพียงใดก็ตาม จะต้องถูกทิ้งอยู่ในสิ่งแวดล้อมหรือทิ้งอยู่ในโลก ที่มนุษย์อาศัยอยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่ง แล้วมนุษย์ก็จะได้รับผลกระทบจากสารพิษนั้น ในปริมาณและอันตรายที่ต่างกันออกไป

3. ปัญหาของระบบนิเวศน์ ระบบนิเวศน์ไม่ว่าจะมีความกว้างขวางใหญ่โต หรือมีความสำคัญเพียงใด ก็จะต้องมีความสัมพันธ์พึ่งพาอาศัยถ่ายทอดให้แก่กันและกัน และในระบบนิเวศน์เองก็มีองค์ประกอบทั้งทางกายภาพและชีวภาพที่จะต้องเกื้อกูลซึ่งกันและกัน แต่กิจกรรมของมนุษย์ในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และการก่อให้เกิดสารพิษ ทำให้เกิดความไม่สมดุลย์ ขึ้นในระบบนิเวศน์ ปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เป็นผลมาจากความไม่สมดุลย์ของระบบนิเวศน์ ที่เห็นได้ชัดเจนก็คือ การเกิดแผ่นดินไหว การเกิดอุทกภัย การสูญพันธุ์ของสัตว์ป่า ความร้อน ความแห้งแล้งที่เกิดขึ้นในโลก

ชิตพงศ์ ไชยวสุ (2534 : 2-4) ได้กล่าวถึงปัญหาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมออกเป็น 5 เรื่องใหญ่ ๆ ด้วยกันคือ

1. ปัญหาประชากร

ปัญหาประชากรที่กำลังเพิ่มมากขึ้น หรือประชากรล้นโลกนั้นหมายถึง การที่จำนวนประชากรในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง มากเกินกว่าที่ทรัพยากรที่มีอยู่เอื้ออำนวยในการ ดำรงชีวิตได้เพียงพอ และแท้ที่จริงการมีประชากรมากเกินไปนั้น เป็นสาเหตุสำคัญของปัญหา สิ่งแวดล้อมทั้งปวง เพราะคนต้องดื่ม ต้องกิน ต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติอีกมากมายหลายชนิด เพื่อการยังชีพ คนจึงเป็นผู้สร้างปัญหาสภาพแวดล้อมอื่น ๆ

2. มลภาวะ

คือ การเสื่อมคุณภาพของสิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากการปนเปื้อนสิ่ง ที่ไม่บริสุทธิ์ เช่น ครัน ทำให้เกิดมลภาวะทางอากาศ สิ่งปฏิภูลทำให้เกิดมลภาวะทางน้ำ เศษขยะทำให้เกิดมลภาวะทางดิน เป็นต้น การปนเปื้อนเหล่านี้บางครั้งเราเห็น ได้กลิ่น หรือ รับรส ได้ และส่วนมากจะมีผลต่อคุณภาพ สิ่งมีชีวิต ตลอดจนกระทั่งอาจก่อให้เกิดปัญหาทาง ด้านเศรษฐกิจได้

3. การขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ

น้ำ น้ำมัน ดิน แร่ธาตุ ป่าไม้ ฯลฯ ล้วนแต่เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ มีค่าทั้งสิ้น สิ่งเหล่านี้กำลังลดน้อยลง หรือถูกใช้หมดไป หรือเสื่อมสภาพไปด้วยเหตุ 3 ประการ คือ

3.1 ถูกทำลายโดยการแปรสภาพไปอย่างสิ้นเชิง เช่น น้ำมัน หรือ ถ่านหิน ที่ถูกเผาไหม้เป็นเชื้อเพลิงและเถ้าถ่าน แร่ยูเรเนียมที่สลายเป็นกากกัมมันตรังสี เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เมื่อสลายไปแล้วไม่มีทางที่จะนำกลับคืนมาได้

3.2 ถูกเจือจางหรือเคลื่อนย้าย แก๊สบางชนิด เช่น ฮีเลียมที่ใช้ บรรจุก๊าซเพื่อปล่อยออก แก๊สจะระเหยไปในบรรยากาศ แต่แก๊สไม่ได้สลายตัวหรือหายไป เพียงแต่กระจายกระจายไปจนยากที่จะจับเข้ามารวมตัวกันอีกได้ แร่ธาตุก็เช่นเดียวกัน แร่เหล็กที่มีอยู่กระจายทั่วพื้นดิน เมื่อเรานำมาใช้ประโยชน์ก็จะพบเหล็กอยู่กันเป็นกลุ่ม เป็นก้อน อันเป็นผลจากการถลุง การหล่อหลอมเหล็กเหล่านั้น นานวันเข้าก็จะเกิดสนิมผุ กร่อน แม้ว่าเรานำมาหล่อหลอมใช้ใหม่ได้ แต่เศษเหล็กจำนวนมากก็ถูกทิ้งกระจายทั่ว

ไปในรูปของตะปู เศษลวด เศษเหล็ก เข็มกลัด คลิปหนีบกระดาษ ฯลฯ แม้ว่าอะตอมของธาตุเหล็กมิได้สูญหาย แต่ก็เป็นการยากที่จะเก็บรวบรวมคืนมาได้ดังเดิม ด้วยเหตุนี้แร่เหล็กที่เราใช้อยู่จึงร่อยหรอลงไปเรื่อย ๆ

3.3 ถูกปนเปื้อนด้วยมลพิษ เช่น น้ำที่ใช้บริโภคและทำกิจกรรม แม้ปริมาณน้ำจะมีได้ลดน้อยลง แต่มลภาวะทำให้น้ำนั้นบริโภคไม่ได้ หรือใช้ในการกิจกรรมไม่ได้ ก็เท่ากับเราได้สูญเสียทรัพยากรธรรมชาติในส่วนนั้นไป

4. สภาวะของโลกที่เปลี่ยนแปลงไป

4.1 ภูมิอากาศ สภาพดินฟ้าอากาศของโลกมีความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ พื้นดินและภูเขาอาจเกิดขึ้นหรือสลายไป ส่วนประกอบทางเคมีของบรรยากาศก็ได้เปลี่ยนแปลงไปมากแล้ว นับแต่อดีตกาล สิ่งเหล่านี้เป็นปรากฏการณ์ผันแปรตามธรรมชาติ แต่ในระยะเวลาประมาณ 150 ปีที่ผ่านมา มนุษย์ได้มีส่วนอย่างสำคัญที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในสภาวะแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์ประกอบทางเคมี ความเปลี่ยนแปลงนี้อาจส่งผลกระทบต่อตรงต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ อาทิเช่น ปริมาณคาร์บอนไดออกไซด์ในบรรยากาศที่เพิ่มขึ้น เนื่องจากการเผาผลาญน้ำมันอาจทำให้โลกร้อนขึ้น กิจกรรมอีกหลายอย่างของมนุษย์ส่งผลกระทบต่อภูมิอากาศ เช่น การตัดไม้ทำลายป่า ซึ่งกระทบกระเทือนต่ออัตราการสังเคราะห์แสงของโลก และส่งผลสะท้อนไปถึงองค์ประกอบทางเคมีของบรรยากาศ ฝุ่นละอองจากโรงงานอุตสาหกรรม อาจมีส่วนช่วยทำให้อุณหภูมิของโลกสูงขึ้น การใช้สารเคมีบางอย่าง เช่น (freon) ในการทำความเย็น และโอเลียมจากเครื่องบิน มีผลทำลายชั้นโอโซนของบรรยากาศ ซึ่งทำหน้าที่กรองแสงอัลตราไวโอเล็ต เป็นต้น

4.2 การสูญพันธุ์ของสิ่งมีชีวิต จากการที่มนุษย์ทำลายป่าไม้ ป่าละเมาะ ป่าชายเลน ฯลฯ เพื่อเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ธรรมชาติให้เป็นพื้นที่เกษตรกรรมนั้น ได้ทำให้สิ่งมีชีวิตในธรรมชาติเหล่านั้นไม่อาจดำรงชีวิตอยู่ได้ พืชและสัตว์หลายชนิดได้สูญพันธุ์และอีกหลายชนิด กำลังเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ มนุษย์เองมักจะไม่ทราบหรือไม่สนใจว่าสิ่งมีชีวิตใดจะสูญพันธุ์ไปบ้าง แต่นักวิทยาศาสตร์กำลังเฝ้ามองด้วยความเป็นห่วง เพราะไม่เฉพาะแต่ที่เราจะต้องช่วยกันพิทักษ์สิ่งมีชีวิตบนพื้นพิภพนี้ไว้เท่านั้น แต่สิ่งมีชีวิตหลายอย่างยังให้คุณประโยชน์แก่

มวลมนุษย์อย่างมากอีกด้วย

5. สงคราม

สงครามเป็นการผนวกปัญหาสภาวะแวดล้อมทุกอย่างเข้าด้วยกัน สงคราม และการเตรียมตัวเพื่อทำสงครามเป็นกิจกรรมที่นำไปสู่ผลภาวะและการขาดแคลนทรัพยากรมากกว่ากิจกรรมใด ๆ สงครามทำให้คนจำนวนมากต้องเสียชีวิต บ้านเมือง ไร่สวนไร่นา เสียหาย ป่าไม้บางส่วนถูกทำลาย บางครั้งก็มีการใช้สารเคมีทำลายต้นไม้และพื้นดินเสียหาย ทำให้ใช้เพาะปลูกอีกไม่ได้ นอกจากนี้การทำสงครามนิวเคลียร์ สงครามเคมี หรือสงครามเชื้อโรค ก็เป็นการเสี่ยงอย่างยิ่งที่จะนำโลกทั้งโลก เผ่าพันธุ์ของมนุษย์ชาติและสิ่งมีชีวิตทั้งปวง ไปสู่ความหายนะในที่สุด

สันทัด สมชีวิตา (2534 : 462-464) ได้กล่าวถึง การพัฒนาประเทศ ในระยะที่ผ่านมา ให้ความสำคัญต่อการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อเป็นปัจจัยในการเร่งรัดพัฒนาประเทศ โดยขาดแผนการฟื้นฟู บูรณะทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นระบบและขาดแผนประสานการใช้ประโยชน์อย่างเพียงพอ รวมทั้งการพัฒนาด้วยการใช้เทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสม ทั้งในขบวนการผลิตทางการเกษตร การอุตสาหกรรมและอื่น ๆ ได้มีผลทำให้ทรัพยากรธรรมชาติมีสภาพเสื่อมโทรม จนเกิดเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ทวีความรุนแรงมากขึ้น และเป็นปัญหาที่เป็นข้อจำกัดของการพัฒนาประเทศในอนาคต ซึ่งได้แก่ ปัญหาดังนี้

1. ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรป่าไม้ มีสภาพเสื่อมโทรม และมีแนวโน้มลดลงตลอดเวลา โดยในระยะ 30 ปีที่ผ่านมา มีอัตราการลดลงเฉลี่ยถึงปีละ 3.02 ล้านไร่ สาเหตุประการสำคัญก็คือ การลักลอบตัดไม้ทำลายป่า การบุกรุกเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยและการทำการเกษตร การทำไร่เลื่อนลอยของชาวเขาในพื้นที่ต้นน้ำลำธาร การบุกรุกพื้นที่คุ้มครอง และไฟป่า เป็นต้น

ทรัพยากรแหล่งน้ำ การใช้ทรัพยากรน้ำยังเป็นไปอย่างไม่ประหยัด และไม่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมทั้งยังขาดการคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สาเหตุ

ประการสำคัญคือ การขาดแนวทางการพัฒนาแหล่งน้ำที่สอดคล้องกับความต้องการใช้น้ำของราษฎร การจัดการ และการบริหารทรัพยากรน้ำ ยังไม่มีระบบที่ชัดเจนต่อเนื่อง และไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงหรือเป็นไปตามศักยภาพของพื้นที่

ทรัพยากรดินและการใช้ดิน มีการใช้ที่ดินที่ไม่เหมาะสมกับสมรรถนะของที่ดินและไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการแพร่กระจายของดินเค็มในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความเสื่อมโทรม และการชะล้างพังทลายของดินในอัตราสูง ซึ่งสาเหตุประการสำคัญคือ การผลิตเกลือสินเธาว์ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือด้วยเทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสม การบุกรุกเข้าไปใช้ประโยชน์ในที่ดินในเขตป่าบนพื้นที่ที่มีความลาดชันสูง โดยไม่มีการอนุรักษ์ดินและน้ำ รวมทั้งการใช้ยาฆ่าแมลงและปุ๋ย โดยปราศจากการควบคุมที่รัดกุม และส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศน์

ทรัพยากรธรณี การนำทรัพยากรธรณีทั้งในรูปแบบแร่ธาตุ พลังงาน มาใช้ประโยชน์ ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะปัญหาการทำเหมืองแร่ ในพื้นที่ต้นน้ำลำธาร การทำเหมืองแร่ทั้งบนบกและในทะเล การนำลิกไนต์มาใช้ และการพัฒนาน้ำมันปิโตรเลียมมาใช้ทั้งบนบกและในทะเล ซึ่งสาเหตุประการสำคัญก็คือ การใช้เทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสม กฎหมายหรือพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องในการควบคุม ป้องกันและแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะยังไม่ชัดเจนและรัดกุม

ทรัพยากรชายฝั่งทะเลประจักษ์ พื้นที่ป่าชายเลนได้ถูกบุกรุกใช้ประโยชน์เพื่อกิจการต่าง ๆ ทั้งทางด้านป่าไม้ ประมง อุตสาหกรรม และเหมืองแร่ จนทำให้เกิดผลเสียต่อระบบนิเวศน์ นอกจากนี้ ประจักษ์ ตามเกาะ แก่ง บริเวณชายฝั่งทะเลต่าง ๆ ได้ถูกทำลายและเสื่อมโทรมลงไปอย่างมาก ซึ่งสาเหตุใหญ่ที่นอกเหนือจากศัตรูทางธรรมชาติแล้วยังมาจากกิจกรรมการท่องเที่ยว กิจการประมง เช่น การระเบิดปลา การเปื้อปลา การใช้อวนลาก รวมทั้งตะกอนจากเหมืองแร่บนบกและเรือชุด

ทรัพยากรประมง แหล่งน้ำธรรมชาติ มีสภาพที่เสื่อมโทรม จนกลายเป็นปัญหาสำคัญของการประมงน้ำจืด การขยายพื้นที่เพาะเลี้ยงบริเวณชายฝั่งซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อปัญหามลภาวะและระบบนิเวศน์ทรัพยากรชายฝั่ง รวมทั้งการทำประมงทะเล

จนเกินขีดความสามารถที่จะยอมรับได้ และอยู่ในสภาพที่เสื่อมโทรม สาเหตุประการสำคัญ คือ การขาดนโยบาย และเป้าหมายในการผลิตสัตว์น้ำที่สอดคล้องและเหมาะสม รวมทั้งการขาดความร่วมมือของชาวประมงและประชาชนโดยทั่วไปด้วย

2. ปัญหาความขัดแย้งระหว่างการใช้ประโยชน์ทรัพยากรชนิดต่าง ๆ

เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาเป็นเวลานานแล้ว ทั้งนี้จากการขาดการวางแผนการใช้ที่เชื่อมโยงซึ่งกันและกันอย่างเป็นระบบ ตัวอย่างเช่น การใช้ทรัพยากรป่าไม้ สร้างปัญหาการชะล้างพังทลายของดิน การสูญเสียหน้าดิน และปัญหาการตกตะกอนของดินในลุ่มน้ำ เป็นปัญหาต่อการพัฒนาการเกษตร หรือการทำเหมืองแร่ในทะเล สร้างปัญหามลพิษ และส่งผลกระทบต่อทรัพยากรประมง การตัดไม้ในพื้นที่ป่าชายเลน ซึ่งเป็นแหล่งสะสมอาหารสำหรับตัวอ่อนของสัตว์น้ำ จะส่งผลให้ปริมาณสัตว์น้ำลดลงในระยะต่อไป เป็นต้น

3. ปัญหามลพิษ

มลพิษทางน้ำ คุณภาพน้ำในบริเวณลำคลอง และแม่น้ำสายหลัก โดยเฉพาะบริเวณที่มีแหล่งชุมชนและอุตสาหกรรมอยู่หนาแน่น เช่น แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำคลองท่าจีน บางประกง หรือบริเวณชายฝั่งทะเลในแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ เช่น พัทยา หัวหิน ชะอำ คุณภาพน้ำอยู่ในสภาพที่เสื่อมโทรม จนไม่เหมาะต่อการนำมาใช้ประโยชน์ นอกจากนี้คุณภาพน้ำของแหล่งน้ำในเมืองหลักต่าง ๆ เช่น เชียงใหม่ ขอนแก่น หาดใหญ่ ชลบุรี และภูเก็ต ก็อยู่ในสภาพที่เสื่อมโทรม ซึ่งสาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากน้ำทิ้งชุมชน อุตสาหกรรมน้ำเสียจากกองขยะ สิ่งปฏิกูล และการเกษตรกรรม

มลพิษทางอากาศและเสียง บริเวณกรุงเทพมหานคร และเมืองหลักใหญ่ ๆ กำลังประสบปัญหาความเสื่อมโทรมของคุณภาพอากาศ ทั้งในรูปของควันดำจากรถบรรทุก รถประจำทาง ควันขาวจากรถที่มีท่อไอเสียชำรุดหรือดัดแปลง รวมทั้งก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ จากระถางที่ใช้น้ำมันเบนซิน และอยู่ในสภาพที่ไม่สมบูรณ์ สาเหตุที่สำคัญที่ทำให้มาตรการการแก้ไขปัญหายังไม่เกิดผลในทางปฏิบัติ ประชาชนยังไม่ตระหนักถึงความรุนแรงของปัญหาและความจำเป็นที่จะต้องร่วมมือกันอย่างจริงจัง

ปัญหาสารพิษที่ตกค้างในอาหาร ผลผลิตทางการเกษตร และสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันมีการนำเข้าสู่สารพิษมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาต่าง ๆ โดยขาดความรู้ความเข้าใจ ได้มีผลทำให้เกิดปัญหาสารพิษตกค้าง นอกจากนี้ยังมีปัญหาการปล่อยกากสารพิษ และโลหะหนักลงสู่สิ่งแวดล้อม รวมทั้งการเกิดอุบัติเหตุเกี่ยวกับสารพิษต่าง ๆ สาเหตุสำคัญก็คือ มาตรการในการควบคุม ตั้งแต่การนำเข้าขนส่ง การเก็บ การใช้ และการกำจัด ยังไม่รัดกุม และมีประสิทธิภาพเพียงพอ รวมทั้งประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง

ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ปัญหาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันมีค่าซึ่งที่บรรพบุรุษได้สร้างขึ้น เพื่อแสดงถึงฝีมือและความสามารถ อันคงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ของชาติบ้านเมือง แต่ปัจจุบันสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กำลังถูกทำลายลงด้วยกาลเวลาและธรรมชาติ และเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ควรตระหนักและมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมด้านอื่น ๆ

จากปัญหาสิ่งแวดล้อมที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น จะเห็นได้ว่า ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในด้านต่าง ๆ นั้น มีความเกี่ยวเนื่องกัน ไปทั้งระบบ และส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์เป็นอย่างมาก ซึ่งพอจะสรุปปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ดังนี้

1. ปัญหาความเสื่อมโทรมและขาดแคลนของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องมาจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยขาดการระมัดระวังดูแลรักษาและขาดแผนการฟื้นฟู บูรณะทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นระบบ และขาดแผนการประสานการใช้ประโยชน์อย่างเพียงพอ ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมและลดลงทั้งปริมาณและคุณภาพอย่างรวดเร็ว เช่น ป่าไม้ถูกทำลาย สัตว์ป่าและพืชบางชนิดกำลังจะสูญพันธุ์ เป็นต้น
2. ปัญหามลพิษ เช่น คุณภาพน้ำอยู่ในสภาพที่เสื่อมโทรม จนไม่เหมาะต่อการนำไปใช้ประโยชน์ ความเสื่อมโทรมของคุณภาพอากาศ การเกิดสารพิษตกค้างจากผลผลิตทางการเกษตร การลดลงของบรรยากาศชั้นโอโซน เป็นต้น
3. ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการตั้งถิ่นฐาน และชุมชนของมนุษย์ เช่น การ

ขยายตัวของเมืองที่ไม่มีการวางแผน การขาดแคลนสาธารณูปโภค การทำลายสิ่งแวดล้อม ศิลปกรรม เป็นต้น

1.6 การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่จะต้องกระทำอย่างเร่งด่วน เนื่องจากในปัจจุบันวิกฤติการณ์ทางสิ่งแวดล้อมได้ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติที่นับวันจะร่อยหรอลงไปทุกที ปัญหามลพิษต่าง ๆ นับวันก็ยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น รัฐบาลจึงได้พยายามหาแนวทางในการแก้ปัญหาดังกล่าว ซึ่งแนวทางหนึ่งที่น่าสนใจก็คือ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเอาไว้ นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของ "การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม" ไว้ดังนี้

นิวัตี เรืองพานิช (2528 : 4) ได้ให้ความหมายของ การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม คือ "การรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างฉลาดให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด และนานที่สุด ทั้งนี้ต้องสูญเสียทรัพยากรโดยเปล่าประโยชน์น้อยที่สุด และจะต้องกระจายการใช้ประโยชน์ทรัพยากรโดยทั่วถึงกันด้วย"

เกษม สนิทวงศ์ ณ อยุธยา (2529 : 9) ให้ความหมายว่า "การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หมายถึง การจัดการของมนุษย์ในการใช้ชีวิตริเวณ เพื่อที่จะให้ผลประโยชน์ที่ดีที่สุด"

เกษม จันทรแก้ว (2530 : 296) ให้ความหมายของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไว้ว่า หมายถึง "การใช้สิ่งแวดล้อมอย่างสมเหตุสมผล เพื่ออำนวยความสะดวกให้อำนาจของมนุษย์มีคุณภาพสูงสุดตลอดไป"

เรมอนด์ เอฟ ดัสมานด์ (Raymond F. Dasmann 1968 : 6) ให้ความหมายของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมว่า หมายถึง การใช้สิ่งแวดล้อมอย่างสมเหตุสมผล เพื่อที่จะอำนวยความสะดวกให้อำนาจของมนุษย์มีคุณภาพสูงสุดตลอดไปสำหรับการมีชีวิตรอยู่ของมนุษย์

กล่าวโดยสรุป การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หมายถึง วิธีการใช้สิ่งแวดล้อมด้วยความฉลาด เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อมวลมนุษย์มากที่สุด และพยายามที่จะใช้สิ่งแวดล้อมนั้น

ให้นานที่สุด โดยมีการสูญเสียน้อยที่สุด ในขณะที่เดียวกันก็พยายามรักษาคุณภาพของสิ่งแวดล้อม ไม่ให้เกิดปัญหาขึ้นในสังคมส่วนรวมอีกด้วย แต่ก็มีได้หมายความว่า จะเก็บรักษาเอาไว้โดยไม่นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อมนุษย์ อย่างไรก็ตามในปัจจุบันนี้ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ได้หันมาสนใจในเรื่องสิ่งแวดล้อมกันมากขึ้น ซึ่งจะเห็นได้จากการที่มีการออกกฎหมาย มีการจัดตั้งอาสาสมัครเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมขึ้นทั่วไป

ดังกล่าวแล้วจะเห็นว่า การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีมโนทัศน์คล้ายกับหลักการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ซึ่งนักวิชาการและนักอนุรักษ์หลายท่านก็ได้เสนอหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติไว้ต่าง ๆ กันดังนี้

จรรยา สุภาพ และคณะ (2522 : 75-76) ได้เสนอหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไว้ว่า การช่วยรักษาสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในสภาวะที่เป็นประโยชน์ต่อการอยู่รอดของมนุษย์นั้น ทำได้ดังนี้

1. มีการวางแผนครอบครัว เพื่อไม่ให้มีปัญหาการใช้ทรัพยากรสิ้นเปลือง
2. ควบคุมความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีให้เหมาะสมเพื่อไม่ให้ทำลายสิ่งแวดล้อม เช่น ไม่ให้โรงงานปล่อยน้ำเสียลงสู่แม่น้ำ
3. ให้การศึกษาแก่ประชาชนในการศึกษาสิ่งแวดล้อมด้านต่าง ๆ เช่น
 - 3.1 ดิน รักษาโดยไม่เผาหรือทำลายต้นไม้ ปลูกพืชให้ถูกวิธี ไม่ทำไร่เลื่อนลอย ปลูกพืชคลุมดินเพื่อป้องกันการพังทลาย
 - 3.2 น้ำ ไม่ทิ้งสิ่งของสกปรกลงสู่แม่น้ำลำคลอง ควบคุมโรงงานให้ทำน้ำให้สะอาดก่อนปล่อยทิ้งลงในแหล่งน้ำ
 - 3.3 อากาศ ควบคุมการใช้เชื้อเพลิงประเภทที่ทำให้อากาศเป็นพิษ ควบคุมโรงงานอุตสาหกรรมไม่ให้ปล่อยเขม่าหรือสารที่ทำให้อากาศเป็นพิษ
 - 3.4 แร่ธาตุ ให้รู้จักใช้อย่างประหยัด ใช้สิ่งทดแทนรักษาแร่ที่หายากให้มีอยู่

สาคร กือเจริญ (2523 : 7-10) เสนอหลักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ไว้ดังนี้

1. การอนุรักษ์ทางตรง ได้แก่

1.1 การปกป้องรักษา การคุ้มครอง (Preservation) หมายถึง การรักษาทรัพยากรนั้นไว้ให้คงสภาพเดิมตามธรรมชาติ มีการจำกัดการใช้ ป้องกันไม่ให้ถูกทำลาย เช่น ทิวทัศน์ สิ่งที่มีค่าทางประวัติศาสตร์

1.2 การบูรณะปฏิสังขรณ์ การซ่อมแซมหรือการสร้างชิ้นใหม่ (Restoration) เช่น ทรัพยากร ดิน น้ำ ป่าไม้ สัตว์ป่า สามารถบูรณะ ให้คืนสู่สภาพเดิม หรือสภาพที่เหมาะสมได้

1.3 การปรับปรุงให้ดีกว่าสภาพธรรมชาติ ถือหลักการให้ผลผลิตสูงกว่าระดับธรรมชาติ เช่น การปรับปรุงหาอาหารให้ปลู่น้ำได้

1.4 การผลิตผลการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อจะได้มีใช้ในระยะเวลาอันยาวนานและสำหรับคนจำนวนมากที่สุดด้วย

1.5 การนำกลับมาใช้ใหม่ เป็นการนำทรัพยากรที่หมดสภาพแล้วนำมาดัดแปลงแก้ไข หรือนำมาทำใหม่

1.6 นำสิ่งอื่นมาใช้ทดแทน วิธีการนี้ใช้หลักที่ว่า

ใช้ทรัพยากรที่บูรณะได้ แทน ทรัพยากรที่บูรณะไม่ได้

ใช้ทรัพยากรที่มีมาก แทน ทรัพยากรที่มีน้อย

ใช้ทรัพยากรที่หาง่าย แทน ทรัพยากรที่หายาก

1.7 การตรวจสอบปริมาณและคุณภาพของทรัพยากร การใช้ทรัพยากรอย่างฉลาดต้องรู้จักทรัพยากรนั้น ๆ ก่อน เพื่อจะใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

2. การอนุรักษ์ทางอ้อม ได้แก่

2.1 สาธารณชนให้ความร่วมมือ เช่น การดำเนินงานในรูปขององค์การ สมาคม ชมรม เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากร

2.2 การใช้กฎหมายควบคุม กฎหมายเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะทำให้การอนุรักษ์ทรัพยากรเกิดผลดี

2.3 การศึกษา การให้การศึกษจะทำให้คนมีความรู้ช่วยให้การอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมเกิดผลดี ซึ่งสามารถทำได้ทั้งในและนอกระบบโรงเรียน โดยอาศัยสื่อมวลชนเข้ามาช่วย

อำนาจ เจริญศิลป์ (2528 : 85) ได้สรุปหลักสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไว้ดังนี้

1. การถนอม เป็นการรักษาทั้งปริมาณและคุณภาพให้คงอยู่ให้นานที่สุด โดยพยายามใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้มีประสิทธิภาพมากที่สุดเท่าที่จะทำได้
2. การบูรณะซ่อมแซม เป็นการบูรณะซ่อมแซมทรัพยากรธรรมชาติที่ได้รับความเสียหายให้มีสภาพเหมือนเดิมหรือเทียบเท่าของเดิม
3. การนำมาใช้ใหม่ เป็นการนำเอาทรัพยากรที่ใช้แล้วมาใช้ใหม่ ซึ่งสามารถนำไปปรับปรุงเพื่อใช้ประโยชน์ใหม่ได้ เช่น นำเศษเหล็ก สังกะสี มาหลอมใหม่ เพื่อใช้ประโยชน์ด้านอื่น
4. นำมาปรับปรุงและใช้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าสภาพธรรมชาติ เช่น การสร้างเขื่อนเพื่อเก็บกักน้ำไว้ใช้ เพื่อผลิตพลังงานไฟฟ้า เพื่อการชลประทาน การอุตสาหกรรม การขนส่งทางน้ำ
5. การใช้สิ่งอื่นทดแทน นำทรัพยากรบางอย่างมาใช้ทดแทนกัน เช่น ใช้พลาสติกสร้างชิ้นส่วนของรถจักรยานยนต์บางชิ้นแทนเหล็ก เช่น บังโคลน เป็นต้น
6. การสำรวจค้นหาแหล่งทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มเติม เช่น นำพลังงานจากลมและแสงแดดมาใช้แทนน้ำมันเชื้อเพลิง ฝืน และถ่านหิน
7. การคิดค้นประดิษฐ์ของเทียมขึ้นมาใช้ เช่น การผลิตยางเทียม ไหมเทียม ผ้าเทียมขึ้นมาใช้ เพื่อหลีกเลี่ยงการทำลายทรัพยากรธรรมชาติที่แท้จริงที่กำลังจะหมดไปหรือลดน้อยลง

กล่าวโดยสรุปแล้วหลักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีหลักใหญ่ ๆ อยู่ 3

ประการ คือ

1. การรักษาไว้ หมายถึง การบูรณะซ่อมแซม ปกป้อง รักษา

สิ่งแวดล้อมให้คงสภาพเดิมไว้ให้มากที่สุด และนานที่สุด

2. พัฒนาให้ดีขึ้น หมายถึง ปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ให้มีคุณภาพดีขึ้นกว่าเดิม สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้มากขึ้น หรือการสร้างขึ้นมาใหม่ เพื่อทดแทนสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่อย่างจำกัด และกำลังจะหมดไป หรือดัดแปลงทรัพยากรที่มีอยู่ให้ใช้ประโยชน์ได้มากที่สุด สำหรับประชากรจำนวนมาก

3. นำไปใช้ประโยชน์ หมายถึง การนำทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ไปใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงปริมาณและคุณภาพเพื่อให้ใช้ประโยชน์ได้นานและคุ้มค่าสำหรับส่วนรวม พยายามนำสิ่งที่ใช้กลับมาใช้ใหม่หรือนำทรัพยากรอย่างอื่นมาใช้ทดแทนกัน

จากแนวคิดเรื่อง วิธีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สามารถทำได้หลายวิธีด้วยกัน แต่การที่จะบรรลุถึงวิธีดังกล่าวนี้ สามารถจะกระทำได้โดยผ่านกระบวนการศึกษาเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม แก่ประชาชนโดยทั่วไปโดยมุ่งให้ความรู้ในเรื่องของธรรมชาติ ของสิ่งแวดล้อมและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม เพื่อก่อให้เกิดความรู้ลึกและจิตสำนึกที่ดีต่อสิ่งแวดล้อม และเห็นถึงอันตรายที่จะเกิดขึ้นจากปัญหาของสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะส่งผลให้ประชาชนเกิดความหวงแหน เห็นคุณค่าและพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมต่อไป และในการจัดการศึกษา เพื่อให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้นั้น จำเป็นจะต้อง ใช้สื่อเข้ามาเป็นตัวกลางในการถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ เนื่องจากสื่อสามารถสร้างประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรมได้เป็นอย่างดี แต่ปรากฏว่าในช่วงเวลาที่ผ่านมา การเรียนการสอนที่เกิดขึ้นในห้องเรียนมิได้เน้นให้ผู้เรียนรู้จักสิ่งแวดล้อมและชีวิตของตนเองดีพอ แต่มุ่งเน้นความรู้สาขาหนึ่งสาขาใด โดยเฉพาะ และมุ่งเน้นการเรียนเพื่อการประกอบอาชีพเป็นหลัก จึงเป็นผลที่เกิดขึ้นว่า แม้จะได้มีการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษากันภายในโรงเรียนอยู่บ้าง ในขณะนี้ แต่ผู้ที่อยู่ในวัยเรียนและในระบบการศึกษาก็มีปริมาณน้อยเมื่อเทียบกับประชากรของประเทศทั้งหมด เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่อยู่นอกระบบโรงเรียน ดังนั้นการให้การศึกษา ให้ความรู้หรือเผยแพร่ข่าวสาร

สิ่งแวดล้อมผ่านสื่อมวลชนต่าง ๆ จึงนับว่ามีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการให้การศึกษา
ในโรงเรียน เนื่องจากสื่อมวลชนต่าง ๆ สามารถเผยแพร่ข่าวสารความรู้ต่าง ๆ ได้อย่าง
ทั่วถึง

2. แนวคิดเกี่ยวกับสื่อมวลชนกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

สื่อมวลชน หมายถึง สื่อหรือเครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสารไปสู่คนจำนวนมาก
(ศาสตราจารย์ จิตนะ 2528 : 9) และเป็นการสื่อสารภายในระยะเวลาอันรวดเร็ว โดย
มีวัตถุประสงค์หลักที่สำคัญ คือ การเผยแพร่กระจายข่าวสาร เพิ่มพูนความรู้ รวมทั้งการ
เปลี่ยนแปลงทัศนคติ

อรุณีประภา หอมเศรษฐี (2520) ได้ให้คำจำกัดความของสื่อมวลชนว่า

สื่อมวลชน หมายถึง ตัวแทนหรือเครื่องมือต่าง ๆ ที่จะสื่อความคิด ทัศนคติ
ข่าวสาร หรือภาพพจน์ต่าง ๆ ไปสู่ประชาชนหรือมวลชนจำนวนมาก ซึ่งสื่อมวลชนมีลักษณะที่
สำคัญ 2 ประการคือ

1. มีผู้รับสารมากกว่าที่จะสามารถติดต่อกันหรือมีความสัมพันธ์กันเป็นส่วน
บุคคลในระยะเวลาเดียวกันได้

2. ไม่คาดหวังที่จะได้รับปฏิกริยาโต้ตอบในทันทีทันใด

นอกจากนี้ วิรัช ลภีรัตนกุล (2526 : 182) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสาร-
มวลชนไว้ว่า การสื่อสารมวลชนนั้นครอบคลุมจำนวนผู้รับสารได้มาก เนื่องจากผู้ฟัง ผู้ชม
กระจัดกระจายอยู่ทั่วประเทศ ซึ่งจะมีความแตกต่างกันในเรื่องของ เพศ วัย อาชีพ ความรู้
สื่อมวลชน ได้เข้ามามีบทบาทต่อการดำรงชีวิตของบุคคลในสังคมเป็นอย่างมาก ทั้งนี้
เนื่องจากมนุษย์มีความต้องการที่จะทำความเข้าใจต่อกันและต้องการให้บุคคลอื่นได้รับรู้ถึง
เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงที่อาจไม่มีโอกาสได้รับรู้ ดังนั้นการให้ข่าวสารความรู้ต่าง ๆ จำเป็น
ต้องอาศัยสื่อมวลชน เป็นช่องทางการสื่อสารซึ่งเชื่อมโยงระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารที่จะ
สร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน อาจกล่าวได้ว่าสื่อมวลชนเป็นสื่อกลางที่เสนอข่าวสารที่เป็น

ข้อเท็จจริง ถ่ายทอดวัฒนธรรม ความคิดเห็น ทักษะคติและให้ความบันเทิงไปยังผู้รับสาร โดยสื่อมวลชนจะต้องมีความรับผิดชอบต่อข่าวสาร

บทบาทที่สำคัญอีกประการหนึ่งของสื่อมวลชนก็คือ การเสริมสร้างความรู้และให้การศึกษาของคนในสังคม ซึ่งเป็นการช่วยยกระดับของคนในสังคมให้สูงขึ้น โดยสามารถนำความรู้ และประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ไปใช้ในการดำรงชีวิต และประกอบอาชีพตามสมควร แก่อัตภาพอีกด้วย (ศาสตราจารย์ จิตนะ, 2528)

การนำเสนอสารต่าง ๆ ผ่านสื่อมวลชนนั้นต้องจัดรูปแบบต่าง ๆ กันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ และเพื่อให้สนใจติดตาม ดังที่ วัฒนา พุทธิยางกูรานนท์ (2523 : 4-5) กล่าวไว้ว่า วิธีการเสนอข่าวสารของสื่อมวลชนย่อมแตกต่างกันไปตามวิธีการเฉพาะของสื่อแต่ละชนิด การเสนอข่าวสารของสื่อมวลชนจึงเปรียบเสมือนเลนส์ของกล้องถ่ายรูป ย่อมแตกต่างกันตามคุณภาพราคา วิธีการใช้และผู้ดำเนินงาน ประชาชนกลุ่มเป้าหมายย่อมมีความสามารถที่จะรับสารแตกต่างกันตามพื้นฐานของความรู้ ประสบการณ์ สามารถเข้าใจความหมายในรูปแบบที่แตกต่างกัน

นอกจากสื่อมวลชนจะ เข้ามามีบทบาทต่อการดำรงชีวิตของบุคคลในสังคมเป็นอย่างมากแล้ว สื่อมวลชนยังสามารถช่วยพัฒนาสังคมในด้านต่าง ๆ (Schramm, 1964) ได้กล่าวถึงหน้าที่สำคัญของสื่อมวลชนต่อการพัฒนาดังต่อไปนี้

1. สื่อมวลชนทำหน้าที่เป็นผู้รายงานเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้ประชาชนได้ทราบ ทั้งนี้เพราะสื่อมวลชนสามารถรายงานและแจ้งข่าวสารอย่างมีประสิทธิภาพ โดยกระจายข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศให้แก่ประชาชนได้ทราบอย่างกว้างขวางในเวลาอันรวดเร็ว
2. สื่อมวลชนทำหน้าที่ขยายทัศนวิสัย ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยสามารถนำสิ่งซึ่งไม่เคยพบเห็นเข้ามาสู่ประสบการณ์ของประชาชน เพื่อพัฒนาคุณลักษณะของคนให้เกิดความคิดเห็นต่อสิ่งต่าง ๆ จึงทำให้เกิดความรู้สึกร่วมกันมีส่วนร่วมในสังคม
3. สื่อมวลชนทำให้เกิดความสนใจขึ้นมาได้
4. สื่อมวลชนสามารถให้ข่าวสารการกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาโดยรายงาน

ข่าวเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ เช่น รายงานข่าวด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของประเทศ ทำให้เกิดบรรยากาศทางด้านความรู้สึกนึกคิดทางวิชาการ ซึ่งกระตุ้นประชาชนให้กลับมามองตนเอง ในสถานการณ์ปัจจุบันที่ได้ดำเนินอยู่และมองอนาคตต่อไปด้วย

5. สื่อมวลชนทำหน้าที่ช่วยเหลือกระบวนการวินิจฉัยสั่งการ โดยทางอ้อม ทั้งนี้เพราะอิทธิพลของสื่อมวลชนมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และค่านิยม ที่ถูกฝังแน่นจนประสบผลสำเร็จ ดังนั้นสื่อมวลชนจึงมีบทบาทต่อการตัดสินใจของประชาชนอย่างมาก

6. สื่อมวลชนช่วยเสริมการตัดสินใจของบุคคล โดยการส่งผ่านข่าวสารไปตามช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคล โดยปกติแล้วผู้นำหรือผู้ที่มีอิทธิพลในการชักจูงใจคนอื่น ๆ ในสังคม มักจะเป็นผู้ที่ใช้สื่อมวลชนอย่างมากในบางส่วนของข่าวสาร จากสื่อมวลชนสามารถมีผลต่อการตัดสินใจของบุคคลได้

7. สื่อมวลชนสามารถให้สถานภาพแก่บุคคล ในที่นี้หมายถึงสื่อมวลชนช่วยสร้างชื่อเสียงให้แก่บุคคล โดยการสนับสนุนให้ความสนใจแก่บุคคลนั้นเท่ากับช่วยเสริมสร้างสถานภาพของบุคคลนั้นแล้ว

8. สื่อมวลชนจะช่วยขยายการสนทนาเกี่ยวกับนโยบายของรัฐบาลอย่างกว้างขวาง เมื่อประเทศเริ่มพัฒนาขึ้น การขยายการอภิปรายอย่างกว้างขวางเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายและการอภิปรายถึงปัญหาของบ้านเมือง การถกเถียงปัญหาต่าง ๆ สามารถสร้างความคิดเห็น ให้ประชาชนเริ่มเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ ซึ่งก็เป็นสิ่งจำเป็นที่สำคัญสำหรับการพัฒนาประเทศ

9. สื่อมวลชนสามารถบังคับให้เป็นไปตามปทัสถานทางสังคม สื่อมวลชนทำหน้าที่กระจายข่าวสาร ความประพฤติปฏิบัติที่ออกนอกกลุ่มทางของปทัสถานของสังคมที่ยึดถืออยู่ และในกรณีที่ปทัสถานนั้น ๆ ยังไม่เป็นที่รับทราบแพร่กระจายทั่วทั้งสังคมหรือยังคลุมเครืออยู่ หน้าที่ของสื่อมวลชนก็คือ การกระจายข่าวสารปทัสถานนั้นให้กับประชาชนได้ทราบและสร้างความชัดเจนแก่ประชาชนด้วย ในขณะที่เดียวกันก็อาจประนามว่ากล่าวผู้ที่ละเมิดปทัสถานที่ดีของสังคมด้วย

10. สื่อมวลชนในฐานะที่เป็นครู โดยทำหน้าที่ให้การศึกษาและการอบรม

แก่ประชาชน สื่อมวลชนสามารถให้ความรู้แก่ประชาชนได้โดยตรง ในส่วนที่เกี่ยวกับความรู้ที่เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต ในขณะที่ตัวสื่อมวลชนก็อาจช่วยเสริมการศึกษาในโรงเรียน ช่วยครูสอนนักเรียนในชั้น และทดแทนครูในกรณีที่ผู้สอนหรือครูไม่มีความชำนาญในการสอนวิชาการแขนงนั้น ๆ

จะเห็นได้ว่า สื่อมวลชนมีความก้าวหน้าและมีบทบาทอย่างเอนกประการ เพราะเป็นสิ่งที่ให้ความรู้ความคิด เสริมสร้างประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่ผู้รับสาร จึงเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า สื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อประชาชนอย่างมากในหลาย ๆ ด้าน ทั้งในด้านเสริมสร้างสติปัญญา การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ค่านิยมด้านคุณธรรมและศีลธรรม ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี (วันทนีย์ ฤทธิคุปต์, 2528) ดังนั้นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแนวทางหนึ่งที่เป็นไปได้ก็คือ การเผยแพร่ความรู้ตลอดจนการประชาสัมพันธ์และรณรงค์เกี่ยวกับปัญหาทางสิ่งแวดล้อมให้กับประชาชนได้รับทราบโดยทั่วไป ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยสื่อเข้ามาเป็นตัวกลางในการเผยแพร่ และประชาสัมพันธ์และในบรรดาสื่อมวลชนทั้งปวงนั้น โทรทัศน์จัดเป็นสื่อมวลชนที่ทรงคุณภาพมากที่สุด เนื่องจากมีคุณสมบัติในเรื่องภาพและเสียงที่พิเศษกว่าสื่อชนิดอื่น

3. แนวคิดเกี่ยวกับสื่อโทรทัศน์

3.1 บทบาทของโทรทัศน์ในการให้ข่าวสาร

โทรทัศน์จัดเป็นสื่อมวลชนที่มีความสำคัญมากกว่าสื่อมวลชนใด ๆ ทั้งนี้เนื่องจากโทรทัศน์สามารถเพิ่มพูนผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรมได้มากกว่า เมื่อเทียบกับสื่อมวลชนแขนงอื่น โดยอาจสังเกตได้จากงบประมาณโฆษณาทางโทรทัศน์ของบริษัทผู้ผลิต และผู้จัดจำหน่ายสินค้า สูงกว่าสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ทั้งนี้เพราะโทรทัศน์เป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากสามารถเสนอได้ทั้งภาพและเสียงในขณะเดียวกัน ซึ่งสามารถสร้างประสบการณ์ให้เป็นรูปธรรมได้เป็นอย่างดี (อนันต์ธนา อิงกินันท์ และเกื้อกุล คุปรัตน์, 2525) และ

โทรทัศน์ยังเป็นสื่อมวลชนที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต ความคิด ความเชื่อถือของประชาชน ทั้งนี้เพราะหน้าที่ของโทรทัศน์คือ การให้ข่าวสารความบันเทิง ความรู้ และการกำหนด วัฒนธรรม (บำรุง สุขพรรณ 2525 : 164) ซึ่งจะทำหน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรม ความคิด และทัศนคติ ให้แก่ประชาชนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมและวิถีชีวิต ซึ่งจะเป็น ประโยชน์ต่อการเสริมสร้างความเจริญแก่ประเทศชาติ จึงทำให้สื่อโทรทัศน์ได้รับความนิยม แพร่หลายจากประชาชนทุกระดับ

โทรทัศน์มีความสำคัญต่อสังคมเป็นอย่างมาก เพราะโทรทัศน์มีส่วนในการ กำหนดหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในสังคม ดังนั้นโทรทัศน์อาจก่อให้เกิดผลต่อสังคมใน ด้านบวก พัฒนาคนให้สมบูรณ์ ให้ความรู้ทัศนคติ ความซาบซึ้งและค่านิยม ตลอดจนให้ทักษะ ด้วย หรืออาจจะให้ผลในด้านลบ คือ เป็นบ่อนทำลายระบบของสังคมโดยส่วนรวม โทรทัศน์ มีคุณสมบัติดังนี้ คือ

1. โทรทัศน์สามารถสื่อสารไปยังกลุ่มคนจำนวนมากในเวลาเดียวกันทั้ง ยังสามารถส่งไปได้ในระยะไกล
2. โทรทัศน์เป็นการรวมเอาสื่อมวลชนทั้ง 3 ประเภทเข้าด้วยกัน คือ ทั้งภาพยนตร์ วิทยุกระจายเสียงและหนังสือพิมพ์ ที่ผู้ชมสามารถได้รับข่าวสารโดยได้ยิน เสียง เช่นเดียวกับวิทยุ ได้เห็นภาพเช่นเดียวกับภาพยนตร์ และได้อ่านตัวหนังสือเช่นเดียวกับ หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์จึงเป็นสื่อมวลชนที่แสดงเหตุการณ์ต่าง ๆ ให้เห็นได้อย่างชัดเจนที่สุด
3. โทรทัศน์สามารถแสดงภาพให้เห็นเหมือนของจริง ทำให้เกิดความเชื่อ ความสนใจ ความเลื่อมใส และสามารถชักจูงให้คล้อยตามได้ง่ายกว่าสื่อชนิดอื่น ๆ
4. โทรทัศน์สามารถให้ประสบการณ์แก่ผู้ชมได้มาก รวมทั้งความรู้ต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ

3.2 อิทธิพลของโทรทัศน์

โทรทัศน์เป็นสื่อมวลชนที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต ความคิด ความเชื่อถือ

ของประชาชนเป็นอย่างมาก โดยให้ทั้งการเรียนรู้ เสริมสร้าง ปลุกฝังความประพฤติ อุบาสัย ตลอดจนค่านิยมของคนดู ซึ่งในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าโทรทัศน์ได้กลายเป็นความจำเป็นของชีวิตยุคใหม่ไปแล้วอย่างแนบสนิท ทั้งนี้อาจเป็นเพราะโทรทัศน์ได้รวมเอาคุณสมบัติของวิทยุ ภาพยนตร์ และหนังสือพิมพ์เข้าด้วยกัน ส่งผลให้สื่อโทรทัศน์เป็นที่นิยมกันแพร่หลายในปัจจุบัน

โทรทัศน์มีอิทธิพลต่อสังคมดังนี้คือ (สุรัชย์ ลิกขานันท์ ม.ป.ป. : 14-19)

1. ด้านการเมือง โทรทัศน์สามารถนำข่าวสารทางการเมืองได้ทั้งในระดับโลก ระดับประเทศ และระดับท้องถิ่น ไปสู่ประชาชนได้อย่างกว้างขวาง และโทรทัศน์ได้ถูกนำมาใช้ในการรณรงค์หาเสียง การสร้างฐานความนิยมและศรัทธาจากประชาชน ตลอดจนการทำสงครามปฏิวัติหรือการก่อเหตุการณ์ในรูปอื่น ซึ่งโทรทัศน์ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการกระจายข่าวสารอย่างกว้างขวาง

2. ด้านเศรษฐกิจ โทรทัศน์มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจทั่วโลก เช่น ใช้ในการโฆษณาสินค้าและบริการต่าง ๆ หลายรูปแบบ ทำให้ผู้ชมรู้จักสินค้า มีโอกาสเลือกและเปรียบเทียบสินค้าได้ดี โทรทัศน์เป็นเครื่องมือใช้เพิ่มจำนวนลูกค้าและรายได้มากขึ้น จึงจัดได้ว่าโทรทัศน์เป็นสื่อมวลชนที่ใช้ในการโฆษณาได้ผลดีที่สุดประการหนึ่ง

3. ด้านการศึกษา โทรทัศน์สามารถนำมาใช้ในการเรียนการสอน ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน เพื่อให้ความรู้และข่าวสารแก่ประชาชนได้เป็นอย่างดี เป็นสื่อมวลชนที่ช่วยเผยแพร่ความรู้และสารที่เป็นประโยชน์ มีแนวโน้มที่จะเข้าถึงประชาชนได้อย่างมาก การใช้โทรทัศน์ในด้านการศึกษามีวิธีการหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการสาธิต การอภิปราย การนำตัวอย่างมาให้เห็นจริง การแสดงในรูปแบบละคร และการแสดงบทบาทต่าง ๆ ทำให้ผู้ชมเกิดความสนใจและความรู้อย่างกว้างขวางในช่วงระยะเวลาอันสั้น

4. ด้านศิลปะและวัฒนธรรม โทรทัศน์มีบทบาทในการเผยแพร่ศิลปะและวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก ผู้ชมได้รับการถ่ายทอดศิลปะและวัฒนธรรมจากโทรทัศน์ในรูปแบบของการบันเทิง โดยไม่รู้ตัว รายการบันเทิงต่าง ๆ มักจะมีการแสดงออกซึ่งรสนิยม ของผู้แสดง สถานที่ถ่ายทำ แสดงชีวิตความเป็นอยู่ ศิลปะของท้องถิ่นช่วยให้ผู้ชมเกิดความซาบซึ้งศิลปะและวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี โดยต้องจัดรายการให้เหมาะสมกับสภาพการดำเนินชีวิตของสังคม

5. ด้านชีวิตความเป็นอยู่ของสังคม ชีวิตความเป็นอยู่ของสังคมในปัจจุบันได้รับอิทธิพลจากโทรทัศน์มาก โดยเฉพาะแม่บ้านและเด็กที่ใช้เวลาส่วนใหญ่ในการชมโทรทัศน์ เกิดการโน้มน้าวให้ทำตาม สร้างนิสัยการซื้อจากการที่รู้จักสินค้าและการบริการจากรายการโทรทัศน์ จากการวิจัยเกี่ยวกับอิทธิพลของโทรทัศน์ในการซื้อของเด็กพบว่า เด็กชอบดูการโฆษณาพอ ๆ กับการชมรายการที่ตนชอบ และจดจำสินค้าที่โฆษณาทางโทรทัศน์ได้ดี โดยให้พ่อแม่ซื้อของที่ตนชอบให้

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่า โทรทัศน์มีบทบาทและอิทธิพลต่อประชาชนเป็นอย่างมาก ในการเป็นสื่อที่ส่งข่าวสาร ให้แก่ประชาชนได้ทั้งทางตาและทางหูพร้อม ๆ กัน ผู้รับเกิดความเข้าใจได้เร็วขึ้น ถูกต้องแม่นยำด้วยเหตุผลที่ว่า การรับรู้ของมนุษย์เกิดจากการได้เห็น 75 % จากการได้ยิน 13 % จากการสัมผัส 6 % จากรส 3 % (อ้างถึงใน วันทนีย์ ฤทธิคุปต์ 2528 : 4) จะเห็นได้ว่า โทรทัศน์สามารถให้ทั้งการมองเห็นและการได้ยิน เมื่อรวมกันแล้วจะได้ถึง 88 % นับได้ว่าโทรทัศน์มีความสำคัญที่จะช่วยพัฒนาการศึกษา ในทุกระดับ ทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษานอกระบบโรงเรียน และนอกจากนี้ โทรทัศน์ยังเป็นสื่อที่สำคัญและมีบทบาทในการเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลตลอดจนการประชาสัมพันธ์ และรณรงค์เกี่ยวกับปัญหาสังคมในเรื่องต่าง ๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งได้มีการนำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ มากมาย โดยเฉพาะการนำเสนอในรูปแบบของโฆษณานั้น เป็นที่นิยมแพร่หลายมาก

4. แนวคิดเกี่ยวกับโฆษณา

4.1 ความหมายของโฆษณา

ในชีวิตประจำวันของเราทุกคนรู้จักและมีความคุ้นเคยกับโฆษณามากพอสมควร เราจะได้ยินได้ฟังโฆษณาสินค้าและบริการอื่น ๆ จากวิทยุกระจายเสียง ที่เราเปิดฟังแทบทุกครั้ง ไม่ว่าเราจะอยู่ที่ทำงานหรือที่บ้าน เราต้องเผชิญกับโฆษณาต่าง ๆ นับไม่

ถ้วน ทั้งประเภทได้ยินด้วยหู และดูด้วยตา เมื่อเราหยิบหนังสือพิมพ์หรือนิตยสารขึ้นมาอ่าน เราก็จะพบโฆษณาสินค้าอยู่ตามหนังสือพิมพ์ และนิตยสารมากมายจนแทบจะจำไม่ได้หมด เมื่อออกจากบ้านไปเรียนหนังสือหรือทำงานเราก็พบกับโฆษณาตามริมถนน ป้ายรถเมล์ด้านข้าง และด้านท้ายของรถโดยสารมากมาย ในจอโทรทัศน์ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าโฆษณาเป็นส่วนหนึ่งของระบบสังคมและเศรษฐกิจปัจจุบัน เพราะมนุษย์ทุกคนต้องอยู่ในฐานะผู้บริโภคเสมอ และต้องเปิดรับต่อโฆษณาต่าง ๆ ที่มีอยู่อย่างดาษดื่น และแทรกแซง (Obstructive) อยู่ทั่วไปในชีวิตประจำวัน (วิรัช ลภีรัตนกุล 2526 : 346)

คำว่า "โฆษณา" (Advertising) มีสถาบันและผู้ให้นิยามความหมาย เช่น ออกเซ็นเฟลด์ และสวอน (A.R. Oxenfeldt and Swan, 1964) ได้ให้คำจำกัดความว่า "โฆษณาเป็นการสื่อสารเพื่อการจูงใจจากผู้จำหน่ายไปยังผู้ซื้อ โดยมีได้เป็นไปในรูปส่วนตัว (On a nonpersonal basis)" (อดุลย์ จาตุรงค์กุล 2518 : 3)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายไว้ว่า โฆษณามีความหมายถึง "การเผยแพร่หนังสือออกไปยังสาธารณชน การป่าวร้อง การป่าวประกาศ เช่น โฆษณาสินค้า โดยส่วนรวมแล้ว โฆษณามีลักษณะเป็นการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวชักจูงใจในลักษณะต่าง ๆ รวมทั้งจะต้องมีสื่อที่เป็นพาหนะนำสาร โฆษณานั้นไปสู่กลุ่มผู้รับ หรือกลุ่มเป้าหมายในการโฆษณา"

สมาคมการตลาดแห่งสหรัฐอเมริกา ให้คำจำกัดความว่า โฆษณา คือ "รูปแบบของการเสนออย่างมิได้เป็นการส่วนตัว ต้องจ่ายเงินและเป็นการส่งเสริมเผยแพร่ความคิดเห็น สินค้า หรือบริการต่าง ๆ โดยมีการระบุถึงผู้ที่โฆษณาไว้ด้วย" (Advertising is any paid form of non-personal presentation & promotion of idea, goods, or services by an identified sponsor.)

พจนานุกรมสแตนดาร์ด (Standard Dictionary) ให้ความหมายของ โฆษณาว่า โฆษณา คือ "ระบบหรือวิธีการในการดึงดูดความสนใจจากประชาชน ด้วยการให้เข้ามีส่วนร่วมในเหตุการณ์ หรือดึงดูดใจให้เกิดความสนใจ ที่จะซื้อสินค้าผลิตภัณฑ์ บริการต่าง ๆ"

เสรี วงษ์มณฑา ได้ให้ความหมายว่า โฆษณา คือ "การสื่อสารที่มี ใช้เป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล แต่เป็นการสื่อสารระดับมวลชน ที่ผู้สื่อสารเป็นผู้จ่ายเงิน ค่าบริการในการสื่อสารข้อความต่าง ๆ เหล่านั้น อาจจะเป็นธุรกิจเอกชน องค์กรหรือบุคคล ใด ๆ ที่เราในฐานะผู้รับสื่อ จะสามารถทราบได้จากข้อความโฆษณา และผู้สื่อสารคือ ผู้ที่หวัง ว่าการสื่อสารดังกล่าวนี้เขาสามารถชักจูงกลุ่มชนใดกลุ่มชนหนึ่งให้ปฏิบัติตามข้อความโฆษณา" (เสรี วงษ์มณฑา 2522 : 2)

มอริซ ไอ แมนเดลล์ (Maurice I. Mandell) ให้คำจำกัดความว่า โฆษณา หมายถึง "รูปแบบการส่งเสริมการขายผ่านสื่อโฆษณาที่มีใช้ตัวบุคคล และต้อง ชำระเงินค่าโฆษณาโดยผู้อุปถัมภ์ ซึ่งโฆษณานี้มีความหมายที่แตกต่างไป จากการส่งเสริม รูปแบบอื่น ๆ "

เอส ดับบลิว วิลเลียม แพททิส (S.W. William Pattis) นักวิชาการ ด้านการโฆษณา กล่าวว่า โฆษณาหมายถึง "การสื่อสารในรูปแบบใด ๆ ซึ่งเจตนาที่จะ กระตุ้นผู้ที่มีศักยภาพในการซื้อ และการส่งเสริมในด้านการจำหน่ายสินค้าและบริการ รวมถึง การสร้างประสามติ การกระทำการเพื่อก่อให้เกิดการสนับสนุนทางการเมือง การขายความ คิดเห็น หรือเสนอความคิดเห็นหรือสาเหตุต่าง ๆ และการกระทำเพื่อให้ประชาชนเห็นคล้อย ตามหรือปฏิบัติไปในแนวทางที่ผู้โฆษณาประสงค์"

จากความหมายข้างต้น สรุปได้ว่า โฆษณา หมายถึง การสื่อสารที่มีการ โน้มน้าวจิตใจให้ผู้บริโภคปฏิบัติตามข้อความในโฆษณา และหันมาซื้อสินค้านั้น ๆ ซึ่งจะเห็นได้ ว่า โฆษณามีอิทธิพลต่อผู้บริโภคในด้านการโน้มน้าวจิตใจให้คล้อยตามเป็นอย่างมาก ผู้บริโภค จะได้รับอิทธิพลและถูกโฆษณา ครอบงำในรูปแบบของการดำเนินชีวิตประจำวันเกินกว่าที่ผู้ บริโภคจะรู้ตัว (Kotler, 1976 อ้างถึงใน ปรีชา ส่งกิตติสุนทร, 2529) ทั้งนี้เนื่องจาก คุณลักษณะเฉพาะตัวของ โฆษณาที่ต่างจากสื่อประเภทอื่น ได้แก่ การผลิตสร้างสรรค์งานโฆษณา อย่างเป็นระบบ มีการวางแผนงานรณรงค์เป็นขั้นตอน มีการศึกษาผู้บริโภคแบ่งกลุ่มผู้บริโภค อย่างแจ่มชัด ใช้ระยะเวลาเผยแพร่สั้น ระบุเป้าหมายที่จะได้รับความสำเร็จที่แน่นอน ตัวสาร ที่จะส่งไป จะได้รับการพิจารณาอย่างละเอียด การเลือกใช้สื่อที่ให้ผลดีที่สุด การเลือกรูป

แบบการจูงใจ มีการวิเคราะห์และประเมินผลการดำเนินงาน และข้อสำคัญโฆษณาสามารถระบุเวลาเริ่มและสิ้นสุดของการรณรงค์ได้ชัดเจนในแง่ของการจูงใจ โฆษณานั้นมุ่งที่จะโน้มน้าวหรือสร้างอิทธิพลต่อความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม และพฤติกรรมของผู้บริโภค

4.2 วัตถุประสงค์ของโฆษณา

โฆษณามีวัตถุประสงค์ 3 อย่างดังนี้

1. โฆษณาเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจ (Comprehensive Advertising) เป็นโฆษณาซึ่งมุ่งหวังให้ผู้บริโภคเกิดความรู้ความเข้าใจในสินค้าและบริการ เป็นการส่งเสริมให้เกิดการขยายตัวของการซื้อและขายสินค้า เป็นการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณภาพของสินค้า ทำให้เข้าใจถึงกรรมวิธีการผลิตและเป็นการสร้างความคุ้นเคยและกระตุ้นให้เกิดการซื้อสินค้าและบริการทั้งทางตรงและทางอ้อม
2. โฆษณาเพื่อให้ข่าวสาร (Informative Advertising) เป็นโฆษณาซึ่งแจ้งให้ผู้บริโภครายว่า สินค้าที่โฆษณาไปนั้นมีขายที่ไหนบ้าง มีคุณสมบัติอย่างไร ราคาเท่าไร มีประโยชน์อย่างไร ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่ทั้งผู้บริโภคและผู้ผลิต เพราะโฆษณาทำให้ผู้บริโภคมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการตลาดกว้างขวางขึ้น และมีโอกาสเลือกสินค้าเพิ่มขึ้น ส่วนผู้ผลิตมีโอกาสขายสินค้าของตนเองมากขึ้น
3. โฆษณาเพื่อชักจูงใจ (Persuasive Advertising) เป็นการโฆษณาที่มุ่งไปยังผู้บริโภคที่ทราบข่าวสารและข้อมูลของสินค้าแล้ว แต่ยังไม่ตัดสินใจซื้อสินค้า ด้วยเหตุผลใดก็ตาม โฆษณาเพื่อชักจูงใจ จะกระทำได้สำเร็จ หากสามารถชักจูงใจให้ผู้บริโภคเปลี่ยนรสนิยม ค่านิยม หรือความเชื่อ แล้วหันมาบริโภคสินค้าที่ทำการโฆษณา

4.3 โฆษณาทางโทรทัศน์

จากคุณลักษณะเฉพาะตัวของโฆษณาที่ต่างจากสื่อประเภทอื่น ได้แก่ การผลิตสร้างสรรค์งานที่เป็นระบบ มีการวางแผนงานรณรงค์เป็นขั้นตอน มีการศึกษาผู้รับสาร

มีระยะเวลาในการเผยแพร่ ระบุเป้าหมายที่ต้องการแน่ชัด ตัวสารที่ออกเผยแพร่จะได้รับ การสร้างสรรค์และพิจารณาอย่างละเอียด เลือกใช้สื่อ ช่วงเวลา และความถี่ที่เหมาะสม และได้ผลดีที่สุด พร้อมทั้งมีการวิเคราะห์และประเมินผลการดำเนินงานในแง่ของการจูงใจ และพฤติกรรมของบุคคลอยู่แล้ว โฆษณาก็มุ่งที่จะโน้มน้าวหรือสร้างอิทธิพลต่อความเชื่อ ทักษะคติ เมื่อผนวกกับคุณสมบัติของโทรทัศน์ที่แตกต่างของสื่ออื่น ๆ คือ

1. เป็นสื่อที่มีทั้งภาพและเสียง ตลอดจนการเคลื่อนไหว ซึ่งสามารถดึงดูดความสนใจและยังช่วยให้การจดจำข่าวสารเป็นไปได้เป็นอย่างดี
2. เป็นสื่อที่ไม่มีข้อจำกัดในการสร้างสรรค์งานโฆษณา และใช้ได้กับสินค้าทุกประเภท เพราะมีคุณลักษณะการสร้างสรรค์ที่ครบถ้วน ทั้งภาพ เสียง และการเคลื่อนไหว
3. สามารถเข้าถึงประชาชนผู้ชมได้มาก และค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อหัวจะถูกกว่าสื่อประเภทอื่น
4. เนื้อหาของรายการ ทำให้ผู้โฆษณาสามารถเจาะกลุ่มเป้าหมายได้เป็นอย่างดี
5. ผู้บริโภคมีความภักดีต่อรายการสูง คือ ติดตามชมอยู่เสมอ ทำให้ได้รับสารโฆษณาอย่างต่อเนื่อง
6. การมีสถานีโทรทัศน์ต่างจังหวัดทำให้สามารถเน้นโฆษณาได้
7. เวลาชมโทรทัศน์ ผู้ชมมักสนใจอย่างจริงจัง เมื่อเทียบกับการฟังวิทยุ และเมื่อมีโฆษณาเข้ามา ภาพและเทคนิคของโทรทัศน์ยังจะตรึงผู้ชมไว้ต่อไป

จากลักษณะของโฆษณาและโทรทัศน์ จะเห็นได้ว่า การโฆษณาทางสื่อโทรทัศน์มีอิทธิพลต่อผู้รับสารในด้านการโน้มน้าวใจให้คล้อยตามเป็นอย่างมาก ซึ่งอิทธิพลของโฆษณาจะสอดแทรกเข้าไปในการดำรงชีวิตประจำวันของผู้รับสารอย่างไม่รู้ตัว

นอกจากนี้ผลการวิจัยของ Television Bureau of Advertising (อ้างถึงใน Comstock et al. 1981 : 378) ได้รายงานว่ ประชาชนมีความคิดเห็นว่า สื่อโฆษณาทางโทรทัศน์เป็นสื่อที่มีอิทธิพลมากที่สุด คือ 82 % เมื่อเทียบกับโฆษณาในหนังสือพิมพ์ ซึ่งมีเพียง 11 % และโฆษณาทางโทรทัศน์ได้รับการประเมินว่า มีความทันสมัย

สมัยมากที่สุดคือ 58 % รองลงมาได้แก่ หนังสือพิมพ์ 23 % และโฆษณาทางโทรทัศน์มีความน่าสนใจมากที่สุด คือ 80 % โดยที่หนังสือพิมพ์และวิทยุมี 3 % และนิตยสารบันเทิงมี 4 %

4.4 องค์ประกอบของ โฆษณาทางโทรทัศน์

องค์ประกอบของ โฆษณาทางโทรทัศน์ ประกอบด้วย

1. ส่วนนำ (Lead)
2. คำพูด (Wording)
3. เพลง (Jingle Music)
4. เสียงประกอบ (Sound Effect)
5. คำขวัญ (Slogan key Point)
6. ภาพ (Visual/Video Part)

1. ส่วนนำ (Lead)

ลักษณะของส่วนนำจะเป็นได้ทั้งเสียงประกอบ เพลงประกอบ คำพูด รวมไปถึงภาพประกอบ ซึ่งจะทำหน้าที่นำหรือสร้างความสนใจให้ผู้รับสารติดตามเนื้อหาในสิ่งโฆษณา ส่วนนำจะอยู่ในตอนต้นของโฆษณาเสมอ ซึ่งจะต้องทำหน้าที่ในการดึงดูดความสนใจ ทำให้ผู้ชมเกิดความสนใจว่าอะไรกำลังจะเกิดขึ้น จึงติดตามดูเนื้อหาที่โฆษณาต่อไป

2. คำพูด (Wording)

คำพูดถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของโฆษณาทางโทรทัศน์ ซึ่งจะเสนอรายละเอียดและให้เหตุผลหรือตอบคำถาม เกี่ยวกับสินค้าที่ผู้รับสารต้องการทราบ ซึ่งในการเขียนคำพูดที่ดีนั้นจะต้องใช้ถ้อยคำที่เรียบง่าย เพื่อให้ผู้ฟังจับใจความสำคัญได้ครบถ้วน นอกจากนั้นภาษาที่ใช้ควรมีความชัดเจน มีการกล่าวถึงถึงความคิดหลักที่ต้องการโฆษณา และคำพูดที่ใช้จะต้องสัมพันธ์กับภาพที่ปรากฏ รวมทั้งไม่ควรใช้คำฟุ่มเฟือย ถ้าสามารถอธิบายข้อความหรือเนื้อหาสาระได้ด้วยภาพ

3. เพลง (Jingle Music)

เพลงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งในโฆษณาทางโทรทัศน์ ซึ่งจะทำหน้าที่

ในการเสนอเนื้อหาหรือแนวคิดที่ต้องการโฆษณา ซึ่งอาจจะมีเนื้อร้องหรือทำนองเพลงอย่าง เดียวก็ได้ เพลงจะทำให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์และความรู้สึกคล้อยตามเรื่องราวที่โฆษณาได้ง่ายขึ้น การใช้เพลงประกอบโฆษณาจะช่วยประหยัดคำพูดได้ เพราะเพลงมีคุณสมบัติพิเศษที่สามารถ สื่ออารมณ์ บอกสถานที่และบรรยากาศได้โดยไม่จำเป็นต้องใช้ถ้อยคำบอกกล่าว และนอกจาก นี้แล้วเพลงยังมีส่วนช่วยให้ผู้รับสารจดจำโฆษณานั้นได้ ซึ่งสิ่งนี้ถือว่าเป็นวัตถุประสงค์สำคัญ ประการหนึ่งของโฆษณา ซึ่งการจดจำเนื้อหาที่อยู่ในเพลงนั้นมักจะจำได้ถูกต้อง ครบถ้วน กว่า การจำฟังความหรือคำพูดธรรมดา

4. เสียงประกอบ (Sound Effect)

เสียงประกอบจะทำหน้าที่ในการช่วยสร้างจินตนาการเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ แก่ผู้ฟัง ทำให้ผู้ฟังมองเห็นภาพที่เด่นชัดขึ้น ตัวอย่างเช่น เสียงซ่าของฟองเบียร์ จะทำให้ผู้ ฟังเกิดจินตนาการซึ่งเมื่อประกอบกับคำพูดและภาพแล้ว จะช่วยสร้างความรู้สึกเย็นเจิบแก่ ผู้ชมทันที

5. คำขวัญ (Key Point/Slogan)

คำขวัญได้แก่ ประโยคสั้น ๆ ซึ่งมักจะอยู่ท้ายโฆษณา ทำหน้าที่ในการ ย้ำสารโฆษณา เพื่อสร้างความมั่นใจหรือย้าให้ผู้รับสารจำชื่อผลิตภัณฑ์ได้ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การย้ำสารโดยเน้นคุณภาพของผลิตภัณฑ์ และการย้ำสารโดยเน้นชื่อ หรือที่มา ของผลิตภัณฑ์

6. ภาพโฆษณา (Visual/Video Part)

องค์ประกอบภาพโฆษณานี้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญมากในโฆษณาทาง โทรทัศน์ ภาพโฆษณาเป็นภาพเคลื่อนไหวได้ซึ่งแตกต่างจากภาพประกอบของสิ่งพิมพ์ ซึ่งเป็น ภาพนิ่ง ดังนั้นจึงสามารถเล่าเรื่องราว สาธิตวิธีการและเสนอสารโฆษณาใด ๆ ด้วยภาพได้ ดีกว่า ซึ่งความสามารถในด้านนี้ทำให้โฆษณาทาง โทรทัศน์มีความได้เปรียบโฆษณาประเภท อื่น ๆ มาก เพราะภาพที่เคลื่อนไหวจะสร้างความเข้าใจในตัวสาร ความจำและความน่าสนใจซึ่งจะทำให้โฆษณามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และในการใช้ภาพโฆษณาทางโทรทัศน์นั้น ไม่ ควรใช้ภาพนิ่ง หรือภาพที่แช่อยู่ที่ภาพใดภาพหนึ่งนานเกินควร เพราะจะสร้างความเบื่อหน่าย

ให้แก่ผู้ชม ภาพที่ควรใช้ควรเป็นภาพที่ดูแล้วเข้าใจง่าย ช่วยให้ง่ายแก่การติดตามชมและภาพนั้นควรจะมีเรื่องราวที่สัมพันธ์กับสารโฆษณา

โดยสรุปจะเห็นได้ว่าองค์ประกอบต่าง ๆ ของโฆษณาจะมีความสำคัญ ซึ่งจะ ทำให้เรื่องราวของโฆษณาดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ช่วยให้ผู้ชมเกิดการจดจำและเข้าใจวัตถุประสงค์ของโฆษณา รวมทั้งมีปฏิกิริยาตอบกลับ (feedback) เช่น ความเชื่อถือ ศรัทธา และการยอมรับในโฆษณานั้น ๆ

4.5 โฆษณาในสังคมปัจจุบัน

โฆษณาในปัจจุบันได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง ในวงการธุรกิจและหน่วยงานต่าง ๆ และนับวันจะมีบทบาทมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากโฆษณาเป็นการนำเสนอรูปแบบหนึ่งผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ และสิ่งสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ทำให้โฆษณาสามารถเผยแพร่ไปในเวลาอันรวดเร็ว และครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายอย่างกว้างขวาง

ในสมัยก่อนโฆษณามีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการขายสินค้าเป็นหลักพยายามกล่าวถึงคุณสมบัติข้อดีต่าง ๆ ของสินค้าให้ได้มากที่สุด แต่ในปัจจุบันโฆษณาไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงคุณสมบัติของสินค้ามากนัก เพราะเป็นการกล่าวซ้ำ ๆ เกี่ยวกับคุณภาพของสินค้าที่ประชาชนทราบอยู่แล้ว และตัวสินค้าเองก็มิได้มีคุณสมบัติเพิ่มเติมแต่อย่างใด ผู้ผลิตจึงหันมาใช้วิธีโฆษณาเพื่อสร้างภาพพจน์แก่ตัวสินค้า และใช้วิธีโฆษณาเพื่อพัฒนาสังคมในการที่จะสื่อสารให้ประชาชนทราบถึงความห่วงใยต่อสังคม และมีความพร้อมที่จะช่วยเหลือสังคม

4.6 โฆษณาส่งเสริมสังคม

โฆษณาส่งเสริมสังคมเป็นโฆษณาที่พัฒนาขึ้นมาจากการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ ซึ่งถือกำเนิดขึ้นมาเมื่อ 70 ปีเศษมาแล้ว คือ ในปี ค.ศ. 1914 นักประชาสัมพันธ์ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาของการประชาสัมพันธ์คือ Ivy Lee ซึ่งเป็นผู้ใช้การโฆษณา ประชาสัมพันธ์อย่างได้ผลมาแล้ว ขณะที่เขาดำรงตำแหน่งเป็นที่ปรึกษาส่วนตัวของ John D. Rockefeller Junior โดยเขาซื้อเนื้อที่โฆษณาเต็มหน้าหนังสือพิมพ์โคโลราโด

เพื่อชี้แจงข้อเท็จจริงกรณีการประท้วงนัดหยุดงานของคณงานบริษัท Colorado Fuel and Iron Company (อ้างถึงใน วิวัช ลภีรัตนกุล 2526 : 380)

ต่อมาในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ปรากฏว่า ได้มีการนำการโฆษณาประชาสัมพันธ์ไปใช้ในโฆษณาส่งเสริมสังคมกันมากมาย ประเทศต่าง ๆ พยายามใช้โฆษณาส่งเสริมสังคม อดรงค์ เรียกร้องให้ประชาชนของตนร่วมมือร่วมใจกับรัฐบาลในภาวะสงคราม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสหรัฐอเมริกา ปรากฏว่า มีองค์กรสาธารณกุศล สมาคม และบริษัทต่าง ๆ หันมาสนับสนุนให้ความร่วมมือในการทำโฆษณาส่งเสริมสังคมกับรัฐบาลอย่างเต็มที่ เพื่อชัยชนะในสงครามจนประสบความสำเร็จในที่สุด

จะเห็นได้ว่า โฆษณาส่งเสริมสังคมไม่ใช่ของใหม่และมีใช้จะใช้เฉพาะองค์กรธุรกิจเท่านั้น แต่องค์กรแทบทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นองค์กรสาธารณกุศลหรือองค์กรของรัฐบาลต่างก็นิยมใช้โฆษณาประเภทนี้ทั้งสิ้น เช่น โฆษณาอดรงค์เรื่องการป้องกันไฟฟ้า โฆษณาต่อต้านสิ่งแวดล้อมเป็นพิษโดยเฉพาะในประเทศสหรัฐอเมริกา โฆษณาส่งเสริมสังคมที่จัดทำขึ้น โดยหน่วยงานภาครัฐบาลมักจะเป็นโครงการรณรงค์ระดับชาติที่กระทำติดต่อกันเป็นเวลาหลายปี เพื่อจะพัฒนาให้ประชาชนในประเทศมีคุณภาพทั้งด้านร่างกายสติปัญญาและจิตใจ

สำหรับประเทศไทย แม้ว่าจะเพิ่งเริ่มเกิดความตื่นตัวหันมาใช้โฆษณาส่งเสริมสังคม เมื่อประมาณ 10 กว่าปีที่ผ่านมา โดยการนำขององค์กรธุรกิจได้แก่ บริษัทสยามกลการ ซึ่งจัดทำโฆษณาทางโทรทัศน์ "โปรดช่วยกันรักษาความสะอาด" ขึ้นในปี พ.ศ. 2519 เพื่อรณรงค์เกี่ยวกับปัญหาความสกปรกของบ้านเมือง เนื่องจากในเวลานั้นกรุงเทพฯ ได้ชื่อว่าเป็นเมืองที่ติดอันดับเมืองที่สกปรก เมืองหนึ่งของโลก และปัญหาดังกล่าวได้รับการหยิบยกขึ้นมากล่าวถึงเป็นประจำในหน้าหนังสือพิมพ์ ดังนั้นเมื่อโฆษณาทางโทรทัศน์ชุดนี้ออกอากาศ จึงเป็นที่กล่าวขวัญกันทั่วไป ขณะเดียวกันโฆษณาทางโทรทัศน์เรื่องนี้ ก็ประสบความสำเร็จในการสร้างภาพพจน์ด้านบวกให้แก่บริษัทในสายตาของประชาชนทั่วไป องค์กรธุรกิจการเงิน หน่วยงานภาครัฐบาล และองค์กรสาธารณกุศลต่าง ๆ จึงหันมานิยมโฆษณาส่งเสริมสังคมเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ เพราะ เป็นงบประมาณโฆษณาที่ให้ผลดีต่อภาพพจน์

ของบริษัทและเป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม ซึ่งในปัจจุบันจะเห็นได้ว่ามีภาพยนตร์โฆษณา ส่งเสริมสังคมทางสถานีโทรทัศน์และสื่อมวลชนประเภทอื่น ๆ เป็นจำนวนมาก

โฆษณาส่งเสริมสังคมจึงเป็นรูปแบบหนึ่งของการโฆษณาเพื่อการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ปัญหาสังคม เพื่อประชาชนทุกคนจะได้มีส่วนร่วมรับรู้และรับผิดชอบต่อปัญหาที่เกิดขึ้น อันจะนำไปสู่การร่วมมือกันแก้ไขปัญหา เพื่อพัฒนาสังคมไทยให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่

จากการพิจารณาบทบาทของโฆษณาเพื่อส่งเสริมสังคมนั้นเราสามารถแบ่ง โฆษณาเพื่อพัฒนาสังคมได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1. โฆษณาเพื่อส่งเสริมสังคมโดยตรง

หมายถึง โฆษณาที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมโดยตรง และไม่มี การบรรยายสรรพคุณของสินค้าและบริการ ปรากฏในโฆษณานั้น ทั้งนี้อาจปรากฏชื่อผู้ อุปถัมภ์ด้านค่าใช้จ่ายในการผลิตโฆษณาชนิดนั้นหรือไม่ก็ได้ ตัวอย่างเช่น "โฆษณาแต่น้อง ผู้ทิวโหย" ซึ่งมุ่งช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในสังคม "โครงการถนนสีขาว" ของ Toyota มุ่ง บำรุงกันและแก้ไขปัญหาในการใช้รถใช้ถนน เป็นต้น โฆษณาเพื่อพัฒนาสังคมโดยตรง เป็นวิธี หนึ่งที่ช่วยรณรงค์ส่งเสริมป้องกันและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในสังคม โดยการโน้มน้าวจิตใจให้ ประชาชนตระหนักถึงปัญหาต่าง ๆ ในสังคม เช่น ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ปัญหาผู้ด้อย โอกาสในสังคม เป็นต้น

2. โฆษณาเพื่อส่งเสริมสังคมโดยอ้อม

หมายถึง โฆษณาสินค้าและบริการทั่ว ๆ ไป ที่มีเนื้อหาบรรยาย เกี่ยวกับสรรพคุณของสินค้าและบริการ ซึ่งอาจมีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาสังคมอย่างตั้งใจ หรือไม่ก็ตาม ตัวอย่างเช่น โฆษณานม UHT ตรามะลิ ก็ให้ประโยชน์ในด้านการส่งเสริมให้ วัยรุ่นนิยมดื่มนมมากขึ้น โฆษณา THANA CITY เป็นการจำลองภาพสังคมที่น่าอยู่ ทำให้ ประชาชนเกิดความปรารถนาที่จะพัฒนาตนเองและสังคม ให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น เป็นต้น

โฆษณาส่งเสริมสังคม มีชื่อเรียกหลายอย่าง เช่น โฆษณาเพื่อบริการ สังคม โฆษณาเพื่อสาธารณประโยชน์ หรือโฆษณาเพื่อพัฒนาสังคม แต่ชื่อเรียกในภาษาอังกฤษคือ Public Service Advertising ซึ่งเป็นโฆษณาที่มีแนวความคิด เพื่อ

สร้างสรรค์สังคม และจริยธรรมของสังคม โดยมีหลักว่า โฆษณาในฐานะที่เป็น การสื่อสารมวลชนประเภทหนึ่ง คงมีส่วนร่วมในการรณรงค์ปัญหาสังคมได้ตั้งนี้คือ (มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมมาธิราช 2531 : 229-230)

1. โฆษณามีส่วนร่วมให้ผู้บริโภคตระหนักถึงปัญหาสังคมในด้านที่ เกี่ยวกับการปรับตัวของบุคคลให้สอดคล้องกับสังคม เช่น ชี้แจงให้เห็นถึงปัญหาของเด็ก ซึ่งเกิดจากการถูกทอดทิ้ง เนื่องจากพ่อแม่ไม่มีเวลาให้ซึ่งเป็นผลกระทบต่อจิตใจของเด็ก และอาจทำให้เกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนในอนาคต ตัวอย่างเช่น ภาพยนตร์โฆษณาเรื่อง "เวลาให้ลูก" ของบริษัทสหพัฒน์ปิบูลย์ จำกัด ซึ่งเลือกให้คำขวัญที่สื่อความหมายได้ดียิ่งว่า "ปลูกฝังความอบอุ่นในบ้านเพื่อพัฒนารากฐานของสังคม"

2. โฆษณามีส่วนทำให้ผู้บริโภคทราบถึงปัญหาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ การขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ การขาดแคลนพลังงาน เป็นต้น เช่น ภาพยนตร์โฆษณาริษัทปูนซีเมนต์ไทย เรื่อง "ป่าไม้" ที่ทำให้ผู้บริโภคทราบถึงปัญหา ทรัพยากรป่าไม้ที่ถูกทำลายหมดลงทุกวัน เป็นสาเหตุทำให้ต้นน้ำลำธารไม่มีน้ำไหล การใช้ ปูนซีเมนต์แทนการใช้ไม้ย่อมเป็นการรักษาป่าไม้อันเกิดแหล่งต้นน้ำลำธารไว้ได้

3. โฆษณามีส่วนช่วยในการส่งเสริมค่านิยมในสังคม บทบาทของโฆษณา ในส่วนที่กำลังแพร่หลายในปัจจุบัน ดังจะเห็นจากภาพยนตร์โฆษณา ของสถาบันการเงิน องค์กรเอกชน หลายหน่วยงานภาครัฐบาลที่ทยอยกันออกสู่สายตาผู้บริโภคมิได้ขาด เนื่องจาก รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรม และค่านิยมที่ดีงามของสังคม ผู้โฆษณาเหล่านี้จึง นำเอานโยบายของรัฐบาลมาเป็นแนวคิดในโฆษณา

4. โฆษณามีส่วนช่วยในการขอความร่วมมือจากประชาชน บทบาทของ โฆษณาในด้านนี้ เป็นโฆษณาที่ขอความร่วมมือในการบริจาค เงินสมทบมูลนิธิ เพื่อการ พัฒนาเด็กในภาพยนตร์โฆษณา เรื่อง "แต่น้องผู้ทิวไทย" โฆษณาเพื่อขอความร่วมมือบริจาค โลหิตช่วยชีวิตเพื่อมนุษย์ในภาพยนตร์โฆษณาเรื่อง "ข้าวสำคัญ" เป็นต้น

4.7 บทบาทของโฆษณาส่งเสริมสังคม

นักวิชาการด้านการโฆษณาหลายท่าน ได้กล่าวถึงบทบาทของโฆษณาส่งเสริมสังคมไว้หลายประการ ซึ่งเป็นการพิจารณาตามหลักการและอุดมคติที่โฆษณาส่งเสริมสังคมควรมีบทบาทในสังคม ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2529, 2531 : 229-230)

1. บทบาทในการร่วมรับผิดชอบต่อสังคม ตามแนวปรัชญาชุดใหม่แห่งธุรกิจ ประชาชนจึงเห็นโฆษณาส่งเสริมสังคมที่เน้นในเรื่องปัญหาสังคม ซึ่งเป็นการแสดงความคิดเห็นของผู้โฆษณาต่อปัญหาสังคม เช่น โฆษณาชุด "บ้านทานตะวัน" ของมูลนิธิเด็กหรือโฆษณาชุด "ต่อต้านยาเสพติด" ของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดแห่งชาติ
2. บทบาทในการดำรงไว้ซึ่งประเพณี และวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบไทย ๆ ซึ่งกำลังจะถูกกลืนหายไป ด้วยวิถีชีวิตในสังคมสมัยใหม่ที่เต็มไปด้วยความเจริญทางวัตถุ ตลอดจนการส่งเสริมค่านิยมที่ต้งามของสังคมที่คน ไทยพึงมีเพื่อผลในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ
3. บทบาทในการกระตุ้นให้ประชาชนตระหนักถึงปัญหาสังคมต่าง ๆ ที่กำลังเกิดขึ้นในสังคม
4. บทบาทในการรณรงค์ขอความร่วมมือจากประชาชน เป็นการโฆษณาเพื่อขอความร่วมมือในการบริจาคเพื่อสาธารณกุศล
5. บทบาทในการแนะนำการปฏิบัติตัวของประชาชน เมื่อเกิดเหตุการณ์ร้ายแรงขึ้น เพื่อเป็นการเตรียมประชาชนให้พร้อมจะช่วยเหลือตัวเอง หรือช่วยเหลือผู้อื่น เมื่อเกิดเหตุร้าย
6. บทบาทต่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม เป็นการโฆษณาที่เสริมสร้างให้เกิดความสามัคคี ความกลมเกลียว ความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน
7. บทบาทต่อความรู้สึกร่วมกัน เป็นการโฆษณาที่ต้องการสร้างความรู้สึกนึกคิดของประชาชนให้ไปในทิศทางเดียวกัน คือ มีประชาตติดต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่

เป็นประโยชน์ต่อสังคม

8. บทบาทต่อความก้าวหน้าของสังคม เนื่องจากโฆษณาส่งเสริมสังคมจะเป็นพลังผลักดันและส่งเสริมให้สังคมก้าวไปสู่ความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่องเพราะโฆษณาจะไปกระตุ้นให้เกิดการตื่นตัว และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีในสังคมต่อไป

แนวโน้มของบทบาทของ โฆษณาต่อการพัฒนาสังคม

จากผลการวิจัยของ วุฒิ พงศ์ชัชวาล (วุฒิ พงศ์ชัชวาล 2533 : 142-143) เกี่ยวกับเรื่อง "ทัศนคติของนักโฆษณา เกี่ยวกับบทบาทของโฆษณาต่อการพัฒนาสังคม" พบว่า นักโฆษณาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีความเห็นสอดคล้องกันว่า บทบาทของโฆษณาต่อการพัฒนาสังคมมีแนวโน้มว่าจะเพิ่มขึ้น เนื่องจากได้รับความสนใจเพิ่มขึ้น ภาครัฐบาล บริษัทผู้ผลิต บริษัทตัวแทนโฆษณาและประชาชนเป็นผลให้โฆษณาเพื่อพัฒนาสังคมมีแนวโน้มจะได้รับการปรับปรุงด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ปริมาณของ โฆษณาเพื่อพัฒนาสังคม

โฆษณาเพื่อพัฒนาสังคมมีแนวโน้มจะมีปริมาณมากขึ้น เนื่องจากบริษัทตัวแทนโฆษณา และบริษัทผู้ผลิตสินค้า ต่างเห็นความสำคัญและยอมรับประสิทธิภาพของโฆษณาเพื่อพัฒนาสังคม ดังนั้นบริษัทตัวแทน และบริษัทผู้ผลิตสินค้า จะร่วมมือกันสร้างงานโฆษณาเพื่อพัฒนาสังคมให้มีปริมาณเพิ่มขึ้น

2. คุณภาพของ โฆษณาเพื่อพัฒนาสังคม

แนวโน้มของคุณภาพของโฆษณาเพื่อพัฒนาสังคม จะมีลักษณะการสร้างสรรค์ที่ดีขึ้น เข้าถึงจิตใจประชาชนมากขึ้น เนื่องจากบริษัทผู้ผลิตสินค้าจะจัดสรรงบประมาณในการผลิตโฆษณา เพื่อพัฒนาสังคมมากขึ้น ประกอบกับบริษัทตัวแทนจะทำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ในการผลิตงานโฆษณาเพื่อพัฒนาสังคมมากขึ้น

3. เนื้อเรื่องของ โฆษณาเพื่อพัฒนาสังคม

การเลือกสรรปัญหาที่นำมาสร้างเป็น โฆษณาเพื่อพัฒนาสังคมมีแนว

โน้มน้าวว่าจะเป็นปัญหาที่ใกล้ตัวที่ประชาชนกำลังเผชิญอยู่ ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ และปัญหาจิตสำนึกของคนในสังคม อย่างไรก็ตาม อนาคตสังคมจะต้องปรับเปลี่ยนไปตามสภาพของสังคมเป็นสำคัญ

ในอนาคตสังคมจะมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเพิ่มมากขึ้น ทำให้ระบบสังคมซับซ้อนมากขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาสังคมต่าง ๆ ตามมา ซึ่งบทบาทของโฆษณาต่อการพัฒนาสังคมไม่เพียงแต่จะตามแก้ปัญหาสังคมเท่านั้น แต่จะมีบทบาทในการป้องกันมิให้เกิดปัญหาสังคมเพิ่มมากขึ้น

นักโฆษณาได้ให้เหตุผลที่ทำให้โฆษณาเพื่อพัฒนาสังคมโดยตรง ประสบความสำเร็จคือ (สุจิตรา รัตนกรกช 2533 : 120-121)

1. เป็นการกล่าวถึงเรื่องที่อยู่ใกล้ตัว เป็นปัญหาที่รุ่มล้อมอย่างเลี่ยงไม่ได้ เช่น ปัญหามลภาวะ ปัญหาความมีน้ำใจในการใช้รถใช้ถนน เป็นต้น
2. เป็นปัญหารุนแรง ซึ่งมีผลต่อทั้งตัวบุคคลและสังคมโดยรวม เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาโรคเอดส์ ซึ่งเป็นปัญหาร้ายแรงและเป็นที่สนใจของประชากร
3. รูปแบบของการโฆษณาเพื่อพัฒนาสังคมโดยตรง มักจะเป็นการเตือนให้ระมัดระวังภัยที่จะเกิดขึ้นแก่ตนเองและสังคม เช่น โฆษณาเพื่อป้องกันโรคเอดส์ เป็นต้น หรือเป็นการขอความช่วยเหลือจากผู้ด้อยโอกาสในสังคม เช่น โฆษณาแด่น้องผู้พิการ หรือเป็นการจำลองภาพเหตุการณ์ในชีวิตจริง เช่น โฆษณาของเอสโซ่ เกี่ยวกับความมีน้ำใจในการใช้รถใช้ถนน ซึ่งโฆษณาเหล่านี้จะทำให้ประชาชนรู้สึกคล้อยตามโดยไม่เกิดความรู้สึกว่า ถูกบังคับหรือถูกสั่ง

จากเหตุผลดังกล่าวโฆษณาเพื่อพัฒนาสังคมโดยตรง ทำให้ประชาชนรู้สึกคล้อยตาม และมองเห็นปัญหา ประชาชนจึงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งมีผลทำให้สังคมได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้น กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่าโฆษณาทางโทรทัศน์มีบทบาทสำคัญมากในการรณรงค์แก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะเห็นได้จากการที่หน่วยงานต่าง ๆ ของภาครัฐ และเอกชนต่างก็ให้ความสนใจ และใช้โฆษณาทางโทรทัศน์ในการเผยแพร่ความรู้ ข่าวสาร ด้านสิ่งแวดล้อม แก่ประชาชนโดยทั่วไป โดยพยายามสร้างสรรค์โฆษณาด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อ

ให้ประชาชนเกิดความตื่นตัว สนใจ มีความรู้ที่ศรัทธา ตลอดจนส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรม การให้ความร่วมมือ แก่ไขและรักษาสิ่งแวดล้อม

แต่อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าจะได้มีการผลิตโฆษณาด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมออกมาเป็นจำนวนมากตั้งแต่ในช่วงปี พ.ศ.2534 เป็นต้นมา จนกระทั่งถึงปัจจุบัน แต่ปรากฏว่า ปัญหาสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ก็ยังคงมีอยู่ จึงเป็นที่น่าสงสัยว่า เมื่อเผยแพร่โฆษณาเหล่านี้ไปแล้ว ผลที่ได้มีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด โฆษณาเหล่านี้ก่อให้เกิดผลแตกต่างอย่างไร แก่ผู้รับสารบ้างและเพื่อให้โฆษณาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเหล่านี้ เป็นประโยชน์ต่อสังคมมากขึ้น จึงเห็นว่า ควรที่จะมีการศึกษาถึงประสิทธิภาพของโฆษณาเหล่านี้ ซึ่งการวิเคราะห์เนื้อหาในโฆษณาด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จึงเป็นวิธีที่ดีที่สุด เพื่อที่จะได้ทราบลักษณะของเนื้อหาในด้านต่าง ๆ ที่ปรากฏในโฆษณา และจะได้นำผลที่ได้จากการวิเคราะห์มาพัฒนาปรับปรุง เนื้อหา รูปแบบของโฆษณาเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมต่อไป

5. แนวความคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์เนื้อหา

การวิเคราะห์เนื้อหาเป็นวิธีการวัดอย่างหนึ่ง แทนที่จะ ไปสังเกตพฤติกรรมของคนโดยตรง (กมล สุตประเสริฐ 2516 : 107) และเป็นวิธีการวิจัยสื่อสารมวลชนชนิดหนึ่งที่มุ่งพิจารณาเฉพาะเนื้อหาของสื่อมวลชน ซึ่งเปรียบเสมือนตัวแทนของผู้จัดทำ การวิเคราะห์เนื้อหาในที่นี้ก็คือ ศึกษาถึงเนื้อหาของ "โฆษณา" เนื่องจากตัวเนื้อหาเป็นสิ่งที่คงที่เปิดเผยต่อสาธารณะ และถูกสร้างขึ้นมาอย่างเป็นระบบตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทางภาษา ดังนั้นถ้านำเอาตัว "เนื้อหา" หรือ "ตัวบท" มาวิเคราะห์อย่างละเอียดถี่ถ้วนแล้ว เราก็อาจจะหาข้อสรุปเกี่ยวกับความหมายของเนื้อหา จุดมุ่งหมายของเนื้อหา ประเด็นเกี่ยวกับโอกาสที่จะใช้ หรือการทำงานของผลิตภัณฑ์ เพราะผู้ที่ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาในการศึกษาส่วนมากมักกล่าวว่า การศึกษาเนื้อหานั้นง่ายและได้ผลแน่นอนกว่าการศึกษาจากบุคคลเอง เพราะเนื้อหาที่ปรากฏออกมาเป็นของตายตัว ไม่เปลี่ยนแปลงง่ายเหมือนตัวบุคคล

งานส่วนใหญ่ของการศึกษาเกี่ยวกับเนื้อหาเป็นของ บาร์ธ (Barthes, 1972)

และของ อีโค (Eco, 1977) งานของตัวทฤษฎีที่นำมาใช้วิเคราะห์เนื้อหาอยู่ที่ว่า เนื่อง จากกฎต่าง ๆ ของภาษา (หรือลักษณะอื่นใดก็ตามที่ถูกทำขึ้นมาแทนหรือ "การเข้ารหัส") ถูกกำหนดหรือมีข้อจำกัดโดยโครงสร้างภายในของวัฒนธรรมดั้งเดิม ดังนั้นตัวเนื้อหาหรือตัว บทที่เลือกมาศึกษาจึงเป็นการเปิดโอกาสให้นำมา "อ่าน" และตีความได้มีแนวทางการศึกษา ในเรื่องนี้มากมาย แต่ซึ่งสามารถระบุลักษณะที่สำคัญของทฤษฎีเหล่านี้ได้คือ

ประการแรก ความหมายที่เราตีความออกมาจากตัวเนื้อหาของสื่อมวลชน ไม่จำเป็นจะต้องเป็นเช่นเดียวกับความตั้งใจของผู้สร้างสาร หรือเป็นความหมายเดียวกันกับผู้รับสารที่มีอยู่ แต่ความหมายที่เราตีความนั้น เราถือว่าเป็นความหมายที่ปราศจากอคติ เกิดขึ้นมาจากหลักการของระบบสัญลักษณ์ ซึ่งใช้ในการ "เข้ารหัส"

ประการที่สอง แนวการศึกษานี้ไม่ได้เน้นเฉพาะความหมายที่ปรากฏในระดับพื้นผิว หรือความหมายตามตัวหนังสือของเนื้อหาสื่อมวลชนเท่านั้น แต่ยังให้ความสนใจต่อความหมายแฝงที่แอบแฝง หรือความหมายเชิงนัยยะ ซึ่งผู้สร้างสารอาจตั้งใจหรือไม่ตั้งใจให้เกิดความหมายดังกล่าวก็ตาม

ประการที่สาม แนวทางการศึกษานี้ไม่ได้จำกัดเฉพาะการวิเคราะห์ภาษาเขียนเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึง รูปภาพ เสียง ท่าทาง หรือเครื่องมือเครื่องมือต่าง ๆ ที่ถูกนำมาใช้ในการสื่อความหมายด้วย

การวิเคราะห์เนื้อหาจึงเป็นวิธีที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการวิจัยนี้ เพราะสามารถให้ ข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับปริมาณ คุณภาพ และทิศทางของ โฆษณาทาง โทรทัศน์ในช่วง เวลาที่กำหนด ได้ เพราะการวิเคราะห์เนื้อหาไม่ใช่เป็นเพียงแค่เทคนิคในการสังเกตเท่านั้น แต่ยังสามารถ ติดตามแนวความคิดในวงกว้าง ซึ่งสามารถนำมาใช้วิเคราะห์พฤติกรรมของสื่อสารมวลชนได้ เป็นอย่างดีด้วย (Bernard Berelson 1952 : 424)

5.1 ความหมายของการวิเคราะห์เนื้อหา

การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เป็นเทคนิคอย่างหนึ่งของการวิจัยที่จะทำการอ้างอิง โดยการดึงเนื้อหาในหลักฐานทั้งหลายออกมา ซึ่งจะต้องอาศัย

กระบวนการจัดกระทำข้อมูล เพื่อให้ได้มาซึ่งความเชื่อถือได้ นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของการวิเคราะห์เนื้อหาไว้ ดังนี้คือ

เบอร์นาร์ด เบอร์เรลสัน (Bernard Berelson 1971 : 18) กล่าวถึงการวิเคราะห์เนื้อหาไว้ว่า การวิเคราะห์เนื้อหาเป็นเทคนิคการวิจัยอย่างหนึ่งเพื่ออธิบายเนื้อหาสาระของการสื่อความหมายอย่างมีหลักเกณฑ์ มีระบบและสามารถอธิบายในเชิงปริมาณได้ด้วย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ คาร์เนย์ (Carney 1972 : 24) ที่ว่า การวิเคราะห์เนื้อหาคือ วิธีการที่ใช้ในการศึกษาเนื้อหาสาระของเอกสารอย่างมีระบบ มีหลักเกณฑ์และกำหนดขั้นตอนอย่างมีระบบ และสอดคล้องกับแนวความคิดของ ดอร์วิน พี คาร์ทไรท์ (Dorwin P. Cartwright 1969 : 242) ที่สรุปว่า การวิเคราะห์เนื้อหาและการลงรหัส (Content-Analysis and Coding) เป็นวิธีวิจัยสำหรับพรรณนาเกี่ยวกับพฤติกรรมที่มีความเป็นปรนัย เป็นระบบและสามารถวัดปริมาณเป็นตัวเลขได้

ดับเบิลยู อี คลาสัน (W. E. Clason 1973 : 114) ได้ให้ความหมายของการวิเคราะห์เนื้อหาเพิ่มเติมว่า นอกจากจะใช้สำหรับการพรรณนาเนื้อหาอย่างเป็นปรนัย เป็นระบบและแสดงปริมาณเป็นตัวเลขได้แล้ว ยังใช้พรรณนาเนื้อหาที่ปรากฏอย่างชัดเจนด้วย

อุทุมพร จามรมาน (2526 : 3) ได้ให้ความหมายของการวิเคราะห์เนื้อหาไว้ว่า เป็นเทคนิคในการวิจัยที่ใช้บรรยายเนื้อหาที่สื่อความหมายกันได้อย่างมีระบบ มีความเป็นตัวเลขได้ และมีความเป็นปรนัย

เฟรด นี เคอร์ลิงเจอร์ (Fred N. Kerlinger 1972 : 525) ได้ให้ความหมายของการวิเคราะห์เนื้อหาว่า เป็นวิธีการศึกษาและการวิเคราะห์สื่อมวลชนอย่างมีระบบ มีความเป็นปรนัย และเป็นการวัดตัวแปรในเชิงปริมาณ ใช้ในการหาความสัมพันธ์หรือความถี่ของสิ่งที่ปรากฏในสื่อมวลชนต่าง ๆ

คริปเพนดอร์ฟ (Kraus Krippendorff 1980 : 21) ได้ให้ความหมายของการวิเคราะห์เนื้อหาไว้ว่า เป็นเทคนิคการวิจัยอย่างหนึ่งในการทำให้เครื่องมือมีความน่าเชื่อถือ และมีผลสรุปที่เที่ยงตรงจากข้อมูลไปสู่เนื้อหาของข้อมูล

สั่น ปัทมะทิน (2520 : 10) ได้ให้ความหมายของการวิเคราะห์เนื้อหา

ไว้ว่า เป็นวิธีการที่ต้องสร้างเกณฑ์ขึ้นมา ซึ่งจะออกมาในรูปของการวิเคราะห์เนื้อหา ประกอบด้วยถ้อยคำ ภาษา การกำหนดหน่วยที่ใช้มีตั้งแต่เล็กที่สุด จนถึงใหญ่ที่สุด เป็นข้อความ หรือเป็นประโยค หรือหัวข้อที่มีความหมายตรงกับเนื้อหาหรือข้อความที่ต้องการวิเคราะห์ สิ่งสำคัญคือ ในการสร้างเกณฑ์ของเนื้อหาคือ การจำแนกประเภทของเนื้อหาที่ต้องทำให้เหมาะสมกับความประสงค์ของการวิเคราะห์เนื้อหาว่าต้องการข้อมูลชนิดใด เรื่องใด เพื่อทราบแนวโน้มในด้านใด

सरररररर ररररर (सररररर ररररर 2525 : 6) ได้สรุปความหมายของการวิเคราะห์เนื้อหาไว้ดังนี้

1. การวิเคราะห์เนื้อหาเป็นเทคนิคในการวิจัยที่ไม่ใช่เป็นการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ ดังเช่น การวิจัยแบบอื่น ๆ
2. การวิเคราะห์เนื้อหาต้องมีการสร้างเครื่องมือที่เชื่อถือได้ (Reliability) คือ เมื่อนำเครื่องมือเหล่านั้นไปใช้ในสถานการณ์ต่างกัน หรือผู้วิเคราะห์ต่างกัน แต่ได้ข้อมูลแบบเดียวกัน จะได้ผลเช่นเดียวกัน และเครื่องมือนั้นไม่ว่าผู้ใดจะนำไปใช้ก็จะได้ผลเช่นเดียวกัน
3. การวิเคราะห์เนื้อหาควรมีการสรุปผลที่สามารถอธิบายความหมายของเนื้อหาได้ทั้งในด้านปริมาณ (Quantitative) และในด้านคุณภาพ (Qualitative) อย่างมีความเที่ยงตรงตามธรรมชาติของสาร

จากความหมายของการวิเคราะห์เนื้อหาดังกล่าวมาแล้วนั้น อาจสรุปได้ว่าการวิเคราะห์เนื้อหา หมายถึง เทคนิควิธีวิจัยวิธีหนึ่ง ใช้สำหรับวินิจฉัยแยกแยะแจกแจงสาระหรือแนวคิดที่ปรากฏในเนื้อหาของข่าวสารหรือเอกสารว่ามีแนวโน้มไปทางใด โดยใช้เกณฑ์การวิเคราะห์เป็นเครื่องมือในการวิจัย มีระเบียบวิธีพรรณนาเนื้อหาที่ปรากฏชัดเจน มีความเป็นปรนัย เป็นระบบ และแสดงปริมาณเป็นตัวเลขได้

อย่างไรก็ตาม ความหมายของการวิเคราะห์เนื้อหาที่ผู้วิจัยได้ประมวลมาสรุปไว้นี้สอดคล้องกับแนวความคิดของ โอล ฮาร์ โฮลสไต (Ole R. Holsti 1969 : 3-14) ที่กล่าวว่า การวิจัยเชิงวิเคราะห์เนื้อหามีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ ได้แก่

ความเป็นปรนัย ความเป็นระบบ การแสดงปริมาณตัวเลขได้ และความชัดเจนซึ่งมีรายละเอียดพอสรุปได้ดังนี้

1. ความเป็นปรนัย หมายถึง ความกระชับรัดกุม มีขอบเขตที่แน่นอนของเกณฑ์การวิเคราะห์ ผู้วิจัยแต่ละคนสามารถวิเคราะห์เนื้อหาประเภทเดียวกันได้โดยใช้คำจำกัดความของเกณฑ์การวิเคราะห์นั้น ๆ ซึ่งผลที่ได้จะออกมาเหมือนกัน
 2. ความเป็นระบบ หมายถึง การคัดเลือกเนื้อหาที่จะทำการวิเคราะห์ต้องไม่มีอคติ ไม่มีการกะเกณฑ์ล่วงหน้าหรืออภัยหนึ่งซึ่งผู้วิเคราะห์ไม่สามารถเลือกที่จะตรวจสอบเฉพาะบางประการในเนื้อหาที่เหมาะสมหรือสอดคล้องกับสมมติฐาน โดยไม่สนใจประเด็นอื่น ๆ ความหมายของการเป็นระบบนี้ทำให้เห็นชัดว่า การวิเคราะห์เนื้อหาไม่ใช่เรื่องของการโต้แย้งในข้อมูลที่มีอคติ แต่เป็นเรื่องของระเบียบการชุดเดียวกันมาใช้กับเนื้อหาทั้งหมด ที่นำมาวิเคราะห์ ประการที่ 2 ทั้งหมดจะได้รับการวิเคราะห์ ประการสุดท้าย หมายถึง การวิเคราะห์ได้รับการออกแบบเพื่อเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการวิจัย
 3. การแสดงปริมาณเป็นตัวเลขได้ หมายถึง การเสนอผลของการวิเคราะห์เป็นตัวเลข อาจจะใช้ค่าสถิติของการกระจายความถี่ อัตราความถี่ อัตราส่วนร้อยละ หรืออื่น ๆ เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจน โดยอาศัยภาษาทางคณิตศาสตร์
 4. ความชัดเจน หมายถึง การลงรหัสในตารางวิเคราะห์ เพื่อแสดงให้เห็นว่ามีเนื้อหานั้น ๆ ปรากฏอยู่อย่างชัดเจน ตรงกับเกณฑ์การวิเคราะห์ที่กำหนดไว้
- สิ่งสำคัญประการหนึ่งในการวิเคราะห์เนื้อหาได้แก่ การกำหนดหน่วยที่จะให้ทำการวิเคราะห์ หน่วยในการวิเคราะห์นั้นจะเป็นตัวกำหนดปริมาณเนื้อหาว่า เนื้อหามีปริมาณเพียงใด จึงจะนับเป็น 1 หน่วย สำหรับการลงรหัส แสดงให้เห็นการปรากฏในแต่ละครั้ง หน่วยในการวิเคราะห์ที่สำคัญมี 5 หน่วย คือ คำ (words) สารหรือแนวคิด (themes) ตัวละคร (characters) รายการ (items) และการวัดเนื้อที่และเวลา (space-and-time measures) การวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์เนื้อหาเรื่องหนึ่งอาจใช้หน่วยในการวิเคราะห์หลาย ๆ หน่วยก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมระหว่างหน่วยในการวิเคราะห์กับลักษณะปัญหาของการวิจัยนั้น ๆ

5.2 องค์ประกอบในการวิเคราะห์เนื้อหา

ในการวิเคราะห์เนื้อหา มีองค์ประกอบดังนี้ (อุทุมพร จามรमान 2531 : 11-12)

1. เนื้อหาที่จะวิเคราะห์ เนื้อหาในที่นี้ไม่จำเป็นต้องอยู่ในรูปเอกสาร สิ่งพิมพ์ เสมอไป อาจอยู่ในรูปอื่น ๆ เช่น รูปภาพ การ์ตูน ละคร เพลง โฆษณา ภาพยนตร์ คำพูด คำกล่าว การสนทนา หลักฐานของประวัติศาสตร์ เป็นต้น
2. วัตถุประสงค์ในการวิเคราะห์เนื้อหา มีวัตถุประสงค์ใหญ่ ๆ 3 ประการ คือ
 - 2.1 เพื่อสรุปข้อมูล
 - 2.2 เพื่อหารูปแบบหรือความสัมพันธ์ภายใน
 - 2.3 เพื่อหารูปแบบหรือความสัมพันธ์ภายนอก
3. หน่วยในการวิเคราะห์ หน่วยที่ใช้ในการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อให้ทราบปริมาณเนื้อหาที่ต้องการ อาจใช้หน่วยต่อไปนี้
 - 3.1 คำ (Word)
 - 3.2 ประโยค (Sentence)
 - 3.3 ข้อความ (Statements)
 - 3.4 รายการหรือเรื่องราวทั้งหมด (Item) เช่น บทความ บทบรรณาธิการ
 - 3.5 เนื้อที่และเวลา (Space and Time) เช่น คอลัมน์ นาที หน้า
 - 3.6 บุคคลที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา (Characters) เช่น คนอเมริกัน คนเอเชีย
 - 3.7 หน่วยสภาวะแวดล้อม (Content Unit) เป็นหน่วยที่ใหญ่ที่สุดที่ใช้ในกรณีที่หน่วยย่อย ๆ ไม่สามารถจัดวิเคราะห์ได้

5.3 วิธีวิเคราะห์เนื้อหา

วิธีวิเคราะห์เนื้อหา จะต้องสร้างเกณฑ์ขึ้น เกณฑ์คือ ตารางหรือแบบ

วิเคราะห์เนื้อหาที่ประกอบด้วยถ้อยคำในภาษาเป็นสำคัญ ถ้อยคำนี้อาจออกมาในรูปของคำ ข้อความ หัวข้อ หรือประโยค ซึ่งมีความหมาย ตรงกับเนื้อหาหรือข้อความที่ต้องการวิเคราะห์ ในการสร้างเกณฑ์วิเคราะห์เนื้อหานั้น สิ่งสำคัญคือ การจำแนกประเภทของเนื้อหา ว่าต้องการข้อมูลชนิดใด เรื่องใด เพื่อทราบแนวโน้มทางใด

ส่วนการวัดปริมาณเนื้อหา ว่าปรากฏมากน้อยเพียงใดนั้น อาจใช้วิธีนับ จำนวนครั้งของเนื้อหาที่ปรากฏอยู่ในสิ่งที่ต้องการวิเคราะห์ ซึ่งตรงกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้แล้วสรุป ผลการวิเคราะห์ออกมาในรูปของการบรรยายประกอบการเสนอเป็นตัวเลข เช่น คำร้อยละ เป็นต้น (Berelson 1971 : 18)

นอกจากนี้ ประภาวดี สืบสนธิ์ (2530 : 133-134) ยังได้กล่าวถึงวิธีการ วิเคราะห์เนื้อหาหลังจากที่ได้ทำความเข้าใจกับปัญหาการวิจัยที่จะศึกษาแล้ว พอสรุปเป็นขั้นตอน ได้ดังนี้คือ

1. ศึกษาเนื้อหาของข่าวสารหรือเอกสารที่ต้องการวิเคราะห์อย่างละเอียด
2. กำหนดเนื้อหาของเกณฑ์การวิเคราะห์ให้ครอบคลุมเนื้อหาของเรื่องที่ต้องการวิจัย
3. กำหนดคำจำกัดความตลอดจนขอบเขตที่ชัดเจนของเกณฑ์การวิเคราะห์
4. กำหนดหน่วยที่ใช้ในการวิเคราะห์
5. วิเคราะห์เนื้อหา โดยการเปรียบเทียบเนื้อหาของข่าวสารหรือเอกสารที่ต้องการวิเคราะห์ให้ตรงกับเนื้อหาของเกณฑ์การวิเคราะห์ที่กำหนดไว้ และลงรหัส เป็นรอยคะแนนแสดงความถี่ที่ปรากฏ เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาทั้งหมดแล้วสรุปหลักการวิเคราะห์ข้อมูล โดยอาศัยค่าสถิติตามที่ต้องการสื่อความหมาย

5.4 ขั้นตอนในการวิเคราะห์เนื้อหา

เบอเรลสัน (Berelson 1971 : 18) ได้เสนอแนวคิดในขั้นตอนของ

การวิเคราะห์ไว้ว่า จะต้องสร้างเกณฑ์ขึ้นมาในรูปตารางวิเคราะห์ที่ประกอบด้วย ถ้อยคำ ภาษา ที่มีความหมายตรงกับเนื้อหาหรือข้อความที่ต้องการวิเคราะห์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของ อุทุมพร จามรมาน (2531 : 13) ที่กล่าวว่า วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา มีอยู่ 2 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 การแปลภาษาเป็นข้อมูล ซึ่งจะกระทำได้อีกต่อเมื่อผู้วิเคราะห์จับประเด็นที่ซ่อนอยู่ในเนื้อหาสาระให้ชัดเจน

ขั้นที่ 2 การแปลข้อมูลออกมาเป็นตัวเลข หลังจากการวิเคราะห์เนื้อหา ออกเป็นส่วยย่อยแล้ว การแปลข้อมูลจากส่วนย่อยเป็นตัวเลข ซึ่งอาจแปลเป็นความถี่หรือค่าคะแนน

โกวิท ประวาลพุกษ์ (2525 : 97) ได้เสนอขั้นตอนของการวิเคราะห์เนื้อหาไว้อย่างเป็นทางการทางวิทยาศาสตร์ และมีขั้นตอนต่อเนื่องไปอย่างเป็นระบบ คือ

1. กำหนดเอกสารหรือเรื่องที่จะวิเคราะห์
2. กำหนดหัวข้อในการวิเคราะห์
3. จัดสร้างรายการของคำ วลี ประโยค ใจความสำคัญที่เป็นบรรทัดฐานในการวิเคราะห์
4. ทดลองใช้เกณฑ์ คือ คำ บรรทัดฐานที่จัดทำขึ้น ตรวจสอบค่าความเชื่อมั่น
5. ดำเนินการวิเคราะห์โดยนำเอาตารางบรรทัดฐานเหล่านี้ไปแจกนับคำประโยค วลี ตามที่กำหนดไว้
6. เมื่อวิเคราะห์แล้วก็ดำเนินการใช้สถิติวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบหรือคาดหมายค่าที่ต่าง ๆ ตามจุดมุ่งหมาย
7. ดำเนินการเขียนรายงาน

นอกจากนี้ โกวิท ประวาลพุกษ์ (2525) ยังได้กล่าวถึงหลักในการวิเคราะห์เนื้อหาภายในและการวิเคราะห์ใจความสำคัญว่า

1. คำ วิเคราะห์คำว่าคำเหล่านี้หมายถึงอะไร มีมากน้อยแค่ไหน
2. วลี นำวลีมาวิเคราะห์ว่า วลีนี้บ่งบอกถึงอะไร
3. ประโยค โดยการวิเคราะห์ทีละประโยคว่า ประโยคนี้หมายความว่าอะไร

ว่าอะไร

ซึ่งสรุปได้ว่า ถ้าหากการวิเคราะห์นั้นใช้คำ วลี ประโยค การวิเคราะห์นั้นเป็นการวิเคราะห์เนื้อหาภายใน แต่ถ้าหากใช้อีกวิธีหนึ่งคือ วิเคราะห์ทีละตอน (paragraph) หรือทีละเรื่อง (themes) ว่ามีเจตนาธรรม์อย่างไร เรียกว่าเป็นการวิเคราะห์เอาเนื้อหาสำคัญหรือความคิดรวบยอด (concept) ของเนื้อหานั้น ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ไปในทางกึ่งเจตนาธรรม์ ถ้าหากใช้หน่วยเป็นตอน (paragraph) หรือหน่วยเป็นเรื่อง (themes) หรือคำพูดที่แฝงด้วยความคิดหลัก (main idea) มาวิเคราะห์ อาจออกมาในรูปความเชื่อลัทธิ ความจงรักภักดีต่อชาติ ฯลฯ อันเป็นเทคนิคของการวิเคราะห์เนื้อหา

5.5 ความเชื่อถือได้ของผลการวิเคราะห์

การวิเคราะห์เนื้อหามักอิงกับผู้วิเคราะห์เป็นส่วนใหญ่ จะเห็นได้ว่า ผลการวิเคราะห์เนื้อหาเดียวกัน แต่ต่างที่คนวิเคราะห์มาให้คำตอบแตกต่างกัน ทั้งนี้อาจมาจากแหล่งความคลาดเคลื่อนหลายอย่าง เช่น ลักษณะและความสามารถของผู้วิเคราะห์ ความสมบูรณ์ของข้อมูล การสุ่มข้อมูลมาวิเคราะห์ วิธีการวิเคราะห์ และการจัดทำรายงาน

ความเชื่อถือได้ จำแนกออกเป็น ความเที่ยง (Reliability) กับความตรง (Validity)

ความเที่ยงของผลการวิเคราะห์เนื้อหา มีความหมาย 3 อย่าง คือ

- ก. ความคงที่
- ข. ความเหมือนเดิม
- ค. ความแม่นยำ

ซึ่งความเที่ยงทั้ง 3 แบบนี้มีวิธีการตรวจสอบต่างกันคือ

ก. ความคงที่ แหล่งความคลาดเคลื่อนมาจากผู้วิเคราะห์ มีความไม่แน่นอนในการพิจารณา วิเคราะห์และสรุปความหมาย การตรวจสอบความคงที่ ทำได้โดยการวิเคราะห์ซ้ำ แล้วเปรียบเทียบผลการวิเคราะห์ทั้ง 2 ครั้งว่าแตกต่างกันหรือเหมือนกัน

ข. ความเหมือนเดิม แหล่งความคลาดเคลื่อนมาจากความไม่คงเส้นคงวาของผู้วิเคราะห์แต่ละคน และความไม่สอดคล้องของผลวิเคราะห์ของผู้วิเคราะห์หลายคน เช่น ผู้วิเคราะห์ให้รหัสแตกต่างกันออกไปทั้ง ๆ ที่เป็นเรื่องเดียวกัน หรือผู้วิเคราะห์ 2 คน แปลเนื้อหาต่างกัน การตรวจสอบความเที่ยงแบบนั้นทำได้โดยการตรวจสอบทุกขั้นตอน

ค. ความแม่นยำ แหล่งความคลาดเคลื่อนมาจากความไม่คงเส้นคงวาของผู้วิเคราะห์แต่ละคน ความไม่สอดคล้องของผลวิเคราะห์ของผู้วิเคราะห์ด้วยกันเอง และผลการวิเคราะห์ แตกต่างจากมาตรฐาน หรือเกณฑ์ที่ยอมรับกัน วิธีตรวจสอบความเที่ยงแบบนั้นคือการตรวจสอบเกี่ยวกับเกณฑ์หรือมาตรฐานทุก ๆ ขั้นตอน

ความตรงของผลวิเคราะห์เนื้อหา

มีความหมายว่า ผลวิเคราะห์สอดคล้องกับความเป็นจริงมากน้อยเพียงใด ความตรงของผลวิเคราะห์เนื้อหา มี 5 ประเภท คือ

1. ความตรงที่เกี่ยวข้องกับข้อมูล หมายถึงว่า ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์ สอดคล้องกับข้อเท็จจริงมากน้อยเพียงใด
2. ความตรงตามความหมาย หมายความว่า มีการวิเคราะห์เนื้อหา จัดกลุ่มเนื้อหาให้คำจำกัดความของคำตรงตามความหมายหรือไม่ วิธีการตรวจสอบความตรงแบบนั้นทำได้โดย การให้ผู้เชี่ยวชาญอื่นตรวจสอบ
3. ความตรงตามการสุ่ม การระบุประชากรของเนื้อหาเป็นสิ่งที่จำเป็น การอธิบายการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย ไม่ลำเอียง เป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้ในการตรวจสอบความตรงแบบนั้น
4. ความตรงตามวิธีการ ผลการวิเคราะห์ที่ใช้วิธีการ 2 อย่าง น่าจะให้

ผลการวิเคราะห์ ออกมาเหมือนกัน

5. ความตรงตามทฤษฎี ผลการวิเคราะห์น่าจะสอดคล้องกับทฤษฎีหลักการ หรือข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้อง

5.6 ประโยชน์ของการวิเคราะห์เนื้อหา

1. ใช้ในการศึกษาเกี่ยวกับแนวโน้มของเนื้อหาสาระในข่าวสารหรือเอกสารต่าง ๆ ทุกสาขาวิชา
2. ใช้ในการศึกษาพัฒนาการของรายวิชาต่าง ๆ ช่วยให้เห็นลักษณะและขอบเขตของเนื้อหาในแง่มุมต่าง ๆ ในแต่ละช่วงเวลา นำผลการวิเคราะห์ที่ได้ไปใช้ปรับปรุงเนื้อหาวิชา ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอนต่าง ๆ ให้ตรงกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้
3. ใช้ศึกษาประวัติ แนวความคิด หรือทัศนคติของบุคคลผู้มีชื่อเสียงในอดีตแต่สิ้นชีวิตลง โดยไม่มีใครทราบประวัติที่แท้จริง เช่น การวิเคราะห์เนื้อหาของสุนทรภู่ เพื่ออนุมานประวัติชีวิต และการวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ที่ปรากฏในผลงานการประพันธ์ของสุนทรภู่ เป็นต้น
4. ใช้ศึกษาแนวความคิด หรือทัศนคติของบุคคลที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งผู้วิจัยไม่สามารถใช้การสัมภาษณ์ หรือการส่งแบบสอบถามได้ อาจจะมีข้อจำกัดเรื่องเวลา สถานที่ความไม่สมควรหรือความจำเป็นอื่น ๆ ซึ่งทำให้งานวิจัยไม่ละเอียดลึกซึ้งตามที่ต้องการ ผู้วิจัยสามารถศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับบุคคลที่ต้องการศึกษาได้ ตัวอย่างเช่น ต้องการศึกษทัศนคติของประธานาธิบดี สหรัฐอเมริกา ที่มีต่อสหภาพโซเวียต อาจศึกษาจากการวิเคราะห์เนื้อหาของนโยบาย และสุนทรพจน์ ตลอดจนข่าวการให้สัมภาษณ์ต่อสื่อมวลชนของประธานาธิบดี สหรัฐอเมริกาว่ามีทัศนคติ ทั้งในแง่ลบและบวกต่อสหภาพโซเวียตอย่างไร และเพียงใด เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่า การวิเคราะห์เนื้อหานั้น มีผลดีต่อการผลิตสื่อ เพื่อการสื่อสารทั้งในด้านของการคัดเลือกเนื้อหาที่เหมาะสม และการจัดเนื้อหาสาระในสื่อที่ผลิต

แต่อย่างไรก็ตามเนื้อหาที่จะนำมาใช้สื่อความหมายต้องเป็นเนื้อหาที่สามารถสื่อความได้ตามวัตถุประสงค์ นั่นหมายถึงว่า เนื้อหาที่คัดเลือกจะต้องเป็นเนื้อหาที่สนองวัตถุประสงค์ ไม่ว่าจะวัตถุประสงค์เพื่อการสื่อสารนั้นเป็นประเภทใด อาจจะเป็นด้านพุทธิพิสัย จิตตพิสัย หรือทักษะพิสัย ซึ่งเนื้อหาก็มีทั้งสามประเภทเช่นกัน อาจจะรวมประเภทกัน หรือแยกประเภทมีลักษณะเดียว ซึ่งบางครั้งอาจพบว่ามียังเนื้อหาที่ประกอบด้วยสาระที่เป็นทั้งความรู้เฉพาะ ทักษะ และทัศนคติที่มีต่อสาระในเนื้อหานั้น โดยสรุปแล้วเนื้อหาที่มีอยู่นั้นมีหลายประเภท และหลายรูปแบบ ซึ่งการพิจารณาคัดเลือกเนื้อหาต้องอาศัยการวิเคราะห์เนื้อหา และในการวิเคราะห์เนื้อหานั้น จำเป็นจะต้องมีการกำหนดเกณฑ์ขึ้นมาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ ซึ่งเกณฑ์ดังกล่าวจะต้องมีความครอบคลุม และเด่นชัด มิฉะนั้นแล้วจะทำให้ผลการวิเคราะห์นั้นมีความเชื่อมั่น (Reliability) ต่ำ หรือเชื่อถือไม่ได้

5.7 เกณฑ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์เนื้อหา

การศึกษาในเชิงวิเคราะห์เนื้อหานั้น การกำหนดเกณฑ์เป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก ซึ่งจะต้องมีความครอบคลุมและเด่นชัด เพื่อที่จะสามารถทำการวิเคราะห์เนื้อหาได้อย่างถูกต้อง (Berelson, 1971) และสำหรับการวิจัยครั้งนี้ได้จัดประเภทเนื้อหาที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์ ดังนี้คือ

1. เนื้อหาด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งพิจารณาในด้าน
 - 1.1 ปัญหาสิ่งแวดล้อม
 - 1.2 วิธีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
2. เนื้อหาด้านจุดมุ่งหมายทางการศึกษา ซึ่งพิจารณาในด้าน
 - 2.1 จุดมุ่งหมายด้านพุทธิพิสัย
 - 2.2 จุดมุ่งหมายด้านจิตตพิสัย
 - 2.3 จุดมุ่งหมายด้านทักษะพิสัย

รายละเอียดของการจัดเนื้อหาทั้งด้านสิ่งแวดล้อมและด้านจุดมุ่งหมายทางการศึกษา มีดังนี้

1. เนื้อหาด้านสิ่งแวดล้อม

ในการจัดประเภทเนื้อหา เพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์เนื้อหาด้ว
สิ่งแวดล้อม ซึ่งแบ่งออกเป็น 1.1 ปัญหาสิ่งแวดล้อม และ 1.2 วิธีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
นั้น สำหรับเรื่อง ปัญหาสิ่งแวดล้อมผู้วิจัยใช้เกณฑ์การแบ่งประเภทปัญหาสิ่งแวดล้อม ของคณะ-
กรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (2530) ซึ่งแบ่งประเภทปัญหาสิ่งแวดล้อมออกเป็น 3 ด้าน คือ

1. ปัญหามลพิษ (Pollution) หมายถึง การมีสิ่งเจือปน
อยู่ในสิ่งแวดล้อม จนถึงระดับที่อาจก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของมนุษย์ เป็นอันตราย
ต่อทรัพยากรที่มีชีวิต ระบบนิเวศน์ ความเสียหายต่อโครงสร้างต่าง ๆ สิ่งที่ทำให้ความบันเทิงใจ
และรบกวนการใช้ประโยชน์อย่างถูกกฎหมายต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งแบ่งออกเป็นปัญหาด้านต่าง ๆ
ได้แก่

- ปัญหาน้ำเสีย
- ปัญหาอากาศเสีย
- ปัญหาดินเสีย
- ปัญหาเสียงรบกวน
- ปัญหาทางสายตา
- ปัญหาการแปดเปื้อนของสารพิษในอาหาร
- ปัญหาขยะมูลฝอย
- ปัญหาการใช้สารเคมีในทางการเกษตร
- ปัญหาจากสารกัมมันตภาพรังสี

2. ปัญหาความเสื่อมโทรมและความร่อยหรอของสภาพแวดล้อม
และทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resource-depletion) หมายถึง การที่ทรัพยากร-
ธรรมชาติมีปริมาณน้อยลงเรื่อย ๆ และอาจหมดไปในที่สุด อันเป็นผลสืบเนื่องมาจาก กิจกรรม
ต่าง ๆ ของมนุษย์ ซึ่งแบ่งออกเป็นปัญหาด้านต่าง ๆ ได้แก่

- ปัญหาป่าไม้
- ปัญหาสัตว์ป่า

- ปัญหาความเสื่อมโทรมของดิน
- ปัญหาทรัพยากรธรณี (แร่ธาตุ ก๊าซธรรมชาติ และปิโตรเลียม)
- ปัญหาทรัพยากรชายฝั่งทะเล (ป่าชายเลน ปะการัง การรุกรานชายหาด)
- ปัญหาขาดแคลนน้ำ
- ปัญหาทรัพยากรประมง

3. ปัญหาประชากร หมายถึง ปัญหาที่เกิดจากความไม่สมดุลย์ในการกระจายตัวของประชากร ตลอดจนการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ เนื่องจากการขยายตัวของเมืองใหญ่อย่างไม่มีระบบ ทำให้ประชาชนอพยพเข้าเมืองใหญ่เป็นจำนวนมาก ซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม และมลพิษขึ้นมา

ซึ่งแบ่งออกเป็นปัญหาด้านต่าง ๆ ได้แก่

- ด้านปริมาณและการกระจายแบ่ง เป็น

ปัญหาประชากรมีมากเกินไป

ปัญหาการเกิดเมือง

- ด้านคุณภาพ

ปัญหาด้านการศึกษา

ปัญหาด้านสุขภาพอนามัย

ปัญหาการครองชีพ

ในการจัดประเภทเนื้อหาเพื่อไว้เป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์เนื้อหาเรื่อง วิธีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมผู้วิจัยใช้เกณฑ์การแบ่งวิธีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (2530) และของอำนาจ เจริญศิลป์ (2528 : 85) ซึ่งแบ่งได้เป็น 9 วิธี คือ

1. การถนอม หมายถึง การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด โดยพยายามคงสภาพทั้งปริมาณและคุณภาพเอาไว้ โดยการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์

สูงสุด เช่น การสร้างอ่างเก็บน้ำ หรือกรณีแร่เหล็กแทนที่จะนำมาใช้โดยตรงก็จะนำไปผสมกับแร่ธาตุอื่นก่อน ซึ่งจะช่วยลดปริมาณการใช้เหล็กให้น้อยลง เป็นต้น

2. การบูรณะฟื้นฟู หมายถึง การบูรณะซ่อมแซมทรัพยากรที่ได้รับความเสียหายให้มีสภาพเหมือนเดิมหรือเทียบเท่าของเดิม ตัวอย่างเช่น ดินที่นำมาใช้เพื่อการเพาะปลูกติดต่อกันเป็นเวลานาน จะทำให้คุณภาพของดินเสื่อมลง การบูรณะฟื้นฟูทำได้โดยการเติมปุ๋ยขาว ใส่ปุ๋ย ปุ๋ยพืชคลุมดิน สำหรับป่าไม้ อาจทำได้โดยหากกล้าไม้มาปลูกหรือทำการบดป่า เป็นต้น

3. การนำกลับมาใช้ใหม่ หมายถึง การนำเอาทรัพยากรที่ใช้แล้วมาใช้ใหม่ ซึ่งสามารถนำไปปรับปรุง เพื่อใช้ประโยชน์ใหม่ได้ เช่น การนำเศษกระดาษ เศษเหล็ก สังกะสี กระจก ฯลฯ กลับมาเป็นวัตถุดิบในการผลิตออกมาใช้อีก หรืออาจจะเป็นลักษณะของการนำสิ่งที่ใช้แล้วมาใช้ใหม่ โดยไม่ต้องผ่านกระบวนการผลิตใหม่ก็ได้ เช่น การนำของที่ใช้แล้วกลับมาใช้ใหม่ เป็นต้น

4. การเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้งาน หมายถึง การทำให้ทรัพยากรที่มีอยู่ตามธรรมชาติให้สามารถใช้ประโยชน์ได้มากกว่าสภาพเดิมที่เป็นอยู่ เช่น การสร้างเขื่อนกั้นน้ำ การนำโลหะมาใช้แทนพลังงานมนุษย์ เป็นต้น

5. การใช้สิ่งอื่นทดแทน หมายถึง การนำทรัพยากรบางอย่างมาใช้แทนกัน เช่น การนำพลังงานแสงอาทิตย์มาใช้ทดแทน เชื้อเพลิงที่ขาดแคลน การใช้พลาสติกแทนเหล็ก เป็นต้น

6. การสำรวจแหล่งทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มเติม หมายถึง การค้นหาทรัพยากรธรรมชาติ ที่หลงเหลืออยู่ในผิวโลก มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อมนุษย์ เช่น การค้นหาแหล่งน้ำมันในอ่าวไทย ฯลฯ

7. การประดิษฐ์ของเทียมขึ้นใช้ หมายถึง การคิดค้นสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ขึ้นมาใช้แทนทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การผลิตยางเทียม ไหมเทียมขึ้นมาใช้ เพื่อหลีกเลี่ยงการทำลายทรัพยากรธรรมชาติที่กำลังจะหมดไป

8. การประหยัด หมายถึง การใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์

สูงสุด คุ่มค่ามากที่สุด และมีการสูญเสียน้อยที่สุด เช่น การปิดสวิตซ์ทุกครั้งหลังจากเลิกใช้ไฟฟ้า การใช้ชักโครกที่ออกแบบให้ใช้น้ำน้อย ฯลฯ

9. การป้องกัน หมายถึง การช่วยกันดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมไม่ให้เสื่อมโทรมลง หรือไม่ให้เกิดมลพิษ เช่น การไม่ทิ้งขยะลงในแม่น้ำ การไม่ตัดไม้ทำลายป่า การไม่ฆ่าสัตว์ การใช้น้ำมันไร้สารตะกั่ว ฯลฯ

2. เนื้อหาด้านจุดมุ่งหมายทางการศึกษา

ในการจัดประเภทเนื้อหาเพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์เนื้อหาด้านจุดมุ่งหมายทางการศึกษานั้นใช้แนวคิดของ เบนจามิน เอส บลูม และคณะ (1972) ถึงแม้ว่าจะมีนักการศึกษาเป็นจำนวนมากพยายามจะพัฒนาการจำแนกจุดมุ่งหมายทางการศึกษา แต่ก็ปรากฏว่า ระบบที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน เป็นของบลูม และคณะ ซึ่งบลูม และคณะ ได้แบ่งจุดมุ่งหมายทางการศึกษาออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่

1. พุทธิพิสัย (Cognitive Domain)
2. จิตพิสัย (Affective Domain)
3. ทักษะพิสัย (Psychomotor Domain)

โดยได้กล่าวถึงลักษณะของแต่ละกลุ่มไว้ดังนี้ (เขาวดี วิบูลย์ศรี 2532 : 24)

1. กลุ่มพุทธิพิสัย หรือกลุ่มความรู้ จะกล่าวถึงการรวมวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ทางการศึกษาที่เกี่ยวกับความรู้ที่ระลึกได้หรือจำได้ (Recall) และการพัฒนาซึ่งเกี่ยวข้องกับความสามารถทางสมองและทักษะ (Development of Intellectual Abilities and Skill) ซึ่งจะเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาหลักสูตร
2. กลุ่มจิตพิสัย หรือกลุ่มคุณค่า เป็นการรวมวัตถุประสงค์ทางการศึกษาที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านอารมณ์ หรือการยอมรับด้านคุณค่าต่าง ๆ เช่น ความสนใจ ทศนคติ ค่านิยม ความซาบซึ้ง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในขอบเขตนี้ไม่ค่อยแน่นอนและเป็นการยากที่จะกล่าวถึงพฤติกรรมที่เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของกลุ่มนี้
3. กลุ่มทักษะพิสัย หรือกลุ่มพลังทักษะ เป็นการรวมวัตถุประสงค์

ของการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับระบบการทำงานที่ต้องอาศัยพื้นฐานทางกล้ามเนื้อ หรือทักษะที่ใช้กลไกทางร่างกายในการจัดการ หรือการทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้อย่างคล่องแคล่ว

ในแต่ละโดเมนดังกล่าวข้างต้น ยังแบ่งออกเป็นลำดับชั้นต่าง ๆ ตามพฤติกรรมที่ง่ายไปหายาก และลักษณะประการหนึ่งของการจำแนกจุดมุ่งหมายทางการศึกษาของบลูม และคณะ ก็คือ การไม่คำนึงถึงเนื้อหาวิชา อายุของผู้เรียน และชนิดของการสอน (Bloom, et al., 1972 : 12)

จุดมุ่งหมายทางการศึกษามี 3 ด้าน มีรายละเอียด ดังนี้

2.1 จุดมุ่งหมายด้านพุทธิพิสัย คือ การเน้นให้ผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านความรู้ ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ดีขึ้น เรียนรู้ใหม่มากขึ้น เรียนรู้อย่างถูกต้องและชัดเจน มองเห็นความสัมพันธ์ของความรู้ในลักษณะเชื่อมโยงที่เป็นเหตุเป็นผลกัน มีความคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ สมเหตุสมผล รวมทั้งรู้จักการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบระเบียบ และมีความคิดเชิงสร้างสรรค์ด้วย บลูมและคณะ (Bloom, et al., 1972) ได้จำแนกจุดมุ่งหมายด้านพุทธิพิสัยออกเป็น 6 ชั้น โดยเรียงจากพฤติกรรมต่ำสุดถึงสูงสุด ดังนี้

1. ความรู้ (Knowledge) หมายถึง ความสามารถในการจดจำข้อเท็จจริงจากประสบการณ์ต่าง ๆ และระลึกถึงเรื่องราวนั้น ๆ ได้อย่างถูกต้องแม่นยำ โดยที่เรื่องราวนั้นอาจได้มาจากที่ไหนก็ได้ วิธีการที่จะวัดว่าใครมีความรู้เรื่องนั้นหรือไม่ โดยเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเนื้อเรื่อง วิธีการ และความรู้รวบยอดของเรื่องราวนั้นให้ได้รับทราบ ความสามารถระดับนี้แบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1.1 ความรู้เฉพาะสิ่ง (Knowledge of Specifics) เป็นความสามารถในการระลึกเกี่ยวกับข้อเท็จจริง เป็นส่วนย่อย หรือรายละเอียดของข้อมูลต่าง ๆ แบ่งได้เป็น 2 ระดับ คือ

1.1.1 ความรู้เกี่ยวกับศัพท์ และนิยาม (Knowledge of Terminology) มุ่งกำหนดให้เรียนรู้เกี่ยวกับคำศัพท์ สัญลักษณ์บางอย่าง ทั้งที่เป็นภาษา และมีใช้ภาษา รวมทั้งสัญลักษณ์ที่ยอมรับกัน

1.1.2 ความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริงเฉพาะสิ่ง (Knowledge of Specific Facts) ซึ่งกำหนดให้เรียนรู้ในเรื่องวันที่ เหตุการณ์ บุคคล สถานที่โดยครอบคลุมทั้งที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจง เช่น วันที่แน่นอน หรือที่มีลักษณะเชิงประมาณ เช่น ช่วงเวลาโดยประมาณ ฯลฯ

1.2 ความรู้ในวิธีดำเนินการและวิธีการจัดการกับสิ่งเฉพาะ (Knowledge of Ways and Means of Dealing with Specifics) เป็นความสามารถในการบ่งบอกถึงเรื่องราวหรือเหตุการณ์ว่าเป็นมาอย่างไร ใช้วิธีการใดโดยเฉพาะ แบ่งเป็น 5 ระดับ ได้แก่

1.2.1 ความรู้เกี่ยวกับระเบียบแบบแผนและธรรมเนียมประเพณี (Knowledge of Convention) เป็นเนื้อหาที่บอกให้ทราบเกี่ยวกับวิธีประพฤติปฏิบัติตามระเบียบแบบแผน และธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ตามที่สังคมได้ตกลงและกำหนดกันขึ้นว่า ในเรื่องราวและกิจกรรมนั้น ๆ ควรจะต้องกระทำกันตามแบบฉบับใด เพื่อให้เกิดความสม่ำเสมอ และสะดวกในการสื่อสารระหว่างกันเป็นสำคัญ

1.2.2 ความรู้เกี่ยวกับลำดับชั้นและแนวโน้ม (Knowledge of Trends and Sequence) เป็นเนื้อหาที่บอกให้ทราบเกี่ยวกับลักษณะการเปลี่ยนแปลง ขั้นตอนของการปฏิบัติงาน หรือของเรื่อง และเหตุการณ์ต่าง ๆ ว่า มีลักษณะใดเกิดก่อนหลัง หรือเรียงตัวต่อกันตามลำดับเช่นไร หรือมีสิ่งใดเกิดเป็นอันดับที่เท่าใด รวมทั้งสามารถมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างส่วนย่อย ๆ ของเหตุการณ์หรือของเรื่องราวใด ๆ ว่ามีความเอนเอียงที่จะเคลื่อนไหวไปในทิศทางใด

1.2.3 ความรู้เกี่ยวกับการจัดประเภท (Knowledge of Classifications and Categories) เป็นเนื้อหาที่บอกให้ทราบเกี่ยวกับการแจกแจง คือ วัตถุประสงค์ของ และเรื่องราวใด ๆ ให้เป็นหมวดหมู่ โดยยึดถือกฎเกณฑ์ วัตถุประสงค์ โครงสร้าง และรูปร่างหน้าตา และคุณสมบัติเป็นหลัก

1.2.4 ความรู้เกี่ยวกับเกณฑ์ (Knowledge of

Criteria) เป็นเนื้อหาที่บอกให้ทราบเกี่ยวกับสิ่งที่ เป็นเอกลักษณ์ประจำตัวของสิ่งนั้น เรื่อง นั้น มีการเปรียบเทียบว่า สิ่งใดดีเร็วกว่ากัน หรือดีที่สุด เหมาะที่สุดในด้านใด รวมทั้งการ วิเคราะห์ความเหมาะสม

1.2.5 ความรู้ในวิธีดำเนินการ (Knowledge of Methodology) เป็นเนื้อหาที่บอกให้ทราบถึงความมุ่งหมายของวิธีการ วิธีปฏิบัติ หน้าที่ และวิธีใช้ และข้อพิสูจน์ตรวจสอบ

1.3 ความรู้ในเรื่องที่เป็นสากลและนามธรรม

(Knowledge of the Universals and Abstractions in a Field) เป็นความ สามารถที่จะบอกรูปแบบและแผนการสำคัญของปรากฏการณ์ หรือการจัดระบบความคิด การ สรุปความจริง และหลักการใหญ่ ๆ ของเนื้อหาวิชา ที่นักวิทยาศาสตร์ต่าง ๆ ได้ค้นคว้าไว้ แล้ว แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ

1.3.1 ความรู้เกี่ยวกับหลักวิชาและการขยาย หลักวิชา (Knowledge of Principles and Generalizations) เป็นเนื้อหาที่บอกให้ ทราบถึงลักษณะ คติ หรือหัวใจที่เป็นหลักวิชาของเรื่องนั้น

1.3.2 ความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีและโครงสร้าง (Knowledge of Theories and Structures) เป็นเนื้อหาที่บอกให้ทราบเกี่ยวกับคติ และหลักการ จากของหลายสิ่ง หลายเนื้อหาที่สัมพันธ์กันเป็นพวกเดียว และอยู่ในสกุลเดียวกัน ด้วย เพื่อจะค้นหาทฤษฎีและ โครงสร้างที่เป็นตัวร่วมของบรรดาเนื้อหาเหล่านี้

2. ความเข้าใจ (Comprehension) หมายถึง ความ สามารถในการบ่งบอกใจความสำคัญของเรื่องราวต่าง ๆ โดยการแปลความ แล้วเปรียบเทียบ ย่อเอาแต่ใจความสำคัญ หรือผสมผสาน สิ่งใหม่ที่พบเห็นเข้ากับประสบการณ์เดิม แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ

2.1 การแปลความ (Translation) เป็นเนื้อหาที่มี การบรรยายหรืออธิบายถึงเรื่องราวต่าง ๆ รวมทั้งอธิบายข้อเท็จจริง ให้ความหมายของ คำศัพท์ และคำจำกัดความ โดยใช้ภาษาของตนเอง

2.2 การตีความ (Interpretation) เป็นเนื้อหาที่มีการเอาความหมาย จากการแปลทั้งหมดมารวมกันแล้วสรุป หรือขยายความนั้นตามแนวใหม่ ทัศนะใหม่ เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่แปลกใหม่ไปจากเดิม

2.3 การขยายความ (Extrapolation) เป็นเนื้อหาที่มีการขยายความคิดออกไปให้กว้างไกลไปจากข้อเท็จจริง โดยจะต้องให้ข้อมูลหรือแนวโน้ม อย่างเพียงพอจนสามารถนำข้อมูล ข้อเท็จจริง คำเรื่องต่าง ๆ เหล่านั้นมา แปล-ตี-ขยาย ได้อย่างสมเหตุสมผล วิธีการเสนอเนื้อหาอาจมีการให้ขยายความ แบบจินตนาการ ขยายความแบบพยากรณ์ ขยายความแบบสมมติ และขยายความแบบอนุमान

3. การนำไปใช้ (Application) หมายถึง ความสามารถ ในเรื่องราวใด ๆ ที่มีอยู่เดิมไปแก้ปัญหที่แปลกใหม่ ของเรื่องนั้น โดยจะต้องอาศัยความรู้ ต่าง ๆ โดยเฉพาะวิธีการกับความคิดรวบยอด มาผสมกับความสามารถในการแปล-ตี-ขยาย ความของเรื่องนั้น ลักษณะของเนื้อหา เป็นเรื่องราวใหม่ หรือดัดแปลงของเดิมบ้าง การเสนอเนื้อหาต้องชวนเงื่อน ทำให้เกิดปัญหาทั้ง ๆ ที่เรารู้มาแล้ว แต่ก็ยังตอบไม่ได้ทันที เพราะมีเงื่อนไข่มขัดขวาง วิธีการเสนอเนื้อหาจะเป็นการให้แก้ปัญหาเฉพาะหน้า มีการอธิบายหลักวิชา และบอกเหตุผลการปฏิบัติ

4. การวิเคราะห์ (Analysis) หมายถึง ความสามารถในการแยกแยะเรื่องราวที่สมบูรณ์ ให้กระจายออกเป็นส่วนย่อย ๆ เพื่อค้นหาความจริงที่แฝง อยู่ว่า มีองค์ประกอบความสัมพันธ์ และหลักการอย่างไร โดยการแยกแยะนั้นต้องดำเนินไป ตามหลักการหรือกฎเกณฑ์ แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ

4.1 การวิเคราะห์องค์ประกอบ (Analysis of Elements) เป็นความสามารถในการค้นหา คุณลักษณะที่เด่นชัดของเรื่องราวในแง่มุมต่าง ๆ ตามกฎเกณฑ์ที่กำหนดให้ หรือแยกแยะองค์ประกอบที่มีอยู่ว่า ส่วนใดเป็นสาเหตุ ผลลัพธ์และ ความสำคัญของเรื่องราวต่าง ๆ

4.2 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ (Analysis of Relationship) เป็นความสามารถในการค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบสำคัญ

ว่า ส่วนใดมีความสัมพันธ์กับแบบใด เช่น เป็นเหตุเป็นผลกัน สอดคล้องกันหรือขัดแย้งกัน

4.3 การวิเคราะห์หลักการ (Analysis of Organizational Principles) เป็นความสามารถในการแยกแยะจนเห็นโครงสร้าง และระบบของวัตถุ สิ่งของเรื่องราว ว่าองค์ประกอบย่อย ๆ เหล่านั้นเกี่ยวข้องกันด้วยหลักการใด

5. การสังเคราะห์ (Synthesis) หมายถึง ความสามารถในการผสมผสานส่วนย่อยเข้าเป็นเรื่องราวเดียวกัน ที่มีคุณลักษณะบางประการ เปลี่ยนแปลงไปจากคุณลักษณะของส่วนประกอบย่อยเดิม แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ

5.1 การสังเคราะห์ให้ได้ผลเฉพาะเรื่อง (Production of a Unique Communication) เป็นการนำเอาความรู้ ประสบการณ์ ความคิด หลักการต่าง ๆ มาผสมผสานกัน แสดงออกมาในรูปสิ่งสื่อสารเฉพาะ ซึ่งอาจเป็นข้อความ การพูด ภาพ การแสดงพฤติกรรมอย่างหนึ่งอย่างใด ที่สามารถสื่อความหมายได้

5.2 การสังเคราะห์เพื่อให้ได้แนวทางหรือวิธีปฏิบัติ (Production of a Plan or Proposed Set of Operations) เป็นความสามารถในการกำหนดแนวทาง และขั้นตอนการปฏิบัติใด ๆ ล่วงหน้า เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย โดยกำหนดความสัมพันธ์เข้ากับองค์ประกอบย่อย ๆ ให้สอดคล้องกัน

5.3 การสังเคราะห์ให้ได้ชุดของความสัมพันธ์เชิงนามธรรม (Derivation of a Set of Abstract Relations) เป็นความสามารถในการนำความสัมพันธ์ และหลักการต่าง ๆ มาผสมผสานให้เป็นเรื่องเดียวกัน สำเร็จเป็น สิ่งใหม่

6. การประเมิน (Evaluation) หมายถึง ความสามารถในการวินิจฉัย หรือตัดสินสิ่งต่าง ๆ โดยสรุปอย่างมีหลักเกณฑ์ว่า สิ่งนั้นมีคุณค่าดี เลว เช่นไร ความสามารถด้านนี้เป็นความสามารถรวบยอด และเป็นการวินิจฉัยขั้นสุดท้าย โดยสิ่งที่ถูกประเมินอาจเป็นรูปธรรม หรือนามธรรมก็ได้ แต่ที่สำคัญคือ จะต้อง มีเกณฑ์หรือมาตรฐานเพื่อ ใช้ยึดเป็นข้ออ้างอิง หรือเป็นแนวทางในการตัดสินใจทุกครั้ง ความสามารถด้านการประเมิน อาจจะเกี่ยวข้องกับการวิจารณ์สิ่งหนึ่งสิ่งใด อย่างมีหลักเกณฑ์ ซึ่งหลักเกณฑ์นั้นต้องเป็นที่

ยอมรับในสิ่งคมนั้น ๆ แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ

6.1 ตัดสินโดยใช้เกณฑ์ภายใน (Judgement in Terms of Internal Evidence) เป็นเกณฑ์ที่กำหนดโดยยึดถือข้อเท็จจริงในเรื่องรานั้นมาเป็นหลัก ในการพิจารณาว่า มีความตรงตามเกณฑ์หรือไม่ องค์ประกอบมีความสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือไม่

6.2 ตัดสินโดยใช้เกณฑ์ภายนอก (Judgement in Terms of External Criteria) เป็นการพิจารณาโดยยึดถือเกณฑ์นอกเหนือเรื่องราว และหลัก การนั้น ๆ และต้องเป็นเกณฑ์ที่ยอมรับกันทั่วไป

2.2 จุดมุ่งหมายด้านจิตพิสัย คือ การเน้นให้ผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางด้านความรู้สึก (feeling) ได้แก่ เรื่องที่เกี่ยวกับความสนใจ ทักษะคติ ความซาบซึ้ง คุณค่า การปรับตัว ซึ่ง Krathwohl, Bloom และ Masia (1964 : 98-174) ได้แบ่งจุดมุ่งหมายด้านจิตพิสัยออกเป็น 5 ชั้น ซึ่งมีพัฒนาการตามลำดับชั้นดังนี้

1. ชั้นการรับหรือการให้ความสนใจ (Receiving or Attending) จัดเป็นพัฒนาการขั้นแรกที่สุดที่จะนำไปสู่สภาพจิตใจในชั้นต่อไป เป็นขั้นที่บุคคลถูกกระตุ้นให้รับทราบว่ามีเหตุการณ์หรือสิ่งเร้าบางอย่างปรากฏอยู่ บุคคลนั้นจะมีความยินดีหรือมีภาวะจิตใจที่พร้อมที่จะรับสิ่งเร้า หรือให้ความสนใจต่อสิ่งเร้า นั้น แต่ถ้าบุคคลมีประสบการณ์เดิม ซึ่งอาจจะได้จากการเรียนรู้ บุคคลนั้นอาจจะมีสภาพจิตใจในชั้นของการรับรู้หรือการให้ความสนใจอยู่พร้อมแล้ว โดยทั่วไปต้องถูกกระตุ้นให้เกิดขึ้นก็ได้ ชั้นนี้มีส่วนประกอบย่อย ๆ 3 ส่วน ซึ่งถือว่าเป็นส่วนประกอบที่เกิดต่อเนื่องกัน มีดังนี้คือ

1.1 ความตระหนัก (Awareness) เป็นขั้นที่บุคคลได้ถูกคิด หรือการเกิดความรู้สึกว่ามีสิ่งหนึ่ง มีเหตุการณ์หนึ่งหรือสถานการณ์หนึ่ง เป็นความรู้สึกที่เกิดในสภาวะของจิตใจ แต่ไม่ได้แสดงว่าบุคคลนั้นสามารถจำได้หรือระลึกได้ถึงลักษณะเฉพาะบางอย่างของสิ่งนั้น ได้แก่ การตั้งข้อสังเกต รับรู้ความแตกต่างของสิ่งเร้าที่มากระทบ เช่น รับรู้ความแตกต่างของภาพ เสียง รูปร่าง เหตุการณ์ต่าง ๆ

1.2 ความยินดีหรือเต็มใจที่จะรับ (Willing-

ness to Receive) เป็นขั้นที่บุคคลเกิดความพึงพอใจที่จะรับสิ่งที่มากระตุ้นความรู้สึกเอาไว้ เช่น การให้ความสนใจอย่างดี ขณะผู้อื่นกำลังพูด การมีความตั้งใจ ฝึกฝนต่อสิ่งเร้าเฉพาะอย่าง เริ่มสะสมความรู้หรือประสบการณ์ในสิ่งเร้าเฉพาะอย่างนั้น แล้วนำมารวมกันหรือยอมรับเพื่อปฏิบัติ

1.3 การเลือกรับหรือการเลือกให้ความสนใจ (Controlled or Selected Attention) เป็นขั้นที่บุคคลจะเลือกรับหรือเลือกให้ความสนใจ เฉพาะสิ่งที่เขาชอบ หรือนำความพอใจมาให้ และในขณะเดียวกันก็จะมีแนวโน้มที่จะไม่ให้ความสนใจสิ่งเร้าหรือสถานการณ์ที่เขาไม่ชอบ

2. ขั้นการตอบสนอง (Responding) เป็นขั้นพัฒนาขั้นสูงขึ้นมาอีกขั้นหนึ่ง ในขั้นนี้บุคคลจะเกิดความสนใจอย่างแท้จริง ซึ่งถ้าความสนใจเกิดขึ้นก็หมายความว่า บุคคลได้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีความรู้สึกผูกมัดกับวัตถุสิ่งของ สถานการณ์หรือปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง ซึ่งจะทำให้บุคคลนั้นพยายามทำปฏิกิริยาตอบสนองบางอย่าง หรือได้รับความพึงพอใจจากการมีส่วนร่วม หรือจากการทำกิจกรรมนั้น พฤติกรรมขั้นนี้มีส่วนประกอบย่อย 3 ส่วนคือ

2.1 การยอมรับโดยดุษฎี (Acquiescence in Responding) เป็นขั้นที่อาจจะใช้คำว่า "เชื่อฟัง" แทนพฤติกรรมที่แสดงว่ามี การยินยอมในการตอบสนอง ซึ่งอาจจะมีลักษณะที่ไม่เต็มใจ แต่ยอมตามที่ตอบสนอง โดยที่การกระทำของพฤติกรรมตอบสนองนั้น ไม่ได้ยอมรับอย่างเต็มที่ เช่น การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวกับสุขภาพอนามัย การเชื่อฟังกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เป็นต้น

2.2 ความเต็มใจที่จะตอบสนอง (Willingness to Respond) เป็นขั้นที่บุคคลเกิดความรู้สึกผูกมัดที่จะทำปฏิกิริยาบางอย่าง ซึ่งไม่ใช่เพียงเพื่อจะหลีกเลี่ยงงานสิ่งไม่พึงพอใจหรือหลีกเลี่ยงการลงโทษ แต่จะเนื่องมาจากความเต็มใจของบุคคลนั้นจริง ๆ เป็นความสมัครใจที่จะกระทำ ซึ่งเป็นผลจากการเลือกของบุคคลนั่นเอง เช่น การรับผิดชอบที่จะปรับปรุงสุขภาพของตนเอง และความรับผิดชอบต่อสุขภาพอนามัยของบุคคลอื่น

2.3 ความพึงพอใจในการตอบสนอง (Satisfaction in Response) เป็นขั้นที่สืบเนื่องมาจากการเต็มใจที่จะตอบสนอง หลังจากทำปฏิกริยาบางอย่างไปแล้ว เกิดความรู้สึกพอใจ ซึ่งเป็นสภาวะทางด้านอารมณ์ของบุคคล อาจออกมาในรูปความพอใจ ความสนุกสนาน เช่น การเกิดรู้สึกยินดีในการอ่านหนังสือ เกิดความพอใจในการได้สนทนากับบุคคลอื่น เป็นต้น

3. ขั้นการสร้างค่านิยม (Valuing) เป็นขั้นที่บุคคลจะเริ่มเห็นคุณค่าเห็นประโยชน์ของสิ่งที่เขาได้รับ และสิ่งที่เขาตอบสนองแล้วไม่ใช่เพียงแต่รับรู้หรือตอบสนองไปตามกฎเกณฑ์หรือข้อปฏิบัติที่รับมาเฉย ๆ เขาจะเริ่มยอมรับว่าสิ่งที่เขาได้รับมาสิ่งใดมีค่า มีความหมายต่อเขา การให้ค่านิยมนี้เกิดจากประสบการณ์และการประเมินค่าของบุคคลนั่นเอง และขณะเดียวกันก็จะเป็นผลมาจากสังคมส่วนหนึ่งด้วยการเกิดค่านิยมนี้มีพฤติกรรมย่อยดังนี้

3.1 การยอมรับค่านิยม (Acceptance of a Value) เป็นการให้เหตุผลเพื่อรับรองคุณค่าของสถานการณ์และสิ่งเร้าที่มีคุณค่าหรือความเชื่อฟัง มีความรู้สึกยอมรับโดยสามารถอ้างอิงตามหลักฐานได้อย่างเพียงพอ คุณลักษณะเดิมของพฤติกรรมด้านนี้ผู้นั้นที่มีความคงที่แน่นอน ที่จะตอบสนองของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งมีความเชื่อนี้จะมีลำดับความหมายมากน้อยแตกต่างกัน เช่น การมีความต้องการอยู่เสมอที่จะพัฒนาความสามารถในการพูดและการเขียนให้มีประสิทธิภาพ มีความต้องการที่จะมีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่น เป็นต้น

3.2 การชื่นชอบค่านิยม (Preference for a Value) พฤติกรรมขั้นนี้นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงการยอมรับค่านิยมแล้ว ยังแสดงให้เห็นว่าบุคคลนั้นกำลังเต็มใจที่จะแสดงให้คนอื่นเห็นว่าเขามีค่านิยมนั้น ๆ เช่น การเข้าช่วยเหลือสนับสนุน ร่วมมือในกิจกรรมที่เขาเห็นด้วย

3.3 การปฏิบัติตามค่านิยม (Commitment) พฤติกรรมขั้นนี้จะมีระดับความเชื่อมั่นได้มากกว่าขั้นที่ 3, 2 ขั้นนี้แสดงให้เห็นถึงระดับการยอมรับอย่างแน่นแฟ้นต่อความคิดบางอย่าง ได้แก่ การมีความรัก ความกตัญญูต่อหน้าที่ ต่อ

กลุ่มหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง บุคคลใดที่แสดงให้เห็นว่ามีพฤติกรรมในขั้นนี้ ย่อมหมายความว่าเขามีค่านิยมอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น ในขั้นนี้บุคคลเกิดภาวะการจูงใจที่จะทำให้เกิดมีการกระทำบางอย่างที่สังเกตได้ เช่น ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ต่อกลุ่ม การเลื่อมใสในหลักของเหตุและผล เป็นต้น

4. ขั้นการจัดระบบค่านิยม (Organization) เมื่อบุคคลเกิดค่านิยมต่าง ๆ ซึ่งมีหลายชนิด จึงมีความจำเป็นที่จะต้องจัดระบบของค่านิยมต่าง ๆ ให้เข้ากลุ่ม โดยพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างค่านิยมเหล่านั้น การจัดกลุ่มค่านิยมนี้ประกอบด้วยส่วนประกอบ 2 ส่วน คือ

4.1 การสร้างมโนทัศน์เกี่ยวกับค่านิยม (Conceptualization of a Value) พฤติกรรมขั้นนี้เป็นส่วนที่เกิดเพิ่มเติมของขั้นที่ 3 (การให้ค่านิยม) บุคคลจะสามารถมองเห็นว่า สิ่งที่เขาให้ค่าใหม่นี้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับค่านิยมที่เขามีอยู่เดิมหรือที่กำลังจะมีต่อไปอย่างไรบ้าง การเกิดแนวความคิดนี้อาจจะออกมาในลักษณะเป็นนามธรรม (Abstract) หรือออกมาในรูปสัญลักษณ์ก็ได้ เช่น พยายามที่จะแสดงให้เห็นถึงลักษณะของสิ่งบางอย่าง ซึ่งเกี่ยวข้องกับศิลปะที่เขานิยมชมชอบ

4.2 การจัดโครงสร้างของระบบค่านิยม (Organization of a Value System) ในขั้นนี้บุคคลจะนำเอาค่านิยมต่าง ๆ ที่เขามีอยู่มาจัดระบบ อาจจะเป็นการเรียงลำดับโดยพิจารณาถึงความสัมพันธ์ของค่านิยมเหล่านั้น ซึ่งจะเป็นที่มาของการกำหนดปรัชญาของชีวิตของบุคคลนั้น หรืออาจจะออกมาในรูปการสังเคราะห์ (Synthesis) ค่านิยมต่าง ๆ และจากการสังเคราะห์นี้ บุคคลนั้นก็จะได้ค่านิยมใหม่สำหรับตัวเองขึ้นมา เช่น การวางแผนเกี่ยวกับการพักผ่อนของคนเพื่อใช้เป็นกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติและให้เกิดความสมดุลกับกิจกรรมอื่น ๆ ที่มี เป็นต้น

5. ขั้นการกำหนดคุณลักษณะตามค่านิยม (Characterization) เมื่อการจัดระบบคุณค่าสำหรับตัวเองเข้ารูปเข้ารอยแล้ว บุคคลจะยึดถือระบบที่จัดเป็นของตนเองแล้วปฏิบัติหรือยึดถือต่อไป จนเกิดเป็นการแสดงออกโดยอัตโนมัติ หมายความว่า เมื่อใดก็ตามที่เขาอยู่ในสถานการณ์ที่ต้องตอบสนองต่อสิ่งเร้าเขาก็จะแสดงออกตอบ

สนองในรูปแบบที่คงเส้นคงวา จนจัดได้ว่าเป็นลักษณะประจำตัวของเขาในที่สุด แบ่งเป็น

5.1 ชุดสรุปอ้างอิง (Generalized Set)

เป็นการพยายามปรับปรุงระบบที่เขาพยายามจัดจนอยู่ในขั้นสมบูรณ์ในตัวเอง คือ กายพยายามปรับปรุงพฤติกรรมของตนเองให้สมบูรณ์พร้อมตามแนวหรือระบบที่ตนเองต้องการ เช่น ความพร้อมที่จะตัดสินใจปัญหา โดยคำนึงถึงผลที่เกิดตามมาในสถานการณ์นั้น ๆ

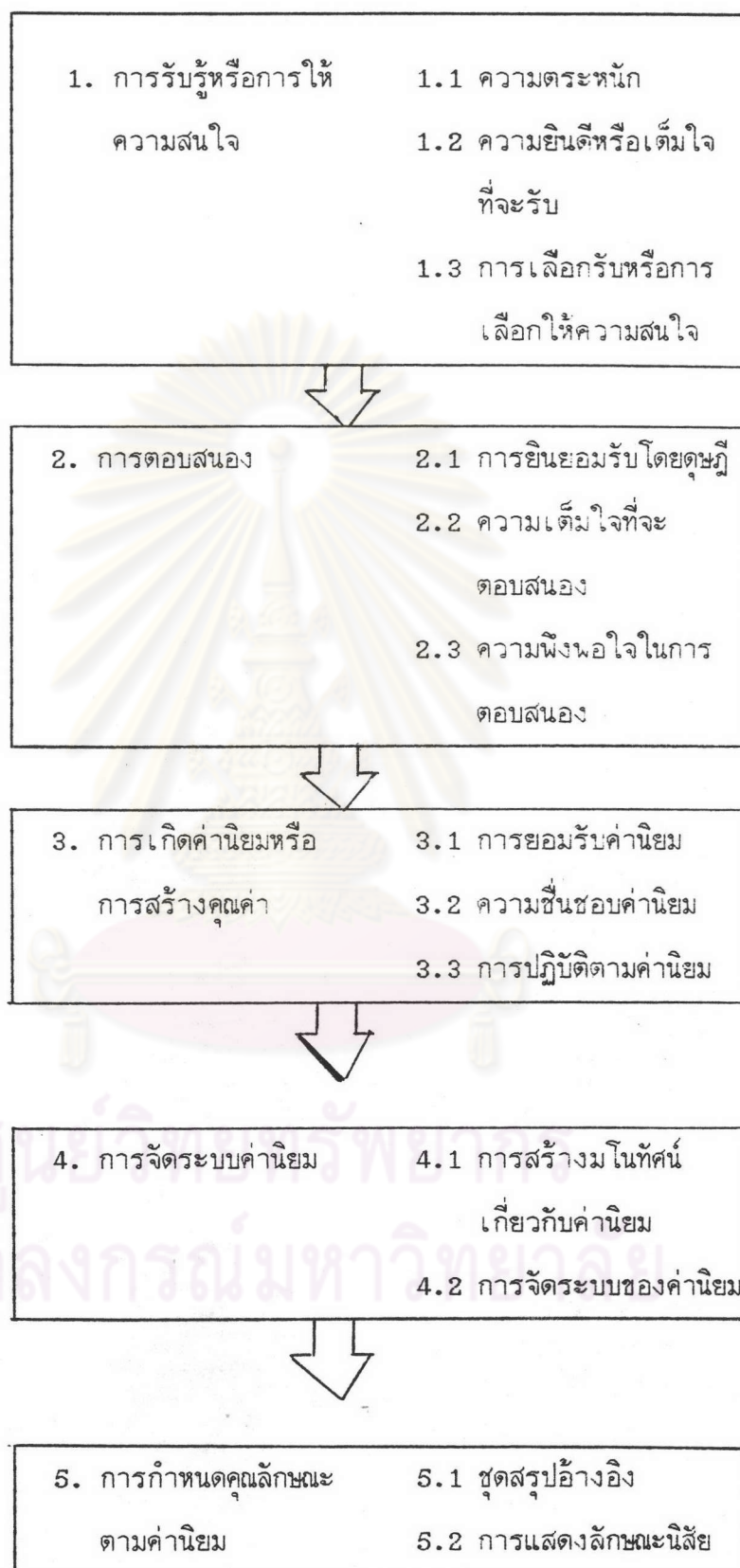
5.2 การแสดงลักษณะนิสัย (Characterization)

เป็นการแสดงออกอย่างสม่ำเสมอจนได้รับการยอมรับจากวงกว้างหรือหมู่คณะว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของเขา ซึ่งเป็นเครื่องแสดงว่า ได้เกิดคุณลักษณะเฉพาะนั้น ๆ ในตัวของเขาเองแล้ว เช่น การมีปรัชญาชีวิต การมีความซื่อสัตย์ เป็นต้น

จากขั้นของการพัฒนาของพฤติกรรมด้านจิตพิสัยที่กล่าวมา จะพบว่ามี การพัฒนาเป็นขั้นตอนจากขั้นที่หนึ่งซึ่งเป็นขั้นของการรับรู้จนถึงขั้นการสร้างลักษณะนิสัยอันเป็นขั้นสูงสุดของพฤติกรรมด้านจิตพิสัยนี้ คือ เป็นขั้นที่บุคคลแสดงออกได้เองอย่างสม่ำเสมอ หากการพัฒนาพฤติกรรมไม่ถึงขั้นสูงสุดนี้ก็จะเป็นเพียงความสนใจ หรือทัศนคติไป รูปแบบการพัฒนาทางด้านความรู้สึก ได้ดังนี้

ศูนย์วิทยพัชยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปแบบการพัฒนาทางด้านความรู้ลึกตามแนวคิดของ เดวิด อาร์ แครธโวล และคณะ

3.3 จุดมุ่งหมายด้านทักษะพิสัย คือ การเน้นให้ผู้เรียนเกิดความสามารถในการใช้อวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย (motor skill) เช่น การเขียนหนังสือ พิมพ์ดีด ว่ายน้ำ ขับรถ และการใช้เครื่องมือต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งจุดมุ่งหมายด้านทักษะพิสัย แบ่งออกเป็น 7 ชั้น ตามระดับความซับซ้อนของการกระทำของกล้ามเนื้อเป็น 7 ชั้น คือ

1. การรับรู้ (Perception) การรับรู้เป็นขั้นแรกของการกระทำของกล้ามเนื้อ เช่น การรับรู้วัตถุ ปริมาณ หรือความสัมพันธ์โดยอวัยวะทางด้านความรู้สึก การรับรู้แบ่งเป็น 3 ชนิด มีระดับต่าง ๆ กัน คือ

1.1 การเร้าความรู้สึก (Sensory Stimulation)

เป็นการกระตุ้นต่อมประสาททางความรู้สึกอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง เช่น

1.1.1 ทางหู (Auditory) คือ การได้ยิน หรือประสาทที่เกี่ยวกับการได้ยิน

1.1.2 ทางตา (Visual) เกี่ยวกับภาพในสมอง หรือเห็นภาพโดยผ่านทางตา

1.1.3 ทางสัมผัส (Tactile) เกี่ยวเนื่องกับความรู้สึกทางการสัมผัส

1.1.4 ทางลิ้มรส (Taste) เป็นการรับความรู้สึกโดยอาศัยรสหรือการชิมทางปาก

1.1.5 ทางกลิ่น (Smell) รับรู้โดยผ่านประสาทการรับรู้

1.1.6 ทางความรู้สึกเคลื่อนไหว (Kinesthetic) ความรู้สึกทางกล้ามเนื้อเกี่ยวกับความรู้สึกจากกิจกรรมของเครื่องรับที่อยู่ในกล้ามเนื้อ เอ็น และข้อต่อ

1.2 การเลือกตัวนะ (Cue Selection) คือ การตัดสินใจเลือกพฤติกรรมตอบสนองให้เหมาะสมกับความต้องการของงานที่กระทำเรื่องนี้ จะเกี่ยวข้องกับการกำหนดพฤติกรรมเดียวหรือหลายพฤติกรรม และสัมพันธ์กับงานซึ่งได้ปฏิบัติไป

การกำหนดพฤติกรรมนั้นจะเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ที่ได้รับการเลือกไว้ เพื่อเป็นแนวทางไปสู่การกระทำ พฤติกรรมใดที่ไม่เกี่ยวข้องก็จะไม่รับรู้ และละทิ้งไป

1.3 การแปลความหมาย (Translation) สามารถสัมพันธ์การรับรู้ต่อการกระทำของกล้ามเนื้อ สิ่งนี้เป็นกระบวนการทางสมองในการตัดสินใจ ความหมายของการกำหนดพฤติกรรมในการกระทำ ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการแปลสัญลักษณ์ ใช้จินตนาการหรือเตือนให้ระลึกถึงบางสิ่งบางอย่างได้ "มีความคิด" ซึ่งเป็นผลของการกำหนดพฤติกรรมที่ได้รับมา มันอาจจะเกี่ยวกับปัญหาที่เห็นหรือรู้ภายในและเข้าใจโดยปรุโปร่ง ซึ่งสิ่งจำเป็นต่อการแก้ปัญหา โดยปรุโปร่ง ซึ่งสิ่งนี้จึงเป็นตัวการแก้ปัญหา โดยผ่านการรับรู้ ความสัมพันธ์เดิมนั้นถือว่าเป็นการแปลโดยใช้ความรู้สึก

2. การเตรียมพร้อม (Ste) เป็นการเตรียมการปรับตัวหรือความพร้อมในการกระทำบางอย่าง หรือประสบการณ์บางอย่างมี 3 ลักษณะ คือ

2.1 การพร้อมทางสมอง (Mental Set) การพร้อมของความรู้สึกทางสมองเพื่อการกระทำอันแน่นอนของกล้ามเนื้อ เรื่องนี้จะเกี่ยวกับระดับการรับรู้ในแต่ละอย่างที่มีมาก่อน ซึ่งพร้อมที่จะซึบเพื่อจำแนกการใช้ การตัดสินใจในการกระทำที่แตกต่างกัน

2.2 การพร้อมทางร่างกาย (Physical Set) เป็นการพร้อมในความรู้สึกที่ทำการปรับตัวของร่างกาย ที่จำเป็นเพื่อการกระทำของกล้ามเนื้อ การพร้อมในการลงมือกระทำทางกาย เกี่ยวกับประสาท การรับรู้ต่าง ๆ เช่น ความรู้สึกที่มีส่วนร่วมหรือความตั้งใจของอวัยวะความรู้สึกที่จำเป็นตรงกัน หรือการกำหนดอวัยวะของร่างกาย

2.3 การพร้อมทางอารมณ์ (Emotional Set) เป็นการพร้อมในความหมายของทัศนคติทางความชอบที่เกิดขึ้นจากการกระทำของกล้ามเนื้อ ความเต็มใจที่จะตอบสนองเกี่ยวกับความจริง

3. การตอบสนองตามแนวทางที่ให้ (Guided Response) เป็นก้าวแรกของการพัฒนาทักษะ ในที่นี้จะเน้นเกี่ยวกับส่วนประกอบของทักษะที่รวมกลุ่มกันอยู่

การตอบสนองตามแนวทางที่ให้ก็คือ การแสดงพฤติกรรมโดยเปิดเผยของแต่ละคน ภายใต้คำแนะนำของผู้สอน สิ่งใดที่ได้กระทำมาก่อน ก็พร้อมที่จะตอบสนองได้ การเลือกการตอบสนองให้คำนิยามได้ว่า เป็นการตัดสินใจว่าอะไรที่จะต้องมี การตอบสนอง เพื่อจะทำตามพอใจแก่ความต้องการที่เฉพาะของการปฏิบัติงาน แบ่งเป็น 2 ชนิด คือ

3.1 การเลียนแบบ (Imitation) เป็นการดำเนินการกระทำ การตอบสนอง โดยตรงต่อการรับรู้ของบุคคลหนึ่งบุคคลใดที่กระทำต่อกัน

3.2 การลองผิดลองถูก (Trial and Error) ความพยายามที่จะตอบสนองหลายอย่าง จนกว่าการตอบสนองจะสัมฤทธิ์ผล ซึ่งปกติการตอบสนองแต่ละครั้งจะมีเหตุผล การตอบสนองที่เหมาะสมจะทำให้การปฏิบัติงานที่ต้องการนั้นสำเร็จ หรือมีประสิทธิภาพมากขึ้น การลองผิดลองถูกก็คือ การตอบสนองการเรียนรู้หลาย ๆ อย่าง ซึ่งการตอบสนองที่เหมาะสมจะได้รับการเลือกออกจากพฤติกรรมที่แตกต่างกัน หรืออาจเป็นไปได้ว่า เป็นเพราะอิทธิพลของการให้รางวัลและการลงโทษ

4. กลไก (Mechanism) เรียนรู้การตอบสนองจนเป็นนิสัย ในลำดับนี้ผู้เรียนจะสัมฤทธิ์ในความมั่นใจสิ่งนั้น รวมทั้งระดับทักษะของการกระทำ การกระทำเป็นส่วนหนึ่งของการรวบรวมข้อมูลของการตอบสนองที่จะเป็นไปได้ เพื่อสิ่งเร้าและความต้องการของสถานการณ์ ซึ่งการตอบสนองนั้นเหมาะสมกับการกระทำ และการตอบสนองนี้อาจจะสืบสนว่าการตอบสนองในระดับก่อน ๆ

5. การตอบสนองที่ซับซ้อน (Complex Overt Response) ในระดับนี้ แต่ละความสามารถกระทำโดยกล้ามเนื้อ ซึ่งถือว่าซับซ้อน เพราะแบบของการเคลื่อนไหวที่ต้องการในระดับนี้ต้องได้รับทักษะในขั้นสูง แล้วการตอบสนองต้องสามารถแสดงออกอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ คือ ใช้เวลาและพลังงานน้อยที่สุด แบ่งเป็น 2 ชนิด คือ

5.1 การตอบสนองโดยไม่ลังเลใจ (Resolution of Uncertainty) การกระทำจะปฏิบัติโดยปราศจากความลังเลใจที่จะทำให้เกิดภาพ ขั้นตอนของงานทางสมอง โดยเราจะต้องรู้ขั้นตอนที่ต้องการและสิ่งที่จะทำต่อไปด้วยความมั่นใจ การกระทำในที่นี้เป็นความซับซ้อนทางธรรมชาติ

5.2 การตอบสนองแบบอัตโนมัติ (Automatic Performance) ในระดับนี้แต่ละคนสามารถใช้ทักษะของกล้ามเนื้อ ซึ่งประสานกันอย่างดี โดยสะดวก รวมทั้งควบคุมกล้ามเนื้อได้

6. การดัดแปลงให้เหมาะสม (Adaption) ที่ระดับนี้เน้นการเปลี่ยนกิจกรรมทางมอเตอร์ในสมอง เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการในสภาพปัญหา แนวใหม่ที่สอดคล้องกับความต้องการทางร่างกาย

7. การริเริ่มสิ่งใหม่ (Origination) เป็นการสร้างกิจกรรมทางมอเตอร์แบบใหม่ หรือใช้วิธีใหม่ ในการจัดการกระทำกับวัสดุต่าง ๆ ซึ่งอยู่นอกขอบเขตของความเข้าใจ ความสามารถและทักษะที่ได้รับการพัฒนาในด้านพลังทักษะ

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการค้นคว้าเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่ได้ศึกษาในเรื่อง การวิเคราะห์เนื้อหา สิ่งแวดล้อมในหนังสือเรียน ในหนังสือพิมพ์รายวัน และในวารสาร พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารโฆษณาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์ การวิเคราะห์ภาพยนตร์โฆษณาส่งเสริมสังคม รวมทั้งผลของการโฆษณาทางโทรทัศน์ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้รวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมานำเสนอ ดังนี้

จากการวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในหนังสือเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ของสมศิริ มาลีแก้ว (2534) พบว่า มีเนื้อหาสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวกับประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติ การป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมมากที่สุด และมีเนื้อหาสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวกับประชากรน้อยที่สุด นอกจากนี้ในระหว่างเดือน พฤษภาคม-ตุลาคม 2522 พบว่า หนังสือพิมพ์ข่าวพาณิชย์ เป็นหนังสือพิมพ์ที่เสนอข่าวสารทางด้านสิ่งแวดล้อมมากที่สุด (บุญรับ ศักดิ์มณี, 2524) และในเดือนกรกฎาคม ถึง ธันวาคม พ.ศ. 2530 พบว่า หนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย 9 ฉบับ มีข่าวสารเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้และ

สัตว์ป่ามากที่สุด (นฤมล ศรีสว่าง, 2532) ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อารยา ศุภทตมงคล (2535) ที่ว่า ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ประชาชนรับทราบจากสื่อมวลชน 3 อันดับแรก คือ ต้นไม้และป่าไม้ อากาศเป็นพิษ และสัตว์ป่า โดยระบุว่าทราบจากโทรทัศน์มากที่สุด

นอกจากนี้ จากการวิเคราะห์ภาพยนตร์โฆษณาส่งเสริมสังคมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2519- พ.ศ. 2531 ของสุจิตรา รัตนกรกช (2533) พบว่าปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นปัญหาสังคมอย่างหนึ่งที่ได้มีการประชาสัมพันธ์และรณรงค์มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 และผลการวิจัยของ วุฒิพงศ์ชัชวาล (2533) พบว่า นักโฆษณาส่วนใหญ่เห็นว่า โฆษณาเพื่อพัฒนาสังคมโดยตรงสามารถโน้มน้าวใจประชาชนให้ตระหนักถึงการพัฒนาสังคม และจะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปสู่การปฏิบัติตาม ซึ่งทำให้สังคมพัฒนาขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ส่วนโฆษณาสินค้าและบริการก็สามารถทำหน้าที่พัฒนาสังคมได้โดยทางอ้อม โอกาสในการโฆษณาเพื่อการพัฒนาสังคมโดยตรง และโดยอ้อม ต้องการการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน Hanneman Gerhard J., Mc Ewen, William J., and Coyne, Sharon A. "Public Service Advertising on Television. "Journal of Broadcasting. Vol. 17 (1973) : 387-403. พบว่า ภาพยนตร์โฆษณาส่งเสริมสังคมได้เวลาออกอากาศ 12 ชม. 45 นาที ของเวลาออกอากาศทั้งหมดใน 1 สัปดาห์ ขณะที่โฆษณาสินค้าและบริการใช้เวลาออกอากาศถึง 114 ชม. 34 นาที ใน 1 สัปดาห์ แสดงว่า ผลประโยชน์ทางธุรกิจเป็นตัวกำหนดถึงจำนวนเวลาออกอากาศของโฆษณาส่งเสริมสังคม

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ว่า สิ่งแวดล้อมคือสิ่งต่าง ๆ รอบตัวเราทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม มีชีวิตและไม่มีชีวิต รวมทั้งปรากฏการณ์ทั้งหลายที่เกิดขึ้น สิ่งเหล่านี้มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตมากทั้งทางตรงและทางอ้อม แต่ในปัจจุบันจะเห็นได้ว่า สิ่งแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงไปในหลาย ๆ ด้าน ทั้งในด้านที่ดีขึ้น และในด้านที่ไม่เป็นผลดีต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ โดยอาจกล่าว

ได้ว่า สาเหตุที่สำคัญของการเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมคือ การเพิ่มของประชากร การขยายตัวทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าของเทคโนโลยี ตลอดจนการขยายตัวอย่างรวดเร็วของตัวเมืองอย่างไม่มีแบบแผน นอกจากนี้ยังขาดมาตรการที่เหมาะสมในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติทำให้เกิดปัญหามลพิษต่าง ๆ และทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม ดังนั้นทำให้หลายหน่วยงานเล็งเห็นถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อม จึงมีการศึกษาวิจัยและรณรงค์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมากยิ่งขึ้น นั่นคือ การนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยืดอายุการใช้งานให้ยาวนานที่สุด ดังนั้นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติจะต้องทำด้วยความฉลาดแต่ไม่ได้หมายความว่า จะเก็บรักษาสิ่งเหล่านั้นไว้ โดยไม่นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อมนุษย์

การใช้สื่อมวลชนเพื่อถ่ายทอดความรู้และข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อม เป็นการประชาสัมพันธ์วิธีหนึ่งที่จะทำให้ประชาชนได้ตระหนักถึงปัญหาที่สำคัญและร่วมมือกัน ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมให้มากยิ่งขึ้น เนื่องจากสื่อมวลชนเป็นเครื่องมือที่ติดต่อสื่อสารข่าวสารไปสู่คนจำนวนมากได้ในเวลาเดียวกัน อาจกล่าวได้ว่า ช่องทางการสื่อสารระหว่างผู้ส่งสารไปยังผู้รับสารจะต้องอาศัยสื่อมวลชนเป็นสื่อกลางที่จะเสนอข่าวสารข้อเท็จจริง ถ่ายทอดวัฒนธรรมความคิดเห็น ทศนคติ ตลอดจนสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี โทรทัศน์เป็นสื่อมวลชนที่สำคัญกว่าสื่อมวลชนใด ๆ ทั้งนี้เนื่องจากโทรทัศน์มีส่วนในการกำหนดหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในสังคมนั้นได้ กล่าวคือ โทรทัศน์อาจเกิดผลต่อสังคมในด้านบวกคือ พัฒนาคนให้สมบูรณ์ ให้ความรู้ ทศนคติ ความซาบซึ้งและค่านิยม ตลอดจนให้ทักษะด้วยหรืออาจให้ผลในด้านลบคือ เป็นบ่อนทำลายระบบของสังคมโดยรวม ทั้งนี้เนื่องจากคุณลักษณะของโทรทัศน์มีครบถ้วนสมบูรณ์ด้วยตัวเอง ที่สามารถให้ทั้งภาพและเสียง โดยเสนอภาพเหมือนของจริง ทำให้เกิดความเชื่อ ความสนใจ ความเลื่อมใส ตลอดจนสามารถสื่อสารไปยังกลุ่มคนเป็นจำนวนมากและในระยะที่ไกล จึงทำให้ผู้ชมได้รับความรู้ ประสบการณ์ เกิดความคิดเห็น ทศนคติต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้เป็นอย่างดี

รายการทางโทรทัศน์ที่นำเสนอเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางสถานีโทรทัศน์ช่องต่าง ๆ มีอยู่ด้วยกันหลายรูปแบบไม่ว่าจะเป็นข่าว รายการประเภทโฆษณา รายการประเภทสารคดี เป็นต้น ล้วนมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้ชมเกิดจิตสำนึกที่ดีต่อสิ่งแวดล้อม รายการ

โฆษณาเป็นรูปแบบหนึ่งที่มีผู้ชมเห็นว่าความเหมาะสมที่สุดในการนำเสนอความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม เนื่องจากสามารถโน้มน้าวจิตใจในด้านความรู้สึกเป็นอย่างดี

ดังนั้นในการผลิตรายการโฆษณา ทางโทรทัศน์ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อใช้ในการรณรงค์ให้ประชาชนเกิดจิตสำนึกที่ต่อสิ่งแวดล้อมนั้น จำเป็นที่จะต้องทำการวิเคราะห์เนื้อหาในโฆษณาดังกล่าว เพื่อที่จะใช้ประโยชน์จากการวิเคราะห์เนื้อหาในการนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เข้ามาเป็นแนวทางให้ผู้ผลิตสามารถสร้างสรรค์งานโฆษณาด้านสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพดีขึ้น ซึ่งโฆษณาทางโทรทัศน์ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีส่วนสำคัญที่จะปลูกฝังให้ประชาชนตระหนักถึงปัญหาของสิ่งแวดล้อมและช่วยดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย